

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

Evidenčné číslo: 105003/I/2021/36100138876697860

VZŤAH IRÁNU S USA V KONTEXTE BEZPEČNOSTI
BLÍZKEHO VÝCHODU PO ROKU 1979

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV

**VZŤAH IRÁNU S USA V KONTEXTE BEZPEČNOSTI
BLÍZKEHO VÝCHODU PO ROKU 1979**

Diplomová práca

Študijný program: Hospodárska diplomacia
Študijný odbor: Ekonomika a manažment
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných politických vzťahov
Vedúci diplomovej práce: Mgr. František Škvrnda, PhD.

Bratislava 2021

Bc. Michal Majtán

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne, a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Podpis študenta

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa rád chcel poďakovať vedúcemu svojej diplomovej práce za jeho cenné rady, pripomienky, dotazy a trpezlivosť pri písaní a pri tvorbe predkladanej záverečnej práce.

Ďalej moja vďaka patrí taktiež rodičom a priateľke, za nekončiacu podporu a motiváciu.

ABSTRAKT

MAJTÁN, Michal: Vzťah Iránu s USA v kontexte bezpečnosti Blízkeho východu po roku 1979 – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov. Katedra medzinárodných politických vzťahov. – Vedúci záverečnej práce: Mgr. František Škvrnda, PhD. – Bratislava: FMV EUBA, 2021. 77 s.

Cieľom predloženej záverečnej práce je poskytnúť ucelený a relevantný prehľad o vývoji vzťahov Iránu a USA, ich spoločnej histórii a výzvach v kontexte bezpečnosti regiónu Blízkeho východu. Práca je rozdelená do piatich kapitol. V prvej časti sú charakterizované cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania, ktoré sme v priebehu písania práce používali. V druhej a tretej kapitole sú predstavené teoretické východiská problematiky, ako charakteristika regiónu Blízkeho východu, teoretické prístupy medzinárodných vzťahov, ale aj ideológie islamskej revolúcie a anti-amerikanizmu, ktoré sú s Iránom neodmysliteľne spojené. Vo štvrtej kapitole popisujeme historický prehľad vybraných stretov záujmov Iránu a USA a zmenu perspektív vzájomných vzťahov. Posledná kapitola je venovaná analýze bezpečnosti Blízkeho východu so zameraním na iránsku jadrovú dohodu a stupňovanie napätia počas administratívy amerického prezidenta Donalda Trumpa. Výsledkom riešenia skúmanej problematiky je poukázanie na faktory ovplyvňujúce momentálny politicko-bezpečnostný stav v regióne.

Kľúčové slová: Irán, Spojené štáty americké, islamská revolúcia, anti-amerikanizmus, Blízky východ, medzinárodná bezpečnosť

ABSTRACT

MAJTÁN, Michal: The Iran-U.S. Relations in the Context of Security of Middle East Region after 1979. – University of Economics in Bratislava. Faculty of International Relations. Department of International Political Relations. – Thesis Supervisor: Mgr. František Škvrnda, PhD. – Bratislava, FMV EUBA, 2021. 77 p.

The aim of this thesis is to present integrated relevant summary about the formation and evolution of Iran – U.S. relations, their mutual history and challenges in the context of Middle East security. The thesis is divided into five chapters. The aim of this thesis, as well as methodology, that we were using while writing this thesis are characterized in the first chapter. In the second and third chapter are introduced theoretic basics about the topic, characteristics of the Middle East region, theoretic approaches to international relations, as well as Islamic revolution ideology and anti-Americanism, which are strongly connected to Iran. In the fourth chapter, there is described historic overview of the selected clashes of interests and the change of the perspectives of the mutual relations. The last chapter is devoted to analysis of the Middle East security with the stress point on Iran nuclear deal and the rising tension of mutual relations in the time of Donald Trump administration. The result of the analysis is to point out the factor, that influence the current state of security in the region.

Key words: Iran, United States of America, Islamic revolution, anti-Americanism, Middle East, international security

Obsah

Zoznam skratiek.....	7
ÚVOD	8
1 CIEĽ PRÁCE, METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA	10
2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PROBLEMATIKY	12
2.1 Blízky východ	12
2.2 Teoretické východiská problematiky	15
2.2.1 Konštruktivizmus.....	16
2.2.2 Realizmus.....	18
3 ISLAMSKÁ REVOLÚCIA A ANTI-AMERIKANIZMUS	23
3.1 Islamská revolúcia v Iráne	25
3.2 Anti-amerikanizmus	27
3.2.1 Iránska vojenská doktrína.....	30
4 VYBRANÉ STRETY ZÁUJMOV USA A IRÁNU.....	32
4.1 Kríza rukojemníkov.....	33
4.2 Iránsko-iracká vojna	35
4.2.1 Vstup USA do konfliktu	37
4.2.2 Ukončenie vojny.....	40
4.3 O vývoji vzťahov Iránu a USA po skončení studenej vojny	40
4.3.1 Politika dvojitého zadržovania	42
4.3.2 Americká stratégia rovnováhy síl na Blízkom východe	44
5 IRÁN A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ	48
5.1 Iránsky jadrový program	48
5.1.1 Spoločný komplexný akčný plán a jeho vplyv na Blízky východ	51
5.2 Stupňovanie politického napätia (2019 – súčasnosť).....	54
5.2.1 Vyvrcholenie napätia.....	58
5.2.2 O možnom budúcom vývoji vzťahov.....	59
ZÁVER	62
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY.....	67

Zoznam skratiek

AIOC	Anglo-Iranian Oil Company
BP	British Petroleum
CIA	Central Intelligence Agency
FAO	Food and Agriculture Organisation (Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo)
HDP	Hrubý domáci produkt
JCPOA	Joint Comprehensive Plan Of Action (Spoločný komplexný akčný plán)
MENA	Middle East and North Africa (Blízky východ a severná Afrika)
MI6	Military Intelligence 6
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Organizácia Severoatlantickej zmluvy)
NPT	Non-Proliferation Treaty (Zmluva o nešírení jadrových zbraní)
OPEC	Organisation of the Petroleum Exporting Countries (Organizácia krajín exportujúcich ropu)
OSN	Organizácia spojených národov
RSCT	Regional Security Complex Theory (Teória regionálneho bezpečnostného komplexu)
UAE	United Arab Emirates (Spojené arabské emiráty)
USA	United States of America (Spojené štáty americké)

Úvod

Vo svete, v ktorom existuje nerovnomerné rozdelenie moci, je jedným z hlavných cieľov jednotlivých štátov dosiahnutie vlastnej bezpečnosti. V dôsledku toho sa štáty budú usilovať o maximalizáciu svojej bezpečnosti získaním väčšej sily a budú reagovať na akékoľvek hrozby, ktoré by mohli ich bezpečnosť narušiť. Najmä globálne a regionálne mocnosti dosahujú svoju bezpečnosť aj zasahovaním a ovplyvňovaním diania mimo svojho územia a reagujú na kroky svojho konkurenta odvetnými krokmi.

USA, považované za hlavnú mocnosť minulého storočia, sa aktívne zapájajú do mnohých častí sveta, aby si svoju pozíciu hegemóna zachovali. Dokonca aj obranná stratégia USA z roku 1994 uvádza, že USA plánujú zostať globálne zapojené do formovania medzinárodného bezpečnostného prostredia. Ak sa pozrieme na bezpečnostné stratégie za posledné desaťročia, tieto strategické ciele boli konzistentné. Jedným z regiónov, v ktorom sa USA angažujú už desaťročia, je Blízky východ. Tento región má svoje špecifiká a je potrebné naň nahliadať cez ich prizmu. Jedným z dominantných štátov Blízkeho východu je Irán, ktorý budeme v práci podrobnejšie analyzovať. Od Islamskej revolúcie v roku 1979 je nevyhnutné pochopenie strategických zámerov Iránu pre ostatné regionálne a globálne mocnosti. Z pohľadu USA sú regionálne ambície Iránu často uvádzané ako jedna z najkritickejších výziev americkej zahraničnej politiky v 21. storočí.

V druhej kapitole tejto práce si objasníme teoretické východiská skúmanej problematiky, a to vo viacerých rovinách. Po bližšom zadefinovaní termínu Blízky východ, ktorý nie je v odbornej literatúre vnímaný konsenzuálne, si bližšie charakterizujeme aj teoretické prístupy medzinárodných vzťahov, ktoré môžu byť aplikované na problematiku vzťahov Iránu a USA.

Tretia kapitola sa zaoberá ideologickou charakteristikou Iránu, ktorá následne sprevádza nielen túto prácu, ale aj reálny vývoj iránskych zahraničnopolitických vzťahov s ostatnými regionálnymi a globálnymi hráčmi. Prerod Iránu na islamskú republiku predstavuje významný míľnik. Spoločne s anti-amerikanizmom totiž Irán ukotvuje do ideologickej pozície, ktorá nebola – a ani v súčasnosti nie je – niektorými aktérmi medzinárodnej politiky akceptovaná a chápaná. Vzhľadom na svoju povahu je však s Iránom táto ideológia neodmysliteľne spojená.

Štvrtá kapitola je venovaná vybraným stretom strategických a bezpečnostných záujmov Iránu a USA. Najväčšia pozornosť je venovaná Iránsko-irackej vojne, ktorá mala zásadný vplyv na politický vývoj regiónu Blízkeho východu. Obe krajiny znášali obrovské ľudské i ekonomické škody – predpokladá sa, že v nej zahynulo vyše pol milióna vojakov a civilistov a ešte väčšie množstvo ľudí bolo zranených. Vojna však nepriniesla žiadnu zmenu hraníc, ani iné odškodnenie. Sporné vyhlásenie OSN, v ktorom deklarovalo, že vo vojne boli použité chemické zbrane ostáva dodnes neobjasnené, keďže z neho nebolo jasné, či chemické zbrane používal iba Irak, alebo aj Irán.

Piata časť tejto diplomovej práce predstavuje z chronologického hľadiska pokračovanie predchádzajúcich kapitol. Je venovaná výzvam, stretom záujmov a otázkam súčasného vývoja vzťahu Iránu a USA. Zvýšená pozornosť je venovaná dôležitej problematike iránskeho jadrového programu. V poslednej kapitole sme aplikovali zistenia z predošlých okruhov práce, keďže pochopenie prijímania rozhodnutí iránskej štátnej politiky, najmä v súvislosti s jadrovým programom si vyžaduje porozumenie historických súvislostí a filozofie iránskeho národa. V práci sme analyzovali aj útok na generála Sulejmáního a jeho následky, ktoré pretrvávajú až dodnes.

Takmer dve desaťročia po tom, ako George W. Bush zaradil Irán do svojej slávnej *Osi zla*, pretrvávajú podobné nálady v americkej spoločnosti aj naďalej. Výročná správa CIA 2019 zhodnotila, že regionálne ambície Iránu budú aj naďalej ohrozovať záujmy USA.¹ Toto hodnotenie je zavŕšením pretrvávajúcej myšlienky, že Irán je z pohľadu USA agresívnou a ideologicky odlišnou zahraničnou mocnosťou s politikou, ktorá ohrozuje bezpečnosť štátov v globálnom meradle. Toto uvažovanie však podkopáva skutočnosť, že to, čo je v najlepšom záujme USA, nemusí byť aj v najlepšom záujme Iránu. Preto je Irán pre USA nielen jednou z najkritickejších výziev, ale zároveň aj veľkou neznámou. Aby bolo možné určiť efektívnu politiku voči Iránu, musia USA ustúpiť zo svojho ideologického hľadiska a nazerať na širší kontext iránskej zahraničnej politiky, ktorý by zohľadňoval jeho históriu a ideológiu. Viera, že iránska politika je v každom ohľade nesprávna a proti-americká, sa ukazuje byť kontraproduktívna a negatívne ovplyvňuje americké zahraničnopolitické rozhodnutia.

---

¹ Kancelária riaditeľa Národnej spravodajskej služby. 2019. "Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community." [online]. [cit. 2021-05-04]. <<https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR---SSCI.pdf>>

1 CIEĽ PRÁCE, METODIKA PRÁCE A METÓDY SKÚMANIA

Hlavným cieľom tejto diplomovej práce je analýza historických faktov a súčasného vzťahu Iránu a USA v kontexte bezpečnosti regiónu Blízkeho východu. V práci sa snažíme odpovedať na otázku, či je možné v medzinárodných vzťahoch dosiahnuť taký stav, v ktorom by existoval priestor pre Irán a USA, v ktorom by sa obe krajiny nedostávali do konfliktov záujmov. To je možné dosiahnuť analýzou rôznych prekážkových faktorov, ale aj spoločných záujmov a výziev, ktoré môžu slúžiť podpore vzájomného partnerstva. Tiež sa snažíme pochopiť vnímanie Iránu zo strany USA a *vice versa* v bezpečnostnej a zahraničnej politike. V práci približujeme teoretické vymedzenie regiónu Blízkeho východu a teoretických prístupov k medzinárodným vzťahom, ktoré sú podľa nášho názoru najvhodnejšie pre aplikáciu na vzťah Iránu a USA. V záujme zachytenia kľúčových medzníkov sa orientujeme na časové obdobie po roku 1979, no pre lepšie uchopenie širšieho historického kontextu považujeme za potrebné v stručnosti uviesť aj udalosti vedúce k Islamskej revolúcii a teda aj k súčasnému stavu problematiky. Práca poukazuje na vývoj vzájomných vzťahov týchto krajín a na strety ich záujmov, či už v ozbrojených konfliktoch, alebo v politických diskurzoch. Zámery oboch krajín sa historicky odvíjajú od použitia konkrétnych zahraničných politík. V tomto kontexte sa táto práca zaoberá nasledujúcimi otázkami:

- Ako sa vyvíjali a aké sú vzťahy medzi Iránom a USA od roku 1979 po 2020?
- Ako je Irán a jeho úloha na Blízkom východe vnímaná zo strany USA a ich spojencov?
- Je možná normalizácia vzťahov Iránu a USA v súčasných geopolitických podmienkach?

Pri hľadaní odpovedí na vyššie spomenuté otázky sa práca opiera o viacero metodologických postupov. Teoreticky je práca ukotvená v konštruktivistickom a realistickom pohľade na medzinárodné vzťahy. Tieto teoretické pohľady sme skúmali štúdiom vybraného prierezu odborných publikácií, ktoré sa zaoberajú problematikou teórií medzinárodných vzťahov. Práca vychádza z predpokladu, že skúmaní aktéri pochádzajú z dvoch diametrálne odlišných kultúrno-hodnotových celkov a skúma rozdielne paradigmy ponímania politických korelácií. Z dostupných vedeckých metód v práci používame najmä analyticko-syntetickú a komparatívnu metódu spoločne s metódou historického výskumu.

Celou prácou sa snažíme čitateľa previesť chronologickou následnosťou udalostí, na ktoré sa pre vyrovnanosť názorov snažíme nahliadať cez prizmu oboch hlavných aktérov tejto práce. Komparatívna metóda sa v našej práci prejavuje práve vyváženým pohľadom na realitu medzinárodných vzťahov, keďže si uvedomujeme, že interpretácie faktov sa môžu na od autora k autorovi líšiť. V našej práci sme si taktiež stanovili hypotézu, na ktorú budeme v našej práci upriamovať pozornosť. Tou je stanovisko, že vzťahy medzi Iránom a USA sú od čias islamskej revolúcie antagonické z dôvodu, že Blízky východ je dlhodobo dejiskom mnohých nedoriešených konfliktov, no aj napriek tomu existujú vyhliadky na umiernenie napätia a témy, od ktorých sa môžu obe krajiny odraziť smerom ku kultivácii vzájomných vzťahov.

Pri písaní tejto diplomovej práce sme sa snažili preštudovať široké spektrum literatúry týkajúcej sa problematiky vzájomných vzťahov USA a Iránu, ktorej sa venuje množstvo domácich a zahraničných autorov. V práci sme použili najmä zahraničnú odbornú literatúru, ktorú sme kvôli pandémie COVID-19 čerpali z väčšej časti z elektronických zdrojov. V práci boli využité práce zahraničných knižných a časopiseckých zdrojov ako napríklad *European Journal of International Relations*, *Foreign Policy*, *Istituto Affari Internazionali* či *Meždunarodnaja bezopasnost'*. V nasledujúcich častiach je použité široké spektrum internetových a časopiseckých zdrojov od autorov, z ktorých niektorí pôsobia alebo v minulosti pôsobili na Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej Univerzity v Bratislave akými sú doc. PhDr. František Škvrnda, CSc, či prof. PhDr. Karol R. Sorby, DrSc. Pre vyrovnanosť názorov sú v práci použité aj primárne zdroje, ako vyjadrenia ajatolláhov Chomejního a Chameneí či Sadáma Husajna. Záverečná kapitola poskytuje analýzu súčasného stavu danej problematiky, v ktorej sa snažíme uviesť základné faktory vedúce k nehostinnému vzťahu daných aktérov so zameraním na iránsky jadrový program a kontext vraždy generála Solejmáního, použitím aktuálnych článkoch, najmä zo zahraničných spravodajských agentúr ako *Reuters*, *Al Jazeera Bloomberg*, *Tasnim News Agency*. Téma predkladanej diplomovej práce je značne široká a dala by sa analyzovať z rôznych uhlov pohľadov v oveľa širšom historickom kontexte. Rozsah práce však neumožňuje detailné rozobratie problematiky a spomenutie všetkých dôvodov, pre ktoré sa vzťah Iránu a USA nachádza v ochladenom stave. V práci sa snažíme neskĺznuť do subjektívnych pocitov a hodnotení, ale pokúšame sa podať reálny obraz o situácii takej, aká je a akou sa v konštruktivistickvej a realistickej teórii javí.

2 TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ PROBLEMATIKY

2.1 Blízky východ

Región Blízkeho východu je v širšom zábere odborných publikácií definovaný rôznymi spôsobmi. V nasledujúcej podkapitole preto uvedieme viacero definícií tohto regiónu.

Blízky východ, v niektorých publikáciách nazývaný tiež Predný východ, Stredný východ, Arabský východ, Juhozápadná Ázia, či Orient, je chápaný najvšeobecnejšie ako geografická oblasť oddelená od:

1. Európy Čiernym morom, úžinami Bospor a Dardanely, východným pobrežím Stredozemného mora;
2. Afriky Suezským prieplavom, Červeným morom a Adenským zálivom;
3. Ázie Kaukazom a politickou hranicou Iránu (v niektorých prameňoch Iraku).

Je však nutné podotknúť, že geografické hranice tohto regiónu nie sú vymedzené pevne a sú z hľadiska rôznych konceptov premenlivé.

Subregióny Blízkeho východu sú:

1. Anatólia/Malá Ázia – ázijská časť Turecka;
2. Mezopotámia – oblasť v okolí Perzského zálivu a riek Eufrat a Tigris;
3. Levanta - pásma Gazy a Arabský polostrov.

Prof. Karol Sorby definuje Blízky východ ako „*oblasť Stredného východu, ktorá je prepojená s krajinami severnej Afriky v jednotný kultúrno-geografický región.*“²

Lexikálne siaha pojem Blízkeho východu do 19. storočia, kedy anglickí geografi rozdelili Áziu relatívne podľa Indie.³ Oblasť západne od Indie bola označovaná ako Blízky východ a oblasť východne od Indie ako Ďaleký východ. Po rozpade Osmanskej ríše však Veľká Británia prehodnotila názvy jednotlivých regiónov a pod pojmom Blízky východ začala označovať oblasť Turecka a pod pojmom Ďaleký východ oblasť Číny. Pre územie

---

² SORBY, Karol. *Blízky východ v medzinárodnej politike. (1918-1945)*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM 2009. s.11. ISBN 978-80-22527-35-4.

³ HERINK, Josef. a kol. *Příručka k 3. vydání učebnice Zeměpis světa 2*. Praha, Nakladatelství České geografické společnosti. 2008. s. 56. ISBN 978-80-86034-70-6.

medzi nimi sa ustálilo pomenovanie Stredný východ (angl. Middle East).⁴ Nezhody vo vymedzení konkrétnych krajín, ktoré by podľa všeobecne uznaných definícií mali patriť pod región Blízkeho východu, sa líšia aj od krajiny ku krajine. Všeobecná zhoda je na krajinách Libanon, Jordánsko, Jemen, Bahrajn, Sýria, Omán, Irak, Izrael, Kuvajt, Katar, Spojené arabské emiráty a Saudská Arábia.⁵ Ministerstvá zahraničných vecí Slovenskej a Českej republiky zaraďujú do regiónu aj Irán. Ministerstvo zahraničných vecí USA vkladá do definície aj časť severnej Afriky, tzv. Magreb (Egypt, Líbya, Tunisko, Maroko spoločne so Západnou Saharou a Alžírsko)⁶ čím postupne nahrádza termín Blízky východ termínom MENA (Middle East and North Africa), v ktorom sú krajiny prepletené kultúrnymi a náboženskými väzbami.⁷

Okrem geografického aspektu, možno na pojem Blízky východ nazerať aj z kultúrnych, náboženských, ideologických, historických, ale aj ekonomických perspektív. Do širšieho vymedzenia sa tak podľa niektorých zdrojov⁸ radia aj krajiny Afrického rohu a to Eritrea, Somálsko a Džibutsko. Tieto krajiny sa ako Blízky východ označujú v literatúre zriedkavejšie, avšak existujú koncepty, ktorými sa ich zaradenie do regiónu vysvetľuje. V prípade Džibutska a Eritrei je to arabčina ako úradný jazyk a v prípade Džibutska a Somálska je to dominancia islamského náboženstva. Do tohto vymedzenia je taktiež zaradený aj Afganistan a okolie Kaspického mora.⁹ Náboženstvo hrá v tomto regióne centrálnu úlohu. V prevažnej väčšine krajín dominuje Islam, ktorý je neopomenuteľným faktorom k analýze celého regiónu, ale aj konkrétne Iránu. Náboženské texty totiž tvoria základy formálnych prameňov práva, a dominujú aj v celkovom zahraničnopolitickom

---

⁴ PÁNEK, Jiří. - ŠENKERÍKOVÁ, Martina. *Kde leží Blízky východ? Srovnání definic a mentální mapy regionu očima vysokoškolských studentů*. [online]. Olomouc. Univerzita Palackého 2018. s. 32. [cit. 2020-19-10]. Dostupné na:

<https://www.researchgate.net/publication/328192316_Kde_lezi_Blizky_vychod_Srovnani_definic_a_mentalni_mapy_regionu_ocima_vysokoskolskych_studentu>

⁵ Ibid. s.39

⁶ Ministerstvo zahraničných vecí USA. Sekcia záležitostí pre Blízky východ. 2020. *Countries & Areas*. [online]. [cit. 2020-19-10]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-political-affairs/bureau-of-near-eastern-affairs/#:~:text=Our%20Mission,prosperity%20of%20the%20American%20people>>

⁷ Ibid.

⁸ PÁNEK, Jiří. - ŠENKERÍKOVÁ, Martina. *Kde leží Blízky východ? Srovnání definic a mentální mapy regionu očima vysokoškolských studentů*. [online]. Olomouc. Univerzita Palackého 2018. s. 33. [cit. 2020-19-10]. Dostupné na:

<https://www.researchgate.net/publication/328192316_Kde_lezi_Blizky_vychod_Srovnani_definic_a_mentalni_mapy_regionu_ocima_vysokoskolskych_studentu>

⁹ Ibid. s.33

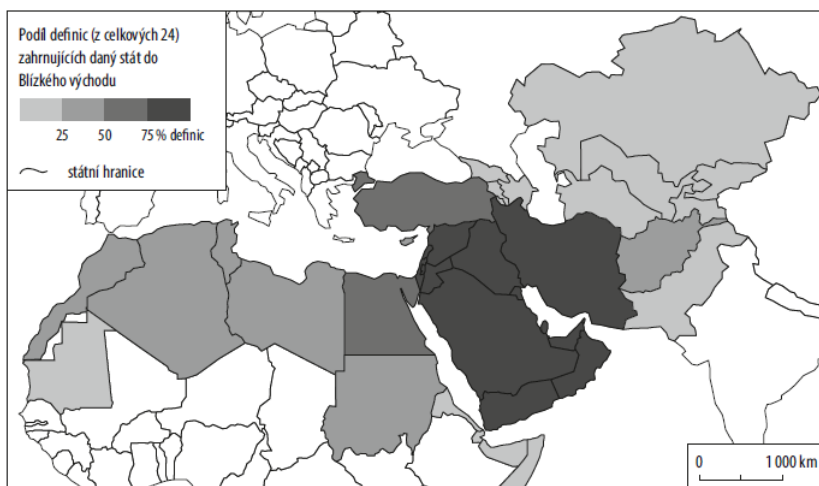
správání sa štátov. Jediným štátom v regióne, v ktorom neprevláda Islam, ale Judaizmus, je Izrael.

Čo sa týka ekonomického hľadiska, príslušnosť k Blízkeho východu je určená výskytom nerastného bohatstva, najmä ropy. Z tohto dôvodu sa v regióne tvoria medzinárodné organizácie ako OPEC alebo Rada pre spoluprácu arabských štátov v Zálive.

Medzinárodný menový fond pre potreby vykazovania štatistík pripája k Blízkeho východu krajiny MENA + Mauritániu a Sudán. Z krajín Blízkeho východu má najväčšie HDP Saudská Arábia, nasledovaná Spojenými arabskými emirátmi. Pri prepočte na jedného obyvateľa má však najvyššie HDP *per capita* v regióne, ale aj v globále, Katar.¹⁰

Pre potreby tejto diplomovej práce budeme za Blízky východ považovať krajiny, ktoré do regiónu zaraďuje Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky. Ide o krajiny Libanon, Jordánsko, Jemen, Bahrajn, Sýria, Omán, Irak, Irán, Izrael, Kuvajt, Katar, Spojené arabské emiráty, Saudská Arábia a Palestína.

Obrázok č. 1. Mapa krajín Blízkeho východu

Zdroj: PÁNEK, Jiří. - ŠENKEŘÍKOVÁ, Martina. *Kde leží Blízky východ? Srovnání definic a mentální mapy regionu očima vysokoškolských studentů.* s. 35.

¹⁰ Medzinárodný menový fond. *Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia.* 2020. [online]. In: *International Monetary Fund* [cit. 2020-10-19]. Dostupné na: <<https://data.imf.org/?sk=4CC54C86-F659-4B16-ABF5-FAB77D52D2E6>>

2.2 Teoretické východiská problematiky

Existuje mnoho teoretických perspektív, cez ktoré môžeme analyzovať vzťahy medzi Iránom a USA. V tejto diplomovej práci sa na vzájomné vzťahy týchto krajín pozeráme cez prizmu teórií konštruktivismu, realizmu a teórie regionálneho bezpečnostného komplexu (RSCT). Túto teóriu predstavili prof. Barry Buzan a prof. Ole Waever z Fakulty sociálnych štúdií na Univerzite v Kodani. Táto teória umožňuje lepšie pochopenie vzťahov medzi globálnou a regionálnou mocnosťou. Teória vychádza z predpokladu, že určité štáty, ktoré sú si geograficky blízke, majú, či už priateľské, alebo nepriateľské vzťahy, sú vzájomne prepojené pri zdieľaní niektorých bežných bezpečnostných výziev. Týmto sa stávajú tzv. bezpečnostným komplexom.¹¹

Bezpečnostný komplex funguje v štyroch, vzájomne sa prekrývajúcich kruhoch.

- Na miestnej úrovni, (v rámci štátu)
- na regionálnej úrovni,
- na medziregionálnej úrovni,
- na globálnej úrovni. (superkomplex)¹²

Tieto bezpečnostné komplexy sa navzájom prekrývajú a ovplyvňujú od regiónu k štátu a neskôr na globálnu úroveň, ale aj naopak. Preto tieto komplexy ovplyvňujú vzťahy medzi štátmi bilaterálne, ale aj multilaterálne. Tieto komplexy sa od seba odlišujú jednotlivými stupňami interakcie. Tá je medzi členmi jedného komplexu vysoká, zatiaľ čo interakcia medzi členmi dvoch regionálnych komplexov je značne nízka. Ako už z názvu vyplýva, bezpečnostné komplexy sú prirodzene geografické – oddelené od seba bariérami ako sú púšte, pohoria, či oceány, ktoré fungujú ako izolátory. Regionálny charakter bezpečnostných obáv je založený primárne na susedných krajinách toho ktorého štátu.

Prítomnosť USA v Iraku, Afganistane¹³ a ich námorná flotila v Perzskom zálive však znamená blízkosť k regionálnemu bezpečnostnému komplexu na Blízkom východe, kde je Irán veľmi dôležitým hráčom, ovplyvňujúcim dianie od Iraku až po Sudán. V čase písania tejto diplomovej práce sa nachádzalo v Iraku a Afganistane po 2 500 amerických vojakov

---

¹¹ BUZAN, Barry - WAEVER, Ole. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge. Cambridge University Press. 2003. s. 40. ISBN-13 978-0521891110.

¹² Ibid. s. 41

¹³ Ministerstvo obrany USA. 2021. *U.S. Completes Troop-Level Drawdown in Afghanistan, Iraq*. [online]. [cit. 2021-03-14]. Dostupné na: <<https://www.defense.gov/Explore/News/Article/Article/2473884/us-completes-troop-level-drawdown-in-afghanistan-iraq/>>

v každom štáte. Irán a USA sú navyše v zložitom bezpečnostnom konfliktnom vzťahu, ktorý určuje ich bilaterálne väzby a ovplyvňuje regionálne a globálne bezpečnostné komplexy. Iránska geopolitická pozícia, rastúci vplyv v regióne, pokračujúce ekonomické sankcie, problém s iránskym jadrovým programom, oslabovanie iránskej ekonomiky a teroristické hrozby sú pre obe krajiny presvedčivými dôvodmi na skonsolidovanie desaťročí trvajúcej nevraživosti. Vzťahy medzi Iránom a USA sú preto v regionálnom bezpečnostnom komplexe Blízkeho východu tak prepojené, že ich treba analyzovať v širšom bezpečnostnom kontexte.¹⁴

2.2.1 Konštruktivizmus

„Konštruktivizmus zdôrazňuje hodnoty, kultúrne a sociálne aspekty spoločnosti, prihliadajúc na nacionalizmus, etnickú príslušnosť, rasu, rod, náboženstvo a pohlavie, ako hlavný motív, ktorý formuje globálnu politiku.“¹⁵ Podľa tejto teórie, členovia jednej skupiny interpretujú svoju vlastnú identitu, či už národnú alebo skupinovú, ako záujem a základ ich akcií na ochranu alebo presadzovanie ich záujmov. Aj napriek tomu, že sila je považovaná za významný prvok medzinárodnej politiky, konštruktivizmus kladie väčší dôraz na to, ako sa idey a identity rodia, ako sa v čase vyvíjajú a ako formujú spôsob, akým subjekty medzinárodného spoločenstva rozumejú tej ktorej situácii a následne aj konajú.¹⁶

Prof. Emanuel Adler popisuje konštruktivizmus ako spôsob, akým ľudské konanie a medziľudské interakcie formujú materiálny svet. Verí, že konštruktivizmus by mohol byť strednou cestou medzi smermi pozitivizmom, materializmom a idealizmom.¹⁷ To znamená, že existuje kauzálna súvislosť medzi tým, ako prostredie formuje identitu subjektu a ako subjekt spätne ovplyvňuje formovanie svojho prostredia. Konštruktivizmus vie premietnuť zmeny na politickej úrovni, ale dokáže vysvetliť aj zmeny postojov jednotlivých národov a teda aj samotného obyvateľstva. Iný autor, prof. Stefano Guzzini tvrdí, že: „Konštruktivizmus hovorí o sociálnom vnímaní poznania.“¹⁸

---

¹⁴ Ibid. s. 42

¹⁵ DAVENSON, Julian. *A Constructivist Approach to the US-Iranian Nuclear Problem*. Calgary: University of Calgary 2011. [online]. s. 10. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <http://dspace.ucalgary.ca/bitstream/1880/48728/1/2011_Dawson_MSS.pdf>

¹⁶ WALT, Stephen. *International Relations: one word, many theories*. 1998. [online]. In: *Foreign Policy*. No.110. s. 21 [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <<http://ic.ucsc.edu/~rlipsch/pol160A/Walt.1998.pdf>>

¹⁷ ADLER, Emanuel. *Siezing the Middle Ground: Constructivism in world politics*. [online]. In: *European Journal of International Relations*. Vol. 3. 1997. s. 13. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1354066197003003003>>

¹⁸ GUZZINI, Stefano. *A Reconstruction of Constructivism in International Relations*. [online]. In: *European Journal of International Relations*. Vol. 6. 2000. s. 148. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na:

V oxfordskej príručke medzinárodných vzťahov prof. Ian Hurd popisuje štyri hlavné črty, ktoré odlišujú konštruktivismus od iných perspektív v medzinárodných vzťahoch.¹⁹

1. Konštruktivismus predpokladá existenciu sociálneho konštruktú. Hurd tvrdí, že prostredníctvom sociálneho konštruktú je existencia štátov a ich konanie založené na hodnotách, ktoré ich tvoria, na rozdiel od realizmu, ktorý uznáva materialistické hodnoty, ako hlavný push-faktor medzinárodnej politiky.
2. Formovanie národného záujmu je založené na sociálnych faktoroch ako identita, prostredie a socializácia. Ľudia konajú voči objektom iba na základe významu, ktorý tomuto objektu pripisujú. Na druhej strane realizmus považuje hmotný záujem v podobe prežitia, moci a bezpečnosti za hlavný národný záujem.
3. Vzájomné zloženie štruktúr a agentov. To znamená, že konanie štátov je dôležitým faktorom pri formovaní noriem medzinárodných vzťahov. Tieto normy následne ovplyvňujú štáty samotné.
4. Pojem *rivalita* (angl. *rivalry*). Konštruktivisti používajú na opísanie medzinárodného systému pojem *rivalita*, zatiaľ čo realisti považujú *anarchiu* za hlavnú motiváciu alebo kontext správania sa v medzinárodných vzťahoch.²⁰

Jednou z analýz, ktoré sa zaoberajú aplikáciou konštruktivistického teórie na vzťah Iránu s USA je *Konštruktivistický pohľad na nepriateľstvo medzi Iránom a západom: prejavovanie sa identity islamskej revolúcie v správaní sa iránskej zahraničnej politiky*. Z článku vyplýva, že štátna identita, racionalita a jeho správanie sa, sú tvorené systémom významov a vzťahov. To ponúka dobrý teoretický základ pochopenia zahraničnej politiky štátu, akým je Irán. Článok sa hlbšie zaoberá rolou domácich ideologických štruktúr v kontexte národnej identity Iránu a jeho správania sa k USA, ale aj k Západu. Výsledkom analýzy je konštatovanie, že identita Iránu, ale aj jeho postoje a aktivity voči západnému

---

<https://www.researchgate.net/publication/238164116_A_Reconstruction_of_Constructivism_in_International_Relations>

¹⁹ HURD, Ian. Constructivism. [online]. In: *Oxford Handbook of International Relations*. 2008. s. 305. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <https://faculty.wcas.northwestern.edu/~ihu355/Home_files/17-Smit-Snidalc17.pdf>

²⁰ Ibid. s. 305

svetu sú konštruované aj materiálnymi aj ideologickými štruktúrami, avšak sú to práve ideologické štruktúry, ktoré majú konštitutívnu úlohu v tvorbe národnej identity.²¹

2.2.2 Realizmus

Realizmus sa v protiklade ku konštruktivismu zameriava na niekoľko tvrdení, ktorých účelom je obmedziť alebo odstrániť pojmy ako ideál, či hodnota. Niektoré z kľúčových charakteristík realistickej teórie v medzinárodných vzťahoch sú:

- Snaha pozerat' sa na reálnu situáciu vo svete, vrátane jej negatívnych aspektov;
- dôraz na moc a demonštráciu moci;
- dôraz na štát, ako na kľúčového hráča v medzinárodných vzťahoch;
- dôraz na národný záujem, ako na základný faktor motivácie;
- dôraz na správanie a jeho výsledky, nie na idey;
- egoizmus ako základ povahy aktérov.

Realistická teória medzinárodných vzťahov sa inšpirovala dielom historika Thukydida z antického Grécka.²² Slávnym sa stalo najmä jeho tvrdenie, že: „*mocní musia urobiť to, čo im umožňuje moc a slabí prijmú to, čo musia prijať.*“²³

Pre teóriu realizmu sú dôležité pojmy moc, prežitie a bezpečnosť. Prof. Jaroslav Straka tvrdí, že štáty sa v anarchickom medzinárodnom prostredí musia spoliehať jedine sami na seba, a preto zavádza ďalší významný pojem klasického realizmu, a to svojpomoc. Anarchické medzinárodnopolitické prostredie prirovnáva k neriadenej križovatke bez policajta.²⁴

Ďalším významným autorom, ktorý analyzoval teóriu realizmu bol prof. Hans Morgenthau, ktorý vo svojom diele *Politika medzi národmi* sformuloval 6 hlavných princípov politického realizmu. Základným znakom politiky je podľa neho moc, ktorú chápe

---

²¹ SHAFAGEE, Seyed Masoud Mousavi. A constructivist view into the enmity between Iran and the west: Manifestation of the Islamic Revolution Identity in Iranian foreign policy behavior [online]. In: *Geopolitics Quarterly*. Vol. 6. 2010. s. 201. [cit. 2020-10-16] Dostupné na: <http://www.sid.ir/en/VEWSSID/J_pdf/108020112011.pdf>

²² Najinšpiratívnejšou časťou sa pre zástancov teórie realizmu stal dialóg medzi obyvateľmi Atén a mesta Mélos, ktoré bolo strategickým spojencom Sparty a zároveň členom Peloponézskeho spolku. (pozn. autora)

²³ STRAKA, Jaroslav - KLAVEC, Jozef. *Medzinárodné vzťahy*. Sládkovičovo. Compacto, s.r.o. 2007. s.45-50. ISBN 978-80-969677-0-4.

²⁴ Ibid. s. 46

ako „kontrolu nad konaním a činmi iného subjektu.“²⁵ Každá politická akcia je buď demonštrácia moci, alebo boj o moc samotnú. V prípade, ak sa viacero štátov zaujíma o jeden objekt medzinárodných vzťahov, vedie to ku vzniku konfliktov, nie však nevyhnutne k vzniku vojen. Preto je podľa Morgenthaua úlohou diplomacie vytvárať také prostredie, v ktorom sa uspokojia štátne záujmy a zároveň odvráti riziko vzniku vojen, ktoré sú prejavom absolútneho boja o moc.²⁶

1. „Politický realizmus vychádza z myšlienky, že politika sa riadi objektívnymi pravidlami, ktorých pôvod pochádza z ľudskej prirodzenosti.“²⁷ Je obligátne, aby človek týmto zákonom, na základe ktorých spoločnosť funguje, porozumel z dôvodu možnosti zdokonalenia ľudskej spoločnosti.
2. „Hlavný ukazovateľ, ktorý napomáha politickému realizmu etablovať sa v medzinárodnej politike, je koncept záujmu moci, ktorý slúži ako spojenie medzi rozumom a faktami.“²⁸ Moc súčasne robí z politiky oblasť činov a cieľov. Z toho môžeme usudzovať, že politika je autonómna oblasť ľudskej činnosti, ktorá sa líši od iných oblastí života, ako ekonomika, umenie, náboženstvo a iných.
3. „Realizmus predpokladá, že koncept záujmu moci je na jednej strane objektívnou a všeobecne platnou kategóriou. Nemá však naveky ustálený význam.“²⁹ Výstup politických jednaní je pri zmene vstupov a ukazovateľov premenlivý.
4. „Politický realizmus si uvedomuje spor medzi morálnym rozkazom a požiadavkou na úspešné politické konanie.“³⁰ Štát nemôže dopustiť, aby jeho nesúhlas s obmedzením slobody občanov zabránil úspešnému politickému jednaniu, ktoré je motivované morálnym princípom prežitia a zachovania národa.
5. „Politický realizmus odmieta stotožňovať morálne ambície toho ktorého národa s morálnymi princípmi, ktoré vládnu vesmíru.“³¹ K politickým subjektom v podobe národných štátov, ktoré majú svoje vlastné záujmy, pristupujeme dvoma spôsobmi:
  - a. ostatné národy vnímame a posudzujeme rovnako, ako náš vlastný;
  - b. vedíme takú politiku, ktorá si váži a rešpektuje záujmy iných národov, no zároveň chráni a presadzuje naše vlastné.

---

²⁵ MORGENTHAU, Hans Joachim - THOMPSON, Kenneth. *Politics among nations: The struggle for power and peace*. New York, Alfred A. Knopf. 1984. s.3. ISBN 978-03-94335-64-3.

²⁶ Ibid. s. 4

²⁷ Ibid. s. 4

²⁸ Ibid. s. 5

²⁹ Ibid. s. 12

³⁰ Ibid. s. 14

³¹ Ibid. s. 14

6. „*Politický realista trvá na autonómii politiky, rovnako ako trvá ekonóm, právnik na autonómii ekonómie a práva.*“³² To autor vysvetľuje tým, že politický realizmus je založený na pluralistickom porozumení ľudskej prirodzenosti.

Vzhľadom na dlhodobu komplikované vzťahy medzi Iránom a USA si myslíme, že na účel tejto diplomovej práce teória realizmu lepšie vysvetľuje históriu, ale slúži spoločne s konštruktivismom na vysvetlenie súčasných vzťahov. Tento predpoklad si môžeme demonštrovať na viacerých príkladoch. Prvým takým príkladom je iránsky jadrový program.

Niektorí predstavitelia realizmu (Nihat Ali Özcan, Özgür Özdamar) tvrdia, že iránsky jadrový program predstavuje hrozbu pre národné a bezpečnostné záujmy USA, vrátane ropnej politiky a bezpečnosti Izraela. Preto sa USA zaväzujú brániť Iránu v rozvoji jeho jadrového programu. Ich analýza *Iránsky jadrový program a budúcnosť vzťahov medzi USA a Iránom*³³ hľadá na danú problematiku z historického hľadiska v realistickom rámci. Aj z tohto dôvodu považujeme postoj USA voči Iránu ako založený na eliminácii hrozieb zo strany teroristických organizácií, zabezpečení dodávok ropy a zemného plynu z Blízkeho východu, zabránení šírenia jadrových zbraní a zachovaní existencie Izraela a zachovaní jeho kvalitatívnej vojenskej výhody. Autori tejto štúdie preto explicitne tvrdia, že iránsky jadrový program je priama hrozba pre tieto záujmy. Vlastníctvo jadrových zbraní by Iránu poskytlo schopnosť zabezpečiť prežitie islamského režimu, mohlo by ohroziť Izrael a nesie tiež hrozbu, že jadrové zbrane by sa mohli dostať do rúk teroristických skupín. Kombinácia vyššie uvedených udalostí by mohla pozmeniť rozloženie síl v regióne, čím by mohol byť ohrozený vplyv USA.³⁴

Autori vyššie uvedeného článku identifikovali dva základné záujmy Iránu pri vývoji programu jadrových zbraní. Sú to ochrana jeho územnej celistvosti a zabezpečenie prežitia jeho politického režimu.³⁵

Štúdia tiež popisuje rôzne scenáre a možnosti, ktoré by USA mohli zvážiť pri rokovaniach s Iránom. Ide o diplomaciu, ekonomické sankcie, medzinárodný tlak, psychologickú vojnu a v najhoršom prípade autori pripúšťajú použitie sily. Autori sa

---

³² Ibid. s. 15

³³ OZCAN, Nihat Ali - ÖZDAMAR, Özgür. Iran's Nuclear Program And The Future of U.S. – Iranian Relations. 2009. [online]. In: *Middle East Policy Council*. [cit. 2020-23-10]. Dostupné na: <<https://mepc.org/irans-nuclear-program-and-future-us-iranian-relations>>

³⁴ Ibid. s. 125

³⁵ Ibid. s. 125

domnievajú, že Irán môže využívať svoj jadrový program na získanie pákového efektu pri rokovaniach s USA v záležitostiach, ktoré ohrozujú jeho prežitie a že USA považujú použitie sily za alternatívnu možnosť riešenia napätia,³⁶ čo sa neskôr ukázalo ako pravdivý predpoklad pri útoku na generála Solejmáního.

Druhým príkladom na demonštráciu realistickej paradigmy je spor o Hormuzský prieliv³⁷, ktorý má strategicky dôležitú úlohu pri vývoze ropy z Perzského zálivu. Od roku 2011, kedy vtedajší viceprezident Iránu Mohammad Reza Rahimi pohrozil medzinárodnému spoločenstvu uzavretím prielivu, v ňom prebieha spor koalície krajín USA, Spojeného kráľovstva, Francúzska a Austrálie proti Iránu.³⁸ V roku 2019 spor eskaloval, keď Irán opäť vyhlásil, že prieliv uzavrie, ak by mal čeliť vyšším medzinárodným sankciám zo strany USA. Irán uskutočnil v zálive veľké množstvo raketových testov a námorných cvičení, na čo koalícia krajín reagovala vyslaním námornej flotily vojnových lodí, ktoré spoločne s otvorenými listami iránskej vláde odradili Irán od akéhokoľvek pokusu uzavrieť prieliv. Existuje však mnoho spôsobov, ako by Irán mohol Hormuzský prieliv uzavrieť, no keďže je preň koridorom zásadného významu, najmä pokiaľ ide o export ropy alebo import benzínu, musí krajina ponechať prieliv otvorený na základe svojej závislosti od uhlíhydrátových výrobkov.³⁹

Posledným príkladom pre vhodné použitie realistickej paradigmy je hodnotenie záujmov USA so zreteľom na ochranu Izraela. Prof. John Mearsheimer tvrdí, že za nevyváženú americkú politiku na Blízkom východe môže izraelská lobby. Taktiež tvrdí, že táto politika je proti národným záujmom USA v regióne. Naznačuje, že na podporu svojho národného záujmu na Blízkom východe by malo USA prijať vyváženejšiu zahraničnú politiku, ktorá nebude ovplyvnená izraelskou lobby, keďže podľa neho podpora Izraela zo strany USA nie je svojvoľná.⁴⁰

Na týchto príkladoch môžeme pozorovať, ako sa konštruktivistický a realistický prístup spája s možnými východiskami z krízy vzťahu Iránu a USA. Na jednej strane

---

³⁶ Ibid. s. 130

³⁷ *Je to prieliv dlhý 150 km. Nachádza sa medzi Perzským a Ománskym zálivom, ktorý je súčasťou Arabského mora. (pozn. autora)*

³⁸ GHADDAR, Ahmad. Strait of Hormuz: the world's most important oil artery. [online]. In: *Reuters*. 2019. [cit. 2020-10-23]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/usa-iran-oil-strait/factbox-strait-of-hormuz-the-worlds-most-important-oil-artery-idUSL5N2254EM>>

³⁹ PHAM, Peter. Iran's Threat to the Strait of Hormuz: A Realist Assessment. [online]. In: *Taylor & Francis*. 2010. [cit. 2020-10-23]. Dostupné na: <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10803921003697542>>

⁴⁰ MEARSHIMER, John - WALT, Stephen. *Izraelská lobby a americká zahraničná politika*. Bratislava: Bodyart Press. 2015. s. 10. ISBN 9788087525319.

môžeme v duchu konštruktivistického prístupu vidieť, že bez snahy porozumenia a zohľadnenia národných a strategicko-bezpečnostných záujmov Iránu má politika nátlaku a hrozieb nulový, ba až negatívny efekt, ktorý vedie len k eskalácii napätia v regióne. Čím tvrdšie presadzujú USA a ich spojenci v regióne silové riešenie sporov, tým viac sa stupňuje aj iránska reakcia. Môžeme predpokladať, že zmena prostredia, v ktorom prebieha komunikácia jednotlivých aktérov, ako aj zmena spôsobu, akým sa táto komunikácia realizuje, bude viesť aj k zmene správania subjektu, t. j. iránskej vlády a armádnych zložiek.

Na druhej strane môžeme z východiska teórie realizmu sledovať, ktoré momenty a sporné otázky tvoria strategické záujmy oboch aktérov. V prípade USA môžeme pozorovať dva takéto záujmy – jeden je ekonomický (ropa a ropné produkty), druhý je geopolitický (podpora Izraela). Na strane nám realizmus pomáha identifikovať strategické záujmy Iránu v otázke jadrového programu, ktorý sa spája nielen s otázkou zabezpečenia energetických zdrojov pre krajinu, ale aj s otázkou národnej bezpečnosti.

3 ISLAMSKÁ REVOLÚCIA A ANTI-AMERIKANIZMUS

Ďalšou dôležitou oblasťou bilaterálnych vzťahov medzi Iránom a USA je analýza historických súvislostí. Ak chceme porozumieť súčasnej podobe týchto vzťahov, musíme si uvedomiť, že rola USA v bezpečnostnej politike Iránu zohráva zásadnú a zároveň aj kontroverznú úlohu už dlhšie obdobie. Angažovanosť USA v regióne sa datuje do 19. storočia, keď pricestovali do Perzie americkí misionári. Prvý diplomatický vzťah, nie však na úrovni veľvyslanectva medzi Iránom a USA, existoval už od roku 1856. USA sa však až do momentu objavenia ropy v Iráne neangažovali v regióne Blízkeho východu ani politicky ani ekonomicky. Boli to až americkí ropní giganti, ktorí v prvej polovici 20. storočia rozvinuli svoje obchodné záujmy a Irán sa stal ústredným bodom ekonomickej pozornosti USA. Americké záujmy nevyšli najavo až do augusta 1941. V dôsledku invázie britských a sovietskych vojsk do Iránu sa vtedajšia iránska vláda pozerala na USA ako na prirodzeného spojencu. USA vtedy poskytla krajine nielen masívnu ekonomickú pomoc, ale do Iránu bolo vyslané aj vojsko v počte 30 000 vojakov. Briti spoločne so Sovietskym zväzom po víťazstve v tomto konflikte vyhostili Reza Šáha Pahlaví do exilu a prinútili ho abdikovať. K moci sa po ňom dostal jeho syn šáh Mohammad Reza Pahlaví.⁴¹

Ako angažovanosť USA a ich západných spojencov v regióne silnela, silnel aj odpor nacionalistických síl iránskeho islamského duchovenstva. Tento odpor vyvrcholil nacionalistickým pučom vedeným vtedajším premiérom Mohammadom Mosaddekom v roku 1953. Mosaddek sa pokúsil vykonať hĺbkový audit dokumentov Anglo-iránskej ropnej spoločnosti (AIOC), ktorá vtedy patrila dnešnej britskej spoločnosti BP a obmedziť kontrolu spoločnosti nad iránskymi ropnými rezervami. Po odmietnutí vedenia AIOC spolupracovať s iránskou vládou rozhodol parlament o znárodnení iránskeho ropného priemyslu a o vylúčení zahraničných manažérov spoločnosti z krajiny. Po tomto hlasovaní Spojené kráľovstvo podnietilo celosvetový bojkot iránskej ropy s cieľom vyvinúť hospodársky tlak na Irán. Británia spočiatku mobilizovala armádu, aby násilne prevzala kontrolu nad v tom čase najväčšou rafinériou na svete Abadan, ktorá bola vo vlastníctve AIOC, avšak postavená bola výlučne britskou stranou. Predseda britskej vlády Clement Attlee však tento plán zastavil a namiesto toho sa rozhodol sprísniť ekonomický bojkot

---

⁴¹ HUSSAIN, Nazir. U.S.-Iran Relations: Issues, Challenges and Prospects. Quaid-i-Azam University. [online]. In: *Policy Perspectives*. Vol. 12 No. 2. 2015. [cit. 2020-18-10]. s. 2. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/296693571_US-Iran_Relations_Issues_Challenges_and_Prospects>

a destabilizovať Mosaddekovu vládu pomocou agentov britskej kontrarozviedky MI6. Zo strachu o rozšírenie komunistickej ideológie aj do Iránu, sa administratívy Winstona Churchilla a Dwighta Eisenhowera rozhodli, že zvrhnú vládu v Iráne.⁴²

Premiér Mohammad Mossadek bol zvrhnutý v *coup d'Etat* (v Iráne známom ako 28. Mordadov puč) v roku 1953. 19. augusta došlo k zvrhnutiu demokraticky zvolenej vlády a nastoleniu vojenskej diktatúry. Tento puč zorganizovali spravodajské agentúry MI6 a CIA pod názvom TP AJAX. Počas konfliktov vyvolaných pučom bolo zabitých v Teheráne 200 – 300 ľudí. Výsledkom tejto udalosti bolo, že na priamy rozkaz šáha Mohammada Rezu Pahlaví sa správa krajiny vymkla z rúk parlamentu, a ocitla sa v rukách nelegitímnej vlády. Založenie tejto vlády bolo silno podporované zahraničnými spojencami až do jej zvrhnutia v roku 1979. Po odchode Veľkej Británie z Perzského zálivu v roku 1969 sa Irán stal ochrancom celej oblasti Perzského zálivu a najsilnejším spojencom USA v regióne Blízkeho východu. Šáh sa stal regionálne asertívnejším a vnútropoliticky represívnejším.⁴³ To sa v praxi prejavovalo, primeranou zahraničnou politikou bez vážnejších konfliktov v rámci svojho regionálneho bezpečnostného komplexu. Vnútropoliticky bol šáh orientovaný skôr ľavicovo, čo sa prejavilo v jednej z najväčších reforiem Iránu, takzvanej Bielej revolúcii. Tá spočívala v pozemkovej reforme a skončení feudalizmu, znárodňovaním lesných pozemkov, privatizácii, rozšírením volebného práva aj pre ženy, modernizácii ekonomiky, školskej a zdravotnej reformy a podobne. Šáhov oponent ajatolláh Chomejní bol ako odporca Bielej revolúcie viackrát zatknutý. Pri protestoch voči jeho zatknutiu bolo na námestí Jaleh zabitých štátnou silou najmenej 15 000 civilistov.⁴⁴

Ako už sme spomínali, jedným z vedľajších účinkov nacionalistického puču bolo prebudenie aktivity islamského duchovenstva. Ajatolláh Rúholláh Chomejní sa stal symbolom odporu a nádeje pre iránske obyvateľstvo proti útlaku šáha. Trvalo však viac ako dve desaťročia, kým ajatolláh Chomejní dosiahol dostatočnú podporu a uskutočnil ľudovú revolúciu, čím odstránil šáha a zároveň s ním aj vplyv USA v krajine.⁴⁵

---

⁴² KINZER, Stephen. *All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror*. New Jersey. John Wiley & Sons. 2008. s. 145. ISBN 978-0-470-18549-0.

⁴³ Ibid. s. 198

⁴⁴ KHOMEINI, Rutollah. *Islam and Revolution: Writing and Declarations of Imam Khomeini (1941-1980)*. Berkeley: Mizan Press. 1981. s. 17. ISBN 0-933782-04-7.

⁴⁵ KINZER, Stephen. *All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror*. New Jersey. John Wiley & Sons. 2008. s. 213. ISBN 978-0-470-18549-0.

Z tejto stručne načrtnutej historickej analýzy možno vyvodit' niekoľko záverov. Keďže sa USA angažovali v dianí na Blízkom východe pred rokom 1953, verili, že sa to môže podariť znova. V roku 2009 podporovalo USA v iránskych prezidentských voľbách Mira Hussain Mousavího. Po odhalení, že Mousaví je taktiež stúpencom nacionalizmu sa však táto podpora skončila. Pokusy o ovplyvňovanie politiky Iránu zo strany USA však vyvolávali nespokojnosť iránskeho obyvateľstva. Táto nespokojnosť prerástla do filozofie *anti-amerikanizmu*, ktorá sa neskôr stala charakteristickým znakom postoja zahraničnej politiky Iránu, a ktorú neskôr v práci budeme hlbšie analyzovať. Teoretici tvrdia, že USA nikdy neboli schopné porozumieť iránskej národnej psychike a jej náboženskej porevolučnej ideológii. Irán si tak od čias vlády ajatolláha Chomejního udržiava rezervovaný postoj k západnému svetu.⁴⁶

3.1 Islamská revolúcia v Iráne

Islamská revolúcia bola fundamentalistickým hnutím na oživenie islamu a jeho začlenenie do sociálneho, kultúrneho a politického života iránskeho ľudu. Hlavná významová štruktúra tohto hnutia bola vytvorená na základe myšlienky, že islam je komplexné náboženstvo s komplexnými materiálnymi a myšlienkovými programami, ktoré navždy zaručujú ľudu svetské a nebeské šťastie. Podľa tejto úvahy, nedostatočná prosperita moslimských krajín má korene v západnom koloniálnom vplyve a v dominancii západného myslenia nad hmotným a duchovným životom moslimov. Z tohto hľadiska predstavuje revolúcia jediný spôsob riešenia problému emancipácie životného prostredia moslimov od kultúrnej aj materiálnej dominancie Západu. Islamská revolúcia je v zásade protizápadným hnutím, ktoré sa usiluje obmedziť a ukončiť vplyv Západu oživením islamských fundamentov, počnúc oslobodením sa od všetkých foriem závislosti na zahraničí, zvrhnutím korupčného režimu šáha a ukončením modernizačných programov v krajine.⁴⁷

V roku 1963 vyhlásil šáh Reza Pahlaví Bielu revolúciu. Aj keď predkladané reformy mali za cieľ podporiť rozvoj krajiny, mali vedľajší účinok v podobe nespokojnosti a strachu medzi konzervatívnymi vrstvami iránskej spoločnosti, najmä medzi náboženskými predstaviteľmi a ulemskými školami, ktorých záujmy boli ohrozené pokusmi šáha

---

⁴⁶ Ibid. s. 214

⁴⁷ SHAFARAE, Seyed Masoud Mousavi. A constructivist view into the enmity between Iran and the west: Manifestation of the Islamic Revolution Identity in Iranian foreign policy behavior. [online]. In: *Geopolitics Quarterly*. Vol. 6. 2010. s. 203. [cit. 2020-10-25] Dostupné na: <http://www.sid.ir/en/VEWSSID/J_pdf/108020112011.pdf>

o sekularizáciu krajiny.⁴⁸ V januári 1963 vyzval ajatolláh Chomejní ostatných ajatolláhov na spoločné úsilie proti politike šáha. Chomejního kampaň pokračovala nasledujúce mesiace, keď zverejnil politicko-náboženský manifest, kritizujúci vládny režim. Šáha Pahavího tiež obvinil z „*komplexného podriadenia sa Amerike a Izraelu*.“⁴⁹ V krajine v tom istom roku vypukli nepokoje a povstania rôznych ideologických skupín bojujúcich za okamžitú rezignáciu šáha, v ktorých zahynulo približne 400 civilistov. Po týchto protestoch bol ajatolláh Chomejní zadržaný a bol nútený ostať v domácom väzení po dobu ôsmich mesiacov. Aby mu nebolo umožnené organizovať ďalšie protesty, bol Chomejní v novembri 1964 vyhostený z Iránu. Jeho vyhnanstvo však malo opačný účinok. Po usadení v irackom meste Al Najaf začal písať o politických reformách, ktoré by mali podľa neho obnoviť dôstojnosť Iránu. Tieto spisy sa neskôr stali základom novej iránskej ústavy. Chomejního reputácia výrazne vzrástla po tom, ako bol na príkaz Saddáma Husajna z Iraku vyhostený.⁵⁰

Od polovice 70-tych rokov opozícia voči šáhovi naberala na sile v rôznych častiach spoločnosti. Revolučný proces sa však začal až od roku 1977, keď iránska inteligencia začala výrazne kritizovať šáhov vládny režim. Posledným predrevolučným medzníkom boli obrovské vládne výdavky v rokoch 1977 – 1979, ktoré priniesli krajinu na hranicu ekonomického kolapsu. Nezamestnanosť a celospoločenská nespokojnosť s režimom boli základom protestov v nasledujúcom období. Kontroverziu spôsobila aj návšteva šáha vo Washingtone, ktorá v USA vyvolala protesty nasledované aj jeho opozíciou v Iráne pod vedením ajatolláha Chomejního. Protesty v Iráne sú vnímané duálne, keďže hlavný motív protestov bolo odstránenie chudoby, no mali tiež náboženský charakter. Režim voči miestnym demonštrantom tvrdo zakročil, aj napriek tomu, že americká administratíva Jimmyho Cartera tlačila na šáha, aby radikálne kroky nepodnikol. Po tvrdých štrajkoch bol 16. januára 1979 šáh zvrhnutý a nútený opustiť krajinu, kým sa situácia nestabilizuje. Po

---

⁴⁸ ARIF, Muhammad. *The Iranian Revolution: The Role and Contribution of Ayatollah Ruhollah Khomeini*. 2012. [online]. s. 19. [cit. 2020-10-28]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/283580147_THE_IRANIAN_REVOLUTION_The_Role_and_Contribution_of_Ayatollah_Ruhollah_Khomeini>

⁴⁹ Ibid. s. 16

⁵⁰ VASAPOLLO, Samuele. *Causes of the Iranian 1979 revolution: historical and political aspects*. 2020. [online]. s. 7. [cit. 2020-28-10]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/341578936_Causes_of_the_Iranian_1979_revolution_historical_and_political_aspects>

jeho odchode boli rozpustené štátne bezpečnostné zložky, ajatolláh Chomejní odmietol rokovat' s vtedajším predsedom vlády Mehdi Bazarganom a ohlásil islamskú revolúciu.⁵¹

Po zvrhnutí šáha začal Chomejní pracovať na upevnení svojej moci. Vyhlásil vytvorenie novej ústavy, ktorá by obsahovala väčší počet islamských prvkov, keďže pôvodná vychádzala ešte zo zákonov prijatých v roku 1906. Mehdi Bazargan však presadzoval možnosť zreformovania ústavy po vzore Charlesa de Gaulla a jeho Piatej Francúzskej republiky. V marci 1979 sa preto konalo referendum, kde sa oba tábory proti sebe stretli. Otázkou bolo, či si obyvateľstvo praje založenie Islamskej republiky. Bazargan chcel pridať okrem možností „áno“ a „nie“ aj tretiu, a to možnosť založenia Islamskej demokratickej republiky. Voči tomu sa však Chomejní rázne ohradil a odmietol používať „akékoľvek západné výrazy, pretože islam adjektíva ako „demokratický“ nemá.“⁵² Táboru Chomejního sa podarilo zvíťaziť v drvivej väčšine, pretože referenda sa zúčastnilo 20 miliónov občanov z 21 miliónov potenciálnych voličov, ktorí hlasovali v prospech Iránskej islamskej republiky až 99 percentami. Na základe výsledkov referenda sa v auguste 1979 uskutočnili voľby do Zhromaždenia odborníkov (*Majles-s Khdebregan*). Stúpenci Chomejního boli opäť veľmi úspešní, pretože získali 66 z celkových 73 miest v Zhromaždení. Premiér Bazargan na to rezignoval.⁵³ Zhromaždenie expertov vypracovalo a prijalo novú islamskú ústavu, ktorá však obsahovala aj niektoré prvky francúzskej ústavy podľa Bazargana, no tie však boli zakotvené v teokratických zásadách islamu. V novej ústave bol samotný ajatolláh Chomejní vyhlásený za *Rahbara*, čiže doživotného najvyššieho iránskeho náboženského a politického vodcu.⁵⁴

3.2 Anti-amerikanizmus

V medzinárodných vzťahoch existuje v rôznych kontextoch množstvo foriem anti-amerikanizmu. Kritika západu a jeho údajné korupčné kultúrne dôsledky pre moslimskú spoločnosť bola počas dvadsiateho storočia významnou súčasťou diel moslimských intelektuálov. Na základe toho rozlišujeme medzi politickým a kultúrnym anti-amerikanizmom. Tieto formy sa však navzájom nevyklučujú. Konceptne sa však navzájom

---

⁵¹ BUCHAN, James. The Iranian Revolution of 1979. [online]. In: *Asian Affairs*. 2013. Vol 44. n. 3. s. 420 [cit. 2020-10-28]. Dostupné na:

<<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03068374.2013.826016?journalCode=raaf20>>

⁵² ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. New York: Cambridge University Press. 2008. s. 79 ISBN-13 978-0521528917.

⁵³ FOLTZ, Richard. *Iran in World History*. Oxford: Oxford Univeristy Press. 2016. s. 48 ISBN-13 978-0199335497.

⁵⁴ Ibid. s. 49

líšia a môžu odlišne oslovovať rôznych jednotlivcov v kontexte ich politických postojov, alebo správania sa v spoločnosti. Prvým konceptom je, že anti-amerikanizmus v regióne Blízkeho východu vzniká predovšetkým ako reakcia na zahraničnú politiku USA, najmä podporu Izraela.⁵⁵ Ďalšou formou protiamerického postoja je kultúrny anti-amerikanizmus. Ten zastupujú obavy tradičných moslimov z kultúrneho vplyvu USA na moslimské spoločnosti. Náboženský intelektuáli v arabskom svete pravidelne vyjadrujú obavy týkajúce sa západnej kultúry, ktorá podľa nich podkopáva autentické kultúrne tradície islamu. Jeden z najvplyvnejších islamských mysliteľov dvadsiateho storočia Sajjíd Kutb aš-Šahíd kritizuje najmä to, čo vníma ako sebeckosť, vulgárnosť a chamtivosť americkej spoločnosti. Aj napriek tomu, že v oblasti aplikovanej vedy a technológií považuje Američanov za talentovaných, označuje ich za kultúrnych barbarov, ktorí nemajú koncept morálky a duchovnosti. Taktiež kritizuje hegemonickú kultúrnu moc západu a naliehavo žiada iránsku spoločnosť, aby oživila svoje tradičné hodnoty a autentickú islamskú identitu.⁵⁶

Rovnako ako v mnohých iných krajinách v regióne, anti-amerikanizmus bol a je významným javom v revolučnom a post-revolučnom Iráne. Obe jeho formy sú identifikovateľné vo vyjadreniach iránskych vodcov týkajúcich sa USA, napríklad opakovane používaný epiteton „*Velký Satan*“ (*Shaytân-e Bozorg*). Náboženský, ale aj politický vodcovia taktiež vyjadrovali obavu z toho, čo nazývajú západná kultúrna invázia. Jednou z hlavných figúr, používajúcich spojenie „*Velký Satan*“ bol zakladateľ moderného islamského štátu ajatolláh Chomejní. Jeho odpor voči USA pramenil nielen z ich kultúrneho vplyvu, ale aj z vládnej politiky. Podľa Chomejního sú USA nepriateľom všetkých náboženstiev, dokonca aj kresťanstva. Tvrdil, že USA sa nestarajú o záujmy amerického ľudu, ale záleží im len na záujmoch vlastnej vlády. Nepriateľstvo voči islamu je v povahe Ameriky.⁵⁷ Chomejní klasifikoval tento typ kritiky USA ako radikálny anti-amerikanizmus, ktorý je postavený na viere, že americká identita, odrážajúca sa v jej ekonomickej a politickej moci inštitúcií zaručuje, že ich medzinárodnopolitické kroky budú vnímané ako nepriateľské voči dobrým hodnotám inde vo svete.⁵⁸

---

⁵⁵ DATTA, Monti Narayan. *Anti-Americanism and the Rise of World Opinion: Consequences for the US National Interests*. Cambridge: Cambridge University Press. 2014. s. 146. ISBN-13 978-1107032323.

⁵⁶ QUTB, Sayyid. *The America I Have Seen*. [online]. Kashf ul Shubuhah Publications. 1951. s. 3. [cit. 2020-10-24]. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/3F/3F56ACA473044436B4C1740F65D5C3B6_Sayyid_Qutb_-_The_America_I_Have_Seen.pdf>

⁵⁷ KHOMEINI, Rutollah. *Islam and Revolution: Writing and Declarations of Imam Khomeini (1941-1980)*. Berkeley: Mizan Press. 1981. s. 267. ISBN 0-933782-04-7.

⁵⁸ Ibid. s. 268

Ajatolláh Alí Chámeneí neustále varuje pred „kultúrnym NATO“, ktoré je podľa neho veľmi nebezpečné, a ktorého cieľom je zničiť iránsku islamskú identitu. Zdôrazňuje však, že súčasné protiamerické nálady sú iba reakciou na dlhodobú politiku USA voči Iránu. „Smrť pre Ameriku“ podľa neho neznamená smrť pre americké obyvateľstvo, ale smrť pre politiku a aroganciu Spojených štátov.⁵⁹

Z uvedených vyjadrení a faktov je badateľné prepojenie medzi náboženstvom a anti-amerikanizmom. Jedným z možných vysvetlení tohto vzťahu je, že časť moslimov, najmä šiítskych, vidí svoje náboženské hodnoty ako ohrozené. Z tohto pohľadu by dekonštrukcia tradičných hodnôt mohla viesť k duchovnej prázdnote, strate zmyslov a následne k strate referenčného bodu. V tomto zmysle anti-amerikanizmus odráža nespokojnosť jednotlivcov s transformáciou globálnej spoločnosti a tiež s jej konečným výsledkom v podobe sekularizácie celej verejnej sféry. Hlboko veriaci ľudia považujú sekulárny charakter západnej civilizácie za hrozbu pre ich konzervatívny spôsob života, v podobe morálneho úpadku, rozpadu rodinných štruktúr a konzumného štýlu života.⁶⁰

Anti-amerikanizmus v regióne Blízkeho východu môžeme preto definovať ako sociálno-kultúrny fenomén, ktorý sa v islamskom svete prejavuje z dôvodu prelínania sa viery a politiky. Historické príklady však ukazujú, že moslimská viera a politický islam nie sú rovnaké pojmy. Mnoho šiítskych duchovných v Iráne nikdy nepodporovalo politický islam a mali veľmi dobré vzťahy s Páhlavího vládou. Príkladom je ajatolláh Šariatmadarí, jeden z najvyšších šiítskych duchovných, ktorý odmietol náboženský základ politiky a tvrdil, že duchovní by sa mali od vlády držať stranou.⁶¹ Na druhej strane, pre podporovateľov politického islamu nie je islam iba náboženstvo, ale aj sociopolitický fenomén. Zahraničnopolitická účasť USA na Blízkom východe je jedným z hlavných dôvodov vzniku anti-amerikanizmu. Islamistické hnutia vďaka svojej otvorenej rétorike zohrávali ústrednú úlohu pri vytváraní protiamerických nálad, ktoré nachádzajú prienik aj v šiítskom aj v sunitskom islame. Al-Káida od roku 1990 označuje anti-amerikanizmus ako

⁵⁹ CNN. 2015. *Iranian leader: Death to America refers to policies, not nations*. 2015. [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné na: <<https://edition.cnn.com/2015/11/04/middleeast/ayatollah-death-to-america>>

⁶⁰ ASADZADE, Peyman. *Faith or Ideology? Religiosity, Political Islam and Anti-americanism in Iran*. [online]. Tempe: Arizona State University. 2018. s. 3. [cit. 2020-24-10]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/325320040_Faith_or_Ideology_Religiosity_Political_Islam_and_Anti-Americanism_in_Iran?enrichId=rgreq-6cb4c8667eab9350bcfc87e6e0927580-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzMyNTMyMDA0MDtBUzo3Mzg5MjMzUxNzUxNzVAMTU1MzE4NDU1NTgxMQ%3D%3D&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf>

⁶¹ GHOBADZADEH, Naser. *Religious Secularity: A Theological Challenge to the Islamic State*. Oxford: Oxford University Press. 2016. s. 24. ISBN-13 978-0199391172.

jednu zo základných zložiek svojej politickej identity. V „*Liste Amerike*“ Usáma Bin Ládín kritizuje vládu USA za útlak moslimského ľudu v Palestíne, Čečensku, Libanone a Kašmíre. Tiež je veľmi kritický k americkému spôsobu života a vyzýva obyvateľstvo USA aby odsúdilo a vzdalo sa nemorálnych činov smilstva, homosexuality, omamných látok a hazardných hier.⁶²

Región Blízkeho východu je, vo všeobecnosti, pesimistickejší voči kultúrnej hegemonii USA a jej zahraničnej politike. Holistická kritika USA bola v skutočnosti významnou súčasťou ideologickej rétoriky radikálnych moslimov. V dôsledku toho môžeme očakávať, že tá časť obyvateľstva, ktorá podporuje islamistické ciele, bude mať na USA komplexnejšie negatívny názor.

3.2.1 Iránska vojenská doktrína

Vojenská doktrína je súčasťou štátnej stratégie, navrhovanej na to, aby pomohla jednotlivým štátom pripraviť sa a plánovať potenciálny konflikt, na základe jeho predchádzajúcich skúseností. Analýza vojenskej doktríny predstavuje výzvu na viacerých úrovniach. Vo veľkej väčšine štáty (vrátane Iránu) nezverejňujú svoje vojenské doktríny. No aj v prípadoch kedy je vojenská doktrína zverejnená, jej najdôležitejšie aspekty môžu byť utajené alebo skryté a nemusia tak aproximovať komplexné vyhlásenia v doktríne.⁶³

Počas vlády Mohammeda Rezu Páhlavího bola iránska vojenská doktrína založená na spojení so západom. Väčšina vojenských dohôd sa v tomto období týkala priamo USA, alebo iných západných spojencov. Do spojeneckých krajín boli taktiež vyslaní iránski dôstojníci na výcvik. Po islamskej revolúcii však úrady veľké množstvo dôstojníkov popravili. To spôsobilo stratu najmä taktických znalostí iránskych ozbrojených síl schopných uplatniť na bojisku príslušnú vojenskú doktrínu. Ajatolláh Chamejní tak založil Islamský zbor revolučných gárd. Cieľom tejto zmeny bolo transformovať iránsky porevolučnú vojenskú doktrínu na doktrínu islamských princípov a šiítskej ideológie.⁶⁴

---

⁶² The Guardian. 2002. *Bin Laden's „letter to America.“* [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2002/nov/24/theobserver>>

⁶³ OLSON, Erik. *Iran's Path Dependent Military Doctrine.* [online.] In: *Strategic studies quarterly.* Montgomery: Air University 2016. s. 66. [cit. 2021-03-21]. Dostupné na: <https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/SSQ/documents/Volume-10_Issue-2/Olson.pdf>

⁶⁴ ELIAS, Firas. *Iranian Military Doctrine.* 2017. In: *Washington Institute.* 2017. [online]. Washington D.C. [cit. 2021-03-21]. Dostupné na: <<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iranian-military-doctrine>>

Aj napriek tomu, že Irán nezverejňuje svoju vojenskú doktrínu, z všeobecného správania sa Iránu vo svetovej politike môžeme odhadnúť, približne čo sa môže v doktríne nachádzať. Predpokladáme, že medzi hlavné atribúty iránskej vojenskej doktríny patrí identifikácia USA ako hlavnej bezpečnostnej hrozby alebo výzvy. Ďalším kľúčovým predpokladom je záväzok k iránskej náboženskej a revolučnej identite. Iránska doktrína je v súlade so základnými zásadami štátu a poskytuje mu určitú taktickú flexibilitu. Najvyšší vodca Chameneí presadzuje myšlienku, že: „*Je možné meniť taktiku a metódy. Princípy by však mali zostať pevné a silné. Toto je tajomstvo pokroku a úspechu našej krajiny.*“⁶⁵ Aj iní predstavitelia režimu tvrdia, že iránska vojenská doktrína je zásadne obranná, založená na vznešenom islamskom učení, odstrašovaní a nepodporuje žiadnu agresiu v regióne, ani vo svete.

---

⁶⁵ CHAMENEÍ, Alí. 2014. *Prejav najvyššieho vodcu na stretnutí s veliteľstvom a personálom iránskeho letectva.* [online]. [cit. 2021-03-21]. Dostupné na: <<http://www.leader.ir/langs/en/index.php?p=contentShow&id=11472>>

4 VYBRANÉ STRETY ZÁUJMOV USA A IRÁNU

Predsudky voči islamu, prerušenie komunikačných kanálov a otvorenosť protiamerického správania sa Iránu vyvolali v USA okamžitú zvýšenú pozornosť a nedôveru. Islamská revolúcia bola Spojenými štátmi vnímaná negatívne na rôznych úrovniach. Po prvé, to bola strata ich dôležitého spojenca na Blízkom východe. Po druhé, revolucionári označovali práve spojenectvo USA s Iránom za jednu z hlavných príčin revolúcie. Za jeden z najväčších problémov vzniku nepriateľstva býva označované nepochopenie spoločenských nálad a klímy v Iráne. Táto, pre USA zdanlivá iracionalita revolúcie iba posilnila predchádzajúce stereotypy o islame a islamských hnutiach. Všetky uvedené skutočnosti – predsudky o islame, anti-americká povaha revolúcie, nedostatok informácií zo spravodajských služieb, to všetko prispelo k názorom, že Islamská iránska republika je zásadne ideologicky proti USA. Sila tejto viery skutočne zmarila príležitosti na obnovenie vzťahov a zabránila im.⁶⁶

Podľa niektorých teórií, je pre hegemóna akákoľvek iná všeobecne akceptovaná norma, alebo protichodný postoj automaticky podvedome odmietaná pre jej neplatnosť a nelogickosť. Prof. Wyn Bowen vo svojom článku o „darebáckych“ štátoch tvrdí, že: „*existuje tendencia považovať tieto režimy za nepredvídateľné, ľahkomyselné a neschopné umiernenosti za akýkoľvek okolností, v dôsledku čoho je veľmi náročné pre iné subjekty medzinárodného spoločenstva udržiavať priateľské vzťahy.*“⁶⁷ Taktiež si myslí, že USA Irán izolujú a že nemá zmysel rokovať o zmenách politiky USA na Blízkom východe, pretože Irán sa nespráva ako typický hráč na medzinárodnej scéne, ale má svoje špecifiká, ktoré je potrebné brať na zreteľ.⁶⁸

Pod vplyvom rôznych faktorov však postupom času Irán zaznamenal výrazný posun od revolučnej ideológie k pragmatizmu. Avšak ukázalo sa, že obraz Iránu ako ideologického protivníka nie je možné zmeniť. Čiastočnému umierneniu vzťahov však predchádzalo množstvo konfliktov a medzinárodných incidentov, z ktorých niektoré si v tejto kapitole rozoberieme podrobnejšie.

---

⁶⁶ PATERSON, Annabel Christina Mary. *A clash of civilisations? Culture and ideology in US-Iran relations since 1979*. Durham: Durham University 2002. [online]. s. 21. [cit. 2020-10-31]. Dostupné na: <<http://etheses.dur.ac.uk/3972/>>

⁶⁷ BOWEN, Wyn. Rogues No More. [online]. In: *World Today*. 2000. Vol. 56. [cit. 2020-10-31]. Dostupné na: <<https://www.questia.com/read/1P3-58648631/rogues-no-more>>

⁶⁸ Ibid.

4.1 Kríza rukojemníkov

Iránska kríza rukojemníkov má pôvod v sérii udalostí, ktoré sa odohrali takmer 50 rokov pred jej začiatkom. Jedným z prvopočiatkov tejto krízy bol britsko-iránsky konflikt o ropné náleziská a rafinérie a následná operácia AJAX, ktoré sme si popísali v tretej kapitole.

Dňa 4.11.1979 o desiatej hodine ráno zaútočili demonštranti na americké veľvyslanectvo v Teheráne a dostali sa do jeho vnútorného areálu. Vojenská stráž vydala rozkaz na poplach a veľvyslanectvo prešlo do *lockdown* režimu. Federálna vláda vo Washingtone vydala pokyn zničiť takmer všetky dokumenty.⁶⁹ Po niekoľkých hodinách skupina známa ako Moslimskí študenti nasledujúci líniu Imáma zadržala 66 rukojemníkov. Na to sa pred veľvyslanectvom zhromaždil dav protestujúcich podporujúcich ich zajatie, skandujúc *Marg bar Amerika*.⁷⁰ Ajatolláh sa priamo nepodieľal na plánovaní tejto akcie, avšak dôkazy naznačujú, že o pláne vedel vopred, keďže študenti nasledujúci jeho líniu sprostredkovane požiadali o jeho požehnanie. Bez ohľadu na jeho priame zapojenie ajatolláh okamžite využil situáciu vo svoj politický prospech.⁷¹

Prezident J. Carter si uvedomoval nefunkčnosť diplomatickej cesty, a preto neskôr rozhodol o použití ozbrojených zložiek, aby dostal amerických rukojemníkov z Iránu. Ráno 25.4.1980 sa na misiu *Orlí pazúr* zhromaždili jednotky Delta Force pozostávajúce z deväťdesiatich vojakov a ôsmich vrtuľníkov, ktoré mali prevziať kontrolu nad veľvyslanectvom. Silové komandá by leteli z lietadlovej lode U.S.S. Nimitz do iránskej púšte. Odtiaľ by ich CIA utajene transportovala nákladným vozidlom pred areál veľvyslanectva, odkiaľ by priamo zaútočili a zachránili rukojemníkov. Zároveň by vrtuľníky pristáli na neďalekom futbalovom štadióne, odkiaľ ich malo komando bezpečne transportovať na neďalekú vojenskú základňu, z ktorej by pomocou nákladných lietadiel C-141 odleteli so sprievodom vojakov amerického námorníctva do USA. Komandá Delta Force mali rozkaz zastrelit' každého ozbrojeného protivníka.⁷² Problémy so záchrannou misiou sa však začali vyskytovať už po pristátí Delta Force v Iráne. Krátko pred začatím

---

⁶⁹ FABER, David. *Taken Hostage*. Princeton: Princeton University Press 2006. s. 178. ISBN-13 978-0691127590.

⁷⁰ *Smrť Amerike (pozn. autora)*

⁷¹ POLLACK, Kenneth. *The Persian Puzzle: The Conflict between Iran and America*. New York: Penguin Random House 2005. s. 154. ISBN-13 978-0812973365.

⁷² FABER, David. *Taken Hostage*. Princeton: Princeton University Press 2006. s. 174. ISBN-13 978-0691127590.

misie zlyhali tri vrtuľníky tak, že v misii boli nepoužitelné. Po zhodnotení situácie s nedostatkom techniky sa velenie rozhodlo misiu prerušiť. Sily Delta Force boli preto naložené do zvyšných helikoptér a poslané späť na základňu. Cestou späť však nastala nehoda kvôli zlým meteorologickým podmienkam. V púštnej búrke sa dva vrtuľníky zrazili a osem príslušníkov misie zahynulo.⁷³ Prezident Carter musel v túto noc oznámiť zlyhanie záchranej misie. Odpoveď amerického obyvateľstva nebola voči prezidentovi priaznivá. Časť populácie začala spochybňovať jeho vodcovské schopnosti vo všeobecných aj krízových situáciách.⁷⁴ Po neúspešnej misii si verejnosť a Carterova administratíva uvedomili, že kríza s rukojemníkmi bude trvať dlhšie, ako ktokoľvek čakal.

Carterova administratíva nemohla urobiť nič pre vyriešenie tejto krízy a preto sa vrátila k pôvodnému plánu čakania, kým sa situácia v Teheráne nevyrieši sama. Po konečnom upevnení moci ajatolláha Chomejního v dôsledku smrti šáha Pahlavího v Egypte nastali okolnosti, ktoré eliminovali politickú potrebu ajatolláha ďalej držať rukojemníkov. Počas toho, čo Ronald Reagan viedol prezidentskú kampaň aj tvrdými vyhláseniami o Iráne, nastala pre ajatolláha politická motivácia ukončiť rukojemnícku krízu predtým, než sa tvrdé vyhlásenia stanú realitou.⁷⁵

Výsledkom konečných rokovaní bolo, že USA a Irán si medzi sebou dohodnú výmenu. USA sa zaviazali, že nebudú zasahovať do vnútorných záležitostí Iránu a uvoľnia časť zmrazených iránskych aktív. Naďalej však bola veľká časť iránskych aktív držaná na krytie právnych nárokov USA voči Iránu a ajatolláhovi sa podarilo získať späť pre Irán iba 2,3 miliardy dolárov z približného celkového objemu viac ako 10 miliárd. Táto kríza pomohla Chomejnímu uchopiť politické vodcovstvo v Iráne a iránska verejnosť sa tešila psychologickému uspokojeniu. Krízu vnímala ako „úder Američanom“ za to, čo považovali za desaťročia nespravodlivosti.⁷⁶ Kríza tiež uškodila prezidentovi Carterovi, ktorý aj vďaka nej prehral nasledujúce prezidentské voľby. 20.1.1981 po 444 dňoch boli rukojemníci prepustení, len jeden deň pred tým, ako do prezidentského úradu nastúpil Ronald Reagan. Podľa doc. Františka Škvrndu je táto kríza pre USA jednou z ich najväčších politických tráum, možno dokonca druhá najväčšia po kubánskej raketovej kríze.⁷⁷ Americkí občania,

---

⁷³ POLLACK, Kenneth. *The Persian Puzzle: The Conflict between Iran and America*. New York: Penguin Random House 2005. s. 170. ISBN-13 978-0812973365.

⁷⁴ Ibid. s. 170

⁷⁵ FABER, David. *Taken Hostage*. Princeton: Princeton University Press 2006. s. 152. ISBN-13 978-0691127590.

⁷⁶ Ibid. s. 153

⁷⁷ ŠKVRNDA, František. Irán – hlboká trauma USA. In: *Literárny týždenník* 27 – 28/2018 ISSN 0862-5999.

nepoznajúc politické reálie okolo krízy rukojemníkov, situáciu videli iba ako útok od nového nepriateľa.

4.2 Iránsko-iracká vojna

Zámienkou Iraku na útok proti Iránu bol údajný pokus o atentát na ministra zahraničných vecí Táríka Azíza, z ktorého iracký prezident Sadám Husajn obvinil iránskych agentov. Vzťahy týchto regionálnych mocností sa rýchlo zhoršovali, až kým Irán jednostranne znížil diplomatické styky na úroveň *chargé d'affaires*. Po troch dňoch po atentáte došlo k bombardovaniu pohrebného sprievodu zahynutých pri atentáte. Irak okamžite obvinil Irán a obratom naňho zaútočil.⁷⁸ Dr. Peter Greguš uvádza tiež ďalšie príčiny vzniku vojny:⁷⁹

- Rasové rozdiely, (obyvateľstvo Iraku sú Arabi, Semiti a Kurdi, kým obyvateľstvo Iránu je indoeurópske - peržania);
- dlhodobý spor o rieku Šatt al-Aráb;
- náboženské rozdiely, (v Iráne je oficiálne náboženstvo šiitsky islam, v Iraku sunitský islam,)⁸⁰
- snaha oboch mocností dosiahnuť ekonomicko-politickú hegemoniu na Blízkom východe.

Irak začal rozsiahlu vojenskú akciu 22.9.1980. Iracké letectvo podniklo nálety na 10 iránskych letísk s cieľom zničiť ich uzemnenú leteckú flotilu. Nepodarilo sa im však zničiť dostatočný počet lietadiel. Účelom invázie bolo podľa Husajna oslabenie Chomejního hnutia a zmarenie jeho pokusov o islamské revolúcie v Iraku a štátoch oblasti Perzského zálivu. Husajn sa tiež domnieval, že ak anektuje ropnú a bohatú provinciu Chuzestán⁸¹, povedie to k pádu iránskej vlády.⁸² Irak sa domnieval, že pri útoku na Chuzestán dôjde k povstaniu etnických Arabov, čo by im pomohlo vyhrať bleskovú vojnu. Obyvateľstvo Chuzestánu, aj napriek arabskému pôvodu však ostalo verné Iránu, keďže šlo o prevažne šiitských Arabov.

---

⁷⁸ KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing. 2002 s. 22. ISBN-13 978-1841763712.

⁷⁹ GREGUŠ, Peter. Iránsko-iracká vojna. [online]. In: *Nové Slovo*. 2003. [cit. 2020-11-1]. Dostupné na: <<https://www.noveslovo.sk/node/28773>>

⁸⁰ *Najväčšie šiitske svätyne sa však nachádzajú v irackých mestách Karbalá a Nadžíf. (pozn. autora)*

⁸¹ *Obyvateľstvo tejto provincie je prevažne arabské. Irak si na ňu robí dlhodobé nároky a nazýva ju Arabistán. (pozn. autora)*

⁸² GREGUŠ, Peter. Iránsko-iracká vojna. [online]. In: *Nové Slovo*. 2003. [cit. 2020-11-1]. Dostupné na: <<https://www.noveslovo.sk/node/28773>>

Iránska armáda a Islamské revolučné gardy svoje odvetné a obranné opatrenia viedli osobitne. Výsledkom bolo, že iracké vojská nečelili koordinovanému odporu. Počas druhého dňa invázie zaútočili desiatky iránskych stíhačiek F-4 na iracké ciele a do pár dní získali nad Irakom leteckú prevahu, čo im umožnilo viesť pechotné ofenzívne misie s podporou bombardérov a vrtuľníkov. 24.9. zaútočilo iránske námorníctvo na Basru⁸³ a tiež na dva ropné terminály ležiace v jej blízkom okolí, čo znížilo iracké možnosti exportovať ropu. Akcia pokračovala leteckými útokmi na strategické iracké ciele vrátane priehrad, elektrární, či jadrového reaktora v blízkosti Bagdadu.⁸⁴ 28.9. prijala Bezpečnostná rada OSN rezolúciu, v ktorej vyzvala obe krajiny k zastaveniu bojov a k prijatiu mediátorov. Po nečakane tvrdom odpore sa iracká invázia do decembra 1980 zastavila. Odhaduje sa, že Irán dokázal naďalej efektívne mobilizovať armádu. Do konca roka sa rekrutovalo v Iráne vyše 200 000 ideologicky motivovaných vojakov.⁸⁵

V januári 1981 zahájil Irán ďalšiu ofenzívu, z ktorej sa vyvinula jedna z najväčších tankových bitiek iránsko-irackej vojny. Táto bitka sa skončila porážkou Iránu so stratou vyše 100 tankov Chieftain a M-60, zatiaľ čo Irak prišiel iba o 50 tankov T-62.⁸⁶ Ani rok po tom, čo sa iracká ofenzíva v marci 1981 zastavila na frontoch nedochádzalo k väčším zmenám. V marci 1982 iránska armáda začala prudkú ofenzívu a iracká armáda bola nútená ustúpiť. Počas operácie Jeruzalem bola využívaná taktika tzv. ľudských vln, kedy 70 000 revolučných gardistov bez leteckej podpory vo veľkej prevahe útočili na irackú armádu. Na to sa Sadám Husajn rozhodol stiahnuť všetky svoje sily z Iránu, a rozmiestil ich pozdĺž iránsko-irackej hranice, pretože iracká armáda bola po viacerých porážkach príliš demoralizovaná a poškodená na to, aby udržala ofenzívu na nepriateľskom území.

Ďalším problémom, na ktorý Irak narazil, bolo financovanie vojny. Po tom, ako jeho nepriateľský baasistický režim v Sýrii uzavrel ropovod, ktorým Irak exportoval ropu do Stredozemného mora, mu ostal iba ropovod smerujúci do Turecka. Jeho kapacita 500 000 barelov za deň však nebola dostatočná na financovanie vojny. Irak udržala vo finančnej kondícii pomoc od Saudskej Arábie, Kuvajtu a ďalších krajín Perzského zálivu, ktoré sa

---

⁸³ Druhé najväčšie iracké mesto ležiace na rieke Šatt al-Aráb.

⁸⁴ KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing, 2002 s. 23. ISBN-13 978-1841763712.

⁸⁵ Global Security: *Iran-Iraq War (1980-1988)*. [online]. [cit. 2020-11-2]. Dostupné na: <<https://www.globalsecurity.org/military/world/war/iran-iraq.htm>>

⁸⁶ KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing, 2002 s. 32. ISBN-13 978-1841763712.

obávali následkov iránskeho víťazstva, ktoré by mohlo spôsobiť preliatie islamskej revolúcie do ich krajín. Odhad veľkosti finančnej pomoci Iraku je v priemere 60 miliárd USD ročne.⁸⁷

Na rozdiel od bojov v Iráne, sa iracká morálka pri obrane svojho vlastného národa zlepšila. Husajn tiež úspešne početne znásobil veľkosť svojej armády z 200 000 na 500 000 vojakov organizovaných v 23 divíziách a 9 brigádach. Iránska ofenzíva v Iraku oslabovala, keďže pozemným pechotám chýbala podpora delostrelectva, letectva a tankového práporu. Z iránskej strany naďalej pokračovali útoky ľudskými vlnami, ktoré spôsobovali Iraku nespočetné straty. Mimoriadne ťažko boli zasiahnutí vojaci – deti, ktorí boli nasadení na čistenie irackých mínových polí, aby uvoľnili cestu iránskym gardám. Tvrdo ich zasiahlo aj použitie chemických zbraní a plynov.⁸⁸

Reakciou na túto skutočnosť bolo, že Bezpečnostná rada OSN vydala vyhlásenie, v ktorom vyjadrila hlboké znepokojenie jej členov nad použitím chemických zbraní Iraku proti Iránu. Toto konanie členovia rázne odsúdili a pripomenuli, že ich použitie je v jasnom rozpore so Ženevskými dohovormi 1925, ktoré výslovne zakazujú použitie chemických zbraní vo vojne. USA však ako jediní hlasovali proti vydaniu tohto vyhlásenia.⁸⁹

4.2.1 Vstup USA do konfliktu

Od roku 1983 začali USA po zhodnotení situácie podporovať Irak. Do Iraku boli následne exportované *produkty dvojakého použitia*, vozidlá a technológie, avšak nie priamo zbrane. Prezident Reagan sa rozhodol, že „USA urobia všetko pre to, aby zabránili Iraku prehrať vojnu s Iránom.“⁹⁰ Táto politika bola následne formalizovaná vydaním národnej bezpečnostnej smernice. Irak začali tiež podporovať aj ZSSR, Francúzsko, Spojené kráľovstvo, NDR, NSR, Juhoslávia, Brazília, Španielsko, Taliansko, Egypt a Saudská Arábia, zatiaľ čo Irán bol podporovaný Čínou, Líbyou a KĽDR. Prezident Reagan preto na návrh Národnej bezpečnostnej rady prijal nasledovné opatrenia:⁹¹

⁸⁷ KEEGAN, John. *The Iraq War*. New York: Penguin Random House 2005. s. 89. ISBN-13 978-1400079209.

⁸⁸ KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing. 2002 s. 37. ISBN-13 978-1841763712.

⁸⁹ BACHMAN, Jeffrey. *The United States and Genocide: (Re)Defining Relationship*. Oxon: Routledge 2018. s. 76 ISBN 978-1-138-04795-2.

⁹⁰ Vyhlásenie bývalého člena Národnej bezpečnostnej rady USA Howarda Teichera pre Okresný súd Južný dištrikt, Florida. 1995. [online]. [cit. 2020-11-1]. s. 2. Dostupné na: <<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB82/iraq61.pdf>>

⁹¹ Národná bezpečnostná rada: Prezentácia o rizikách dodávok ropy z Perzského zálivu 22.5.1984 [online]. [cit. 2020-11-1]. Dostupné na: <<https://web.archive.org/web/20160304041513/http://www.wpainc.com/Archive/Reagan%20Administration/>>

- potrebu zvýšiť zásoby ropy, pre prípad narušenia trhov;
- potrebu zvýšiť bezpečnosť s priateľených krajín na Blízkom východe;
- prijať embargo na predaj zbraní a vojenského materiálu do Iránu aj Iraku.

Ďalším míľnikom v iránsko-irackej vojne je vojna tankerov. Tá začala, keď Irak v roku 1984 zaútočil na iránske ropné tankery a terminály na ostrove Kharg. Irak okamžite odpovedal rovnakým útokom na kuvajtské tankery transportujúce ropu z Iraku. Následne začal Irán plošne útočiť na všetky tankery krajín Blízkeho východu podporujúce Irak. Politika za útoky z oboch strán bola snaha zlikvidovať obchod s ropou protivníka, čím by sa obmedzila jeho finančná kondícia. Irak vyhlásil, že útokom budú vystavené všetky tankery plaviace sa do aj z iránskych prístavov. Týmto plánom chcel dosiahnuť intervenciu spojencov do konfliktu a tým ukončenie vojny. Spočívalo to v predpoklade, že ak by Irán v snahe ochrániť svoje lode uzavrel Hormuzský prieliv, USA by okamžite na Irán zaútočili.⁹² Ajatolláh Chomejní však na túto návnadu nepristal, preto vojna tankerov naďalej dlhodobo pokračovala. Aj napriek tomu, že USA boli niekoľkokrát provokované zo strán oboch bojujúcich štátov, do vojny sa priamo nezapojili až do roku 1987.

Následne, po ďalšej finančnej podpore od spojeneckých mocností začal Irak v roku 1985 množstvo ofenzívnych akcií, vrátane opätovného používania chemických zbraní, ktoré však nepriniesli žiaden väčší zisk, či úspech. Chomejní vyzýval a mobilizoval iránskych mužov, aby sa zapojili do bojov, pretože podľa jeho slov sa Husajn snaží priviesť islam k polyteizmu a ak vyhrá Irak, vyhrajú spolu s ním USA. „*Táto vojna sa zmenila na vojnu islam verzus blasfémia, už dávno to nie je vojna Irán verzus Irak.*“⁹³ Táto mobilizácia priniesla značné úspechy, keďže Irán, aj napriek irackej palebnej prevahe v bojoch, bol schopný väčšinu bojov vyhrať. Iránske vojsko dokázalo obsadiť strategický poloostrov Fao, ktorého strata viedla k spochybňovaniu baasistického režimu v Iraku. V roku 1986 dokázal tiež Irán prinavrátiť stratené strategické pohraničné mesto Mehrán.

V roku 1987 bola obnovená iránska ofenzíva s cieľom obsadiť množstvo strategických miest v pohraničnej oblasti, no prioritou bolo obsadiť a dobyť Basru v operácii s názvom Karbala 5. Po viac ako dvojmesačných bojoch a pri stratách približne 20 000

WFM%20Papers%20from%20Reagan%20Archives/Iraq-Presentation%20on%20Gulf%20Oil%20Disruption%205-22-84.pdf>

⁹² KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing. 2002 s. 50. ISBN-13 978-1841763712.

⁹³ BRUMBERG, Daniel. *Reinventing Khomeini: The Struggle for Reform in Iran*. Chicago: University of Chicago Press. 2001. s. 132. ISBN-13 978-0226077581.

Iračanov a 65 000 Iráncov nebol Irán schopný Basru dobyť. Po obnovení delostrelectva a podpory bombardérov bol Irán schopný nasadiť tvrdú ofenzívu a Basru z veľkej časti zničiť.⁹⁴

Ako sme si už spomínali, USA sa do vojny zapájalo iba finančnou a materiálnou pomocou až do roku 1987, kedy do vojny vstúpili priamo, no nešťastnou udalosťou, ktorá mohla teoreticky spôsobiť prehodnotenie podpory tej ktorej strany. 17.5.1987 odpálila iracká stíhačka F1 Mirage dve rakety na americkú bojovú fregatu USS Stark triedy Perry. Prvá raketa zasiahla obranný štít lode, ktorý sa jej podarilo zničiť, no loď zostala v poriadku. Druhá raketa zasiahla fregatu v rovnakom bode, čo jej umožnilo preniknúť do vnútorných priestorov lode, kde explodovala. Výbuch usmrtil 37 členov námornej posádky a ďalších 21 vážne zranil. O tom, či iracké velenie povolilo útok, nie sú USA do dnes informované. Líšia sa tiež informácie o potrestaní a exekúcii pilota útočnej stíhačky. No keďže Irak dlhodobo s USA spolupracoval, tento útok nespôsobil ochladenie vzájomných vzťahov.⁹⁵

Hlavným bodom záujmu USA bolo držať Irán v izolácii a zachovávať slobodnú plavbu v kritických vodách, opierajúc sa o rezolúcie Bezpečnostnej rady OSN č. 598, ktorá bola schválená v júli roku 1987 a ktorá volala po ukončení bojov na oboch frontoch a po obnovení predvojnových vzťahov medzi Iránom a Irakom. Vtedajší generálny tajomník OSN Javiér Pérez vyzval Irak aj Irán, aby prestali s útokmi. Aj napriek tomu, že výzvu vzali obe krajiny oficiálne na vedomie, v praxi ju vôbec nerešpektovali.⁹⁶ Po útoku Iránu na kuvajtskú loď plaviacu sa pod americkou vlajkou a následnom útoku USA na iránske ropné plošiny, ktorý sa skončil vážnym poškodením fregaty USS Samuel B. Roberts zahájili USA operáciu Modlivka, ktorá sa stala najväčšou akciou amerického námorníctva od druhej svetovej vojny.⁹⁷ Irán celkovo prišiel o tri ropné plošiny a šesť vojnových lodí. Počet zahynutých vojakov nie je známy. USA prišli o bojový vrtník AH 1T spoločne s jeho dvojčlennou posádkou. Násobné straty na iránskej strane spôsobili taktiež aj zvrat v pozemnej vojne, kedy iránske vojsko nedokázalo udržať irackú ofenzívu a bolo nútené

---

⁹⁴ BROGAN, Patrick. *World Conflicts: A Comprehensive Guide to World Strife Since 1945*. Lanham: Scarecrow Press 1999. s. 250. ISBN-13 978-0810835511.

⁹⁵ FISK, Robert. *The Great War for Civilisation: The Conquest of the Middle East*. [online]. New York: Vintage Books of Random House, 2007. s. 221. [cit. 2020-11-6]. eISBN 978-0-307-42871-4. Dostupné na: <https://libcom.org/files/The_Great_War_for_Civilisation.pdf>

⁹⁶ GREGUŠ, Peter. Iránsko-iracká vojna. [online]. In: *Nové Slovo* 2003. [cit. 2020-11-6]. Dostupné na: <<https://www.noveslovo.sk/node/28773>>

⁹⁷ KELLEY, Stephen Andrew. *Better lucky than good: Operation Earnest Will as Gunboat Diplomacy*. [online]. Monterey, California: Naval Postgraduate School. 2007. s. 70. [cit. 2020-11-6]. Dostupné na: <<https://calhoun.nps.edu/handle/10945/3463>>

začať ustupovať. Irak po prvý krát od roku 1982 vstúpil na nepriateľské územie. Po úspešnej operácii Modlivka USA vyhlásili, že pod zámienkou neutrality rozšíri americké námorníctvo ochranný dáždnik pre všetok neutrálny námorný transport cez Perzský záliv.⁹⁸

4.2.2 Ukončenie vojny

Vo februári 1988 ohlásil Sadám Husajn jednu z najagresívnejších ofenzív. Na Irán bolo v priebehu dvoch mesiacov vystrelených viac ako 200 rakiet stredného doletu.⁹⁹ Irán okamžite odpovedal ofenzívou v Kurdistane, kde mali podľa plánu zničiť jednu zo strategických irackých elektrární. Ofenzíva však nebola úspešná kvôli opätovnému a protiprávnemu použitiu chemických zbraní Irakom v rámci defenzívy. Agresivita irackých útokov zaznamenala výrazné úspechy, keďže armáde sa postupne podarilo obsadiť viaceré strategické územia, akými boli polostrov Fao, ostrov Majnun, či pohraničné mesto Salamčech.

20.7.1988 Irán oficiálne avizoval svoju vôľu o prímerie podľa rezolúcie OSN 598. Irak však nebol ochotný pristúpiť na jeho výzvu, kým Chomejní explicitne neodvolá vyjadrenie o snahách a vôli zvrhnúť Husajnov režim.¹⁰⁰ Následne, po úspešných ofenzívach, sa Irak podujal ešte k niekoľkým ďalším, zväčša na pohraničných územiach. Najviac zasiahnutá bola kurdska iránska obec Zardan, na ktorú boli zhodené kyanidové bomby. Irak sa zároveň dostal pod tlak štátov Perzského zálivu, aby v útokoch nepokračoval a prijal iránske podmienky. Za pomoci mediátorov OSN bolo prímerie bolo obnovené 20.8.1988.¹⁰¹

4.3 O vývoji vzťahov Iránu a USA po skončení studenej vojny

Invázia Iraku do Kuvajtu v auguste 1990 znamenala prehodnotenie vzťahov Iránu s krajinami Perzského zálivu. Bola to práve táto invázia, ktorá spôsobila takú geopolitickú zmenu, že bezprostrednou hrozbou pre krajiny Blízkeho východu už nebol Irán ale Irak. Posilnenie dôvery v Irán spôsobilo aj jeho vyhlásenie o neutralite počas kuvajtskej krízy a jeho ponuka na mediáciu. Táto politika iránskeho prezidenta Rafsandžáního sa však stretla s rozdielnymi názormi iránskej politickej elity. Syn ajatolláha Chomejního Ahmad tvrdil, že USA sa snažia o nadvládu nad Perzským zálivom a pohrozil, že ak by tak urobili, Irán by

---

⁹⁸ Ibid. s. 71

⁹⁹ KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing. 2002. s. 57. ISBN-13 978-1841763712.

¹⁰⁰ Ibid. s. 80-81

¹⁰¹ GREGUŠ, Peter. Iránsko-iracká vojna. [online]. In: *Nové Slovo* 2003. [cit. 2020-11-6]. Dostupné na: <<https://www.noveslovo.sk/node/28773>>

nasadil svoje revolučné gardy. Najvyšší duchovný vodca Alí Chámenei dokonca požadoval džihád. Týmto úvahám však Rafsandžání odolal keď tvrdil, že spojenectvo s Irakom by sa mohlo obrátiť voči Iránu, čo by preň bolo politickou samovraždou.¹⁰²

Po neúspešnej kuvajtskej vojne Irak akceptoval úplné znenie rezolúcie 598 Bezpečnostnej rady OSN a kapituloval. Vtedajší generálny tajomník OSN Perez de Cuellar dokonca po jeho kapitulácii označil Irak za agresora v Iracko-iránskej vojne. Sadám Husajn na adresu Iránu vyhlásil, že: „*Teraz, keď ste dostali všetko, čo ste žiadali, musíme sa spojiť a začať spolupracovať na vyhostení zahraničných vojsk z našich území.*“¹⁰³ Prezident Rafsandžání a Alí Chámejní prijali túto mierovú ponuku, avšak akúkoľvek ďalšiu spoluprácu s Irakom odmietli.

Vo všeobecnosti sa dá povedať, že zahraničnú politiku Iránu v najbližších rokoch môžeme považovať za nestrannú. Mierny odklon od tradičnej iránskej diplomatickej politiky môžeme prisúdiť zlej ekonomickej a vojenskej situácii, nie všeobecnej geopolitickej kultúre. Irán už viac nepropagoval dva hlavné princípy islamskej revolúcie Ani západ (Veľký Satan) ani východ (Malý Satan) a šírenie islamskej revolúcie. Dokázal si tak zlepšiť vzťahy minimálne s krajinami Perzského zálivu, ale aj s Európskou úniou. Konsolidácii reformy zahraničnej politiky však bránil vnútorný boj domácej politickej elity a veľký vplyv konzervatívnej frakcie, ktorej revolučné vášne niektorých jej členov bránili zastaveniu už spomínaného šírenia revolúcie.¹⁰⁴

Po skončení studenej vojny v roku 1991 hrali v politike USA voči Iránu dôležitú úlohu tri faktory.¹⁰⁵

- Záujem USA o zabezpečenie spoľahlivého prístupu k zdrojom ropy a zemného plynu nielen pre seba, ale aj pre Európu a Japonsko, keďže

---

¹⁰² MARSCHAL, Christin. *Iran's Persian Gulf Policy – From Khomeini to Khatami*. London: Routledge. 2003. s. 108. ISBN-13 978-0415297806.

¹⁰³ MILANI, Mohsen. *Iran's Gulf Policy: From Idealism and Confrontation to Pragmatism and Moderation*. In: *Iran and the Gulf: A Search for Stability*. Abu Dhabi: The Emirates Center for Strategic Studies and Research. 1996. s. 92. ISBN 1-86-0641-43-1.

¹⁰⁴ RAKEL, Eva. *The Iranian Political Elite, State and Society Relations, and Foreign Relations since the Islamic Revolution*. [online]. Amsterdam: University of Amsterdam 2008. s. 166. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na: <

https://www.researchgate.net/publication/206868207_The_Iranian_Political_elite_state_and_society_relations_and_foreign_relations_since_the_Islamic_Revolution >

¹⁰⁵ AMINEH, Mehdi - HOUWELING, Henk. *IR-Theory and Transformation in the Greater Middle East: The Role of the United States*. [online]. In: *Perspectives on Global Development and Technology*. 2007. s. 59. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/233547675_IR-Theory_and_Transformation_in_the_Greater_Middle_East_the_Role_of_the_United_States>

rozvíjajúce sa krajiny ako Čína a India predstavovali konkurenciu dopytových trhov k týmto zdrojom.

- Odmietanie akejkoľvek výstavby infraštruktúry pre nerastné bohatstvo z regiónu Kaspického mora, v ktorom by Irán vystupoval ako tranzitná krajina a zabrániť tak vzniku akéhokoľvek strategického partnerstva Iránu, Ruska a Číny.
- Vplyv Izraela na zahraničnú politiku USA.

V roku 1992 schválila americká vláda zákon, ktorým zakázala export zbraní do Iránu, po ktorom nasledoval takzvaný Iránsko-líbyjský sankčný zákon, ktorý zakazoval dokonca aj neamerickým spoločnostiam investovať do sektoru ropy a zemného plynu v Iráne a Líbyi. Pri zavádzaní sankcií boli hlavnými cieľmi USA zabrániť Iránu v získavaní jadrových zbraní, zabrániť v ovplyvňovaní arabsko-izraelského mierového procesu, zabrániť v podporovaní medzinárodného terorizmu, izolovať ho v medzinárodnom obchode a v neposlednom rade doceliť pád iránskeho politického režimu.¹⁰⁶

4.3.1 *Politika dvojitého zadržiavania*

Aj keď Clintonova administratíva bola považovaná vo vzťahu k Iránu za umiernenejšiu, všeobecná zahraničná politika sa príliš nezmenila. USA pokračovali v presadzovaní medzinárodných sankcií a blokovaní Iránu na finančných trhoch. Táto politika vyvrcholila v roku 1993 takzvanou politikou dvojitého zadržiavania, ktorej cieľom bolo izolovať režim nielen v Iráne, ale aj v Iraku a to ekonomicky, politicky a vojensky.¹⁰⁷

Táto politika súvisela s nasledujúcimi udalosťami:¹⁰⁸

- Koniec studenej vojny, ktorý umožňoval USA presadzovať diskriminačnú politiku, keďže v minulosti obe superveľmoci využívali Irak (ZSSR) a Irán (USA pred islamskou revolúciou) ako spojencov;
- Izraelsko-palestínsky konflikt a iránska podpora Hamasu a Hizballáhu v Libanone;

---

¹⁰⁶ Ibid. s. 63

¹⁰⁷ LENCZOWSKI, George. Iran: The Big Debate. [online]. In: *The Middle East Policy*. Vol. 3. 1994. s. 53. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1475-4967.1994.tb00109.x>>

¹⁰⁸ Ibid. s. 54

- Politický výsledok iracko-kuvajtskej vojny. Hoci vojna skončila víťazstvom spojencov, nepovažovala sa za úspech, keďže Sadám Husajn sa udržal pri moci.

Politika dvojitého zadržovania sa začala 13.5.1993. Bola zameraná konkrétne na Irak a Irán, keďže obe krajiny, extrémne vojensky aj ekonomicky vyčerpané, boli považované za zraniteľné voči vonkajším tlakom, ktoré spočívali v zvrhnutí baasistického, či islamského režimu. Táto politika bola posunom vpred od striedavého podporovania tej ktorej krajiny k zachovaniu regionálnej rovnováhy síl. Keďže bola táto politika vybudovaná na koncepcii vzájomnej závislosti, obojstranná izolácia Iránu a Iraku znamenala aj pokrok v arabsko-izraelskom mierovom procese. Tento cieľ sa však nikdy nenaplnil, najmä z dôvodu absencie účinnej bezpečnostnej architektúry. Politika USA v Perzskom zálive mala dva protichodné zámery:¹⁰⁹

- USA si neželali rozpad Iraku, kvôli zachovaniu rovnováhy síl, ktorú z veľkej časti zabezpečoval Sadám Husajn.
- USA si želali oslabiť, obmedziť alebo odstrániť Husajna.

USA si zo strategických dôvodov nemôžu dovoliť destabilizáciu regiónu, preto po zvolení nového iránskeho prezidenta Chatámího, nepodnikla administratíva USA žiadne významné kroky. Aj napriek jeho ústretovejšiemu postoju k USA sa krajiny zásadne neodchýlili od svojej konfrontácie *vis-à-vis*. Čiastočným dôvodom bolo, že Blízky východ mal po konci studenej vojny dostatočné štruktúry na to, aby prijal americkú stratégiu rovnováhy síl, avšak bol dostatočne krehký na to, aby umožnil Iránu rafinovane šíriť svoju stratégiu a politiky do zraniteľnejších častí regiónu.¹¹⁰

Aj samotná OSN potvrdila, že regionálnym agresorom v posledných rokoch 20. storočia bol Irak, ktorý používal konvenčné ale aj nekonvenčné bojové prostriedky na presadzovanie si svojich záujmov. Irán v tom čase podľa jeho vlastných slov nepredstavoval pre medzinárodné spoločenstvo žiadnu výzvu. Ak si presadzoval svoje záujmy a šíril revolúciu, tak to nerobil v žiadnom prípade vojenskými prostriedkami. Výnimkou bolo jeho

¹⁰⁹ RUSPINI, Paolo. Iraq and the Strategy of Dual Containment. [online]. In: *Defence Analysis*. 1999. s. 95. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na:

<https://www.researchgate.net/publication/233022060_Iraq_and_the_Strategy_of_Dual_Containment>

¹¹⁰ HARRISON, Ross. *The U.S. – Iran Showdown: Clashing Strategic Universes Amid a Changing Region*. [online]. Al Jazeera Centre for Studies 2020. s. 11. [cit. 2020-11-9]. Dostupné na:

<<https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/documents/2020-04/The%20U.S.-Iran%20Showdown.pdf>>

spojenectvo s Hizballáhom v Libanone a Hamasom v Izraeli dalo Iránu možnosť premietnuť svoj vplyv do regiónu Stredozemného mora, čo malo byť výsledkom aj spojenectva so Sýriou. Zatiaľ čo USA sa usilovali zabezpečiť, aby Irán nemohol spochybniť americkú prevahu v regióne, podľa samotného Iránu nebola stratégia zadržovania dokonalým prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa. V období, postupného upadania globálnej hegemonie USA v medzinárodných vzťahoch, bola ich kapacita čeliť odlišnej strategickej doktríne Iránu obmedzená. Moc Iránu rástla pomocou mobilizovania revolučných myšlienok, v čom nebol v regióne sám. Saudská Arábia začala rozširovať svoje sily pomocou ideológie wahhábizmu a pomocou petrodolárov. Tento prístup Saudskej Arábie sa pripisuje vzostupu mnohých extrémistických organizácií na celom Blízkom východe.¹¹¹

Môžeme teda tvrdiť, že v 90-tych rokoch 20. storočia neboli geopolitické podmienky na to, aby bol Irán schopný ovplyvňovať slabšie štáty ako napríklad Libanon, aby sa prispôbili iránskej strategickej doktríne. Zároveň však Irán bol dostatočne silný na to, aby ako celok akceptoval americkú doktrínu dvojitého zadržovania. Táto viac-menej pokojná situácia sa zmenila 11. septembrom a jeho následkami, revoltami a občianskymi vojnami v období Arabskej jari.

4.3.2 Americká stratégia rovnováhy síl na Blízkom východe

V 21. storočí sa úlohy a postavenie regionálnych a globálnych aktérov zmenili a v stratégii rovnováhy síl v jej tradičnej podobe sa objavili významné výzvy. Od zvrhnutia baasistického režimu v Iraku sa ukázalo ako prakticky nemožné nastoliť regionálnu rovnováhu medzi Irakom a Iránom. Vývoj v irackých mocensko-politických štruktúrach sa odzrkadlil na prehodnotení irackej vnútornej politiky vo vzťahu s jeho susednými krajinami, predovšetkým Iránom. Vládnuce a opozičné frakcie v irackej politike prehodnocovali svoje vlastné záujmy so záujmami Blízkeho východu ako celku, čím smerovalo dianie v Iraku k vnútornej rovnováhe, ktorá zabránila návratu militaristických a extrémistických nálad. Irackí a iránski predstavitelia sa pustili do rozsiahlych iniciatív a budovania rôznych a koalícií na regionálnej úrovni. Angažovanosť USA na Blízkom východe zároveň spustila sériu geopolitických udalostí, ktoré predefinovali moc a úlohy viacerých aktérov v regióne. Ako hlavné regionálne mocnosti sa ukázali Irán, Turecko a Saudská Arábia. Tieto štáty budú

---

¹¹¹ Ibid. s. 16

v nasledujúcom období určovať rozvoj politicko-bezpečnostných vzťahov na Blízkom východe.¹¹²

Politika zachovania rovnováhy síl má základ v snahe USA zachovať si svoje národné, bezpečnostné a energetické záujmy v regióne. Za týmto účelom by mali presadzovať politiku, ktorá by neumožnila žiadnemu štátu dosiahnuť výraznú prevahu. To je možné vykonať tromi spôsobmi:¹¹³

1. *Udržanie priamej prítomnosti USA v regióne.* Toto bola stratégia, ku ktorej sa uchýlila administratíva Georgea W. Busha a ktorou sa snažila presadzovať podporu demokracie pomocou vojenskej moci. Táto stratégia však zlyhala, pretože USA neboli schopné zvládnuť krízu v post-invazívnom Iraku. Táto invázia taktiež vytvorila bezpečnostnú dilemu s Iránom a arabskými štátmi.
2. *Stiahnutie amerických vojsk a prenechanie bezpečnostných záležitostí na štáty v regióne.* Podľa tejto stratégie by mali byť regionálne štáty sami zodpovedné za zachovanie bezpečnosti. Vznik extrémistických hnutí ako ál-Káida však predstavovali priveľkú hrozbu na to, aby sa USA z Blízkeho východu natrvalo stiahli
3. *Vytvorenie novej rovnováhy síl.*

Niektorí teoretici, ako napríklad Wyn Q. Bowen a Joanna Kidd sa domnievajú, že aj napriek útokom z 11. septembra boli vojny v Iraku a Afganistane vojnami o zdroje a úzko súviseli s globálnou bezpečnostnou stratégiou USA.¹¹⁴ Udalosti z 11. septembra však spôsobili veľké zmeny v zahraničnej politike USA, ale aj vo vývoji geopolitického diania na globálnom meradle. Iránsky prezident Chatámi okamžite po útokoch vyjadril hlbokú ľútosť a súcit s obetami a uznal, že potlačovanie terorizmu je medzinárodnou zodpovednosťou. Aj napriek pokračujúcej vojne v Afganistane, Irán si zachovával neutrálnu pozíciu. Minister zahraničných vecí uviedol, že: „*Irán sa stane členom protiteroristickej koalície pod vedením*

---

¹¹² MATTHEWS, Owen - DICKEY, Christopher. Triumph of the Turks. [online]. In: *Newsweek*. 2009. [cit. 2020-11-9]. Dostupné na: <<https://www.questia.com/magazine/1G1-213383749/triumph-of-the-turks>>

¹¹³ BARZEGAR, Kayhan. Balance of Power in the Persian Gulf: An Iranian View. [online]. In: *Middle East Policy*. 2010. s. 5. [cit. 2020-11-9]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/228020300_Balance_of_Power_in_the_Persian_Gulf_An_Iranian_View?enrichId=rgreq-133e956ce31493eb6df3cbbf57690a32-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzIyODAyMDMwMDtBUzo3NzI1NjgxODExMzMzMtNAMTU2MTIwNjAxNjQzOQ%3D&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf>

¹¹⁴ BOWEN, Wyn - KIDD, Joanna. Iranian Nuclear Challenge [online]. In: *International Affairs*. Vol. 80. 2004. s. 273. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://academic.oup.com/ia/article-abstract/80/2/257/2434851?redirectedFrom=fulltext>>

OSN, avšak nedovolí, aby sa jeho vzdušný priestor využíval na letecké útoky proti Afganistanu. Uzavrie tiež iránsko-afganskú hranicu, aby zabránil utečencom prichádzať do krajiny.“¹¹⁵

Aj napriek zmierlivejšiemu prístupu Iránu k napätej situácii, George W. Bush označil Irán ako súčasť takzvanej osi zla (spoločne s KĽDR a Irakom), ktoré podľa neho napomáhali medzinárodnému terorizmu a pokúšali sa vyrobiť zbrane hromadného ničenia. Jeho vyhlásenie znelo: „*Naším cieľom je zabrániť tomu, aby režimy sponzorujúce terorizmus ohrozovali či už Ameriku, alebo našich spojencov a priateľov jadrovými zbraňami. Niektoré režimy sú od 11. septembra tiché, avšak my poznáme ich skutočnú podstatu. Irán sa snaží získať a vyrobiť zbrane hromadného ničenia a podporuje terorizmus, zatiaľ čo hŕstka vyvolených nevolených vládcov potláča nádej iránskeho ľudu na slobodu. Tieto štáty a ich spojenci tvoria os zla, ktorá predstavuje bezprostrednú a akútnu hrozbu pre medzinárodný mier.*“¹¹⁶

Išlo *de facto* o oficiálne vyhlásenie vlády, keďže tento prejav zaznel v americkom kongrese v Správe o stave Únie. Bush vlastne oddelil priateľské a nepriateľské štáty, keďže vyslovene poznamenal, že v boji proti terorizmu môžu byť štáty buď s USA alebo proti nim.¹¹⁷ Prezident Bush v roku 2001 predĺžil platnosť Iránsko-líbyjského sankčného zákona do roku 2006. Následne bol premenovaný na Iránsky sankčný zákon a prolongovaný do roku 2011. Následne bol opäť predĺžený do roku 2016, kedy mu bola platnosť predĺžená o desať rokov, teda do roku 2026.

Tieto geopolitické predpoklady nakoniec vytvorili nepriateľskú politiku voči Iránu a niektorým ďalším štátom. Svojou prítomnosťou v regióne USA uvalili Irán do slepej uličky,¹¹⁸ keďže USA mali svoje vojská v Iraku, v strednej Ázii, v Afganistane a v krajinách Perzského zálivu a spoločne s Izraelom aj v Azerbajdžane. NATO posúvalo svoje vojská

---

¹¹⁵ JONES, Graham. Divisions evident in Islamic Mideast and North Africa. [online]. In: CNN. 2001. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na:

<<https://edition.cnn.com/2001/WORLD/meast/09/24/arab.standpoints/index.html>>

¹¹⁶ BUSH, George. *President Delivers State of the Union Address (29. Január 2002)*. [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>>

¹¹⁷ NAJI, Sadegh - JAYUM, Anak Jawan The US Geopolitical Coden and its Influence on the US-Iran Relations: The Case of George W. Bush's Presidency. In: *Journal of Politics and Law*. 2011. s. 232. ISSN 1913-9047.

¹¹⁸ Ibid. s. 233

smerom na Východ. Tým sa ocitol Irán v geostrategickom obkľúčení štátmi okupovanými alebo kontrolovanými USA.¹¹⁹

---

¹¹⁹ YAZDANI, Enayatollah - HUSSAIN, Rizwan. United States' Policy towards Iran after Islamic Revolution: An Iranian Perspective. [online]. In: *Interantional Studies*. 2006. s. 283. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002088170604300302>>

5 IRÁN A MEDZINÁRODNÁ BEZPEČNOSŤ

V nasledujúcej kapitole si analyzujeme súčasný vzťah vyššie spomenutých krajín, s dôrazom na iránsky jadrový program, medzinárodný terorizmus a na vraždu generála Gásima Solejmáního z januára 2020. Jadrový program je neodmysliteľnou súčasťou regionálnej politiky na Blízkom východe a je taktiež centrom ostatných, naň nadväzujúcich stretov záujmov a politík. Iránsky jadrový program súvisí so zahraničnou politikou dvoma základnými spôsobmi. Zdôvodnením, prečo je jadrový program nevyhnutný a obavami, ktoré jadrový program prináša.¹²⁰

Prvopočiatok iránskeho jadrového programu siaha do 50. rokov 20. storočia, teda do éry šáha Páhľaví. Bol spustený za pomoci USA ako integrálna súčasť programy Atómy pre mier. Pôvodný iránsky jadrový program bol prerušený bezprostredne po islamskej revolúcii, čo bolo dôsledkom značnej závislosti programu od medzinárodnej spolupráce s krajinami, s ktorými Irán prerušil vzťahy, najmä s USA.

5.1 Iránsky jadrový program

V roku 1984 vyjadril ajatolláh Chomejní záujem o obnovenie jadrového programu, ktorý bol so súhlasom najvyšších predstaviteľov začatý krátko po skončení iránsko-irackej vojny.¹²¹ V tomto období americká CIA podozrievala Irán, že využíva svoj civilný jadrový program na krytie tajného vývoja zbraní, čo viedlo k tlaku na externých dodávateľov, aby obmedzili spoluprácu s Iránom v oblasti jadrovej energetiky. To prinútilo iránsku vládu zaujať nezávislý prístup bez pomoci medzinárodného spoločenstva, čo ich jadrový program drasticky spomalilo. Tvorba a vlastníctvo jadrových zbraní Iránom môže byť vnímané niektorými svetovými štátmi ako znepokojujúce. Preto dohoda, akou je napríklad JCPOA (Spoločný komplexný akčný plán známy tiež ako Rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 2231) výrazne jadrový program spomalili, čím vytvorili pre medzinárodné spoločenstvo manévrovací priestor na vyjednávanie.

Dnes môže byť výzvou zistiť, prečo Irán túži po jadrovom programe, najmä z hľadiska toho, že náklady na realizáciu tohto programu môžu prevyšovať jeho prínosy.

---

¹²⁰ A History of Iran's Nuclear Program. 2016. [online]. In: *Iran Watch*. 2016. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <<https://www.iranwatch.org/our-publications/weapon-program-background-report/history-irans-nuclear-program>>

¹²¹ WARRICK, Joby. Iran's supreme leader embraced concept of nuclear armd, archivla document suggest. [online]. In: *The Washington Post*. 2012. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/blogs/checkpoint-washington/post/irans-supreme-leaderembraced-concept-of-nuclear-arms-archival-document-suggests/2012/04/20/gIQAnvMTWT_blog.html>

Základné dôvody, prečo má Irán záujem o jadrovú dohodu by sme mohli charakterizovať nasledovne. Prvým dôvodom je potreba Iránu brániť sa voči externým hrozbám. Aj napriek tomu, že Irán nie je vo vojnovom stave so žiadnou krajinou, už aj Bushova „Os zla“ môže v Iráne spôsobovať nepokoje a obavy o vlastnú bezpečnosť. Ďalej to je symbolický význam jadrového obohacovania, pomerne veľký význam jadrového programu pre domácu politiku a upevnenie si moci a silného postavenia v regióne práve pomocou jadrovej zbrane. Je nutné spomenúť, že Irán sa niekoľkokrát vyjadril, že účelom jadrového programu v žiadnom prípade nie je snaha na kohokoľvek zaútočiť. Jedným z významných faktorov, ktoré ovplyvnili pokles snahy Iránu o konkurencieschopný jadrový program je práve jeho vysoká nákladnosť. Ďalším faktorom boli medzinárodné sankcie. Tie majú obrovský dopad nielen na úspešnosť jadrového programu, ale aj na ekonomiku, ktorá zažívala počas trvania najväčších sankcií vysoké miery inflácie, nezamestnanosti a ekonomického poklesu.¹²² Avšak, aj v prípade zrušenia sankcií týkajúcich sa jadra, by sa hospodárske problémy Iránu úplne neodstránili, keďže existuje mnoho ďalších druhov sankcií, ktoré ochromujú hospodárstvo, najmä tie, ktoré sa zameriavajú na podporu Iránu skupinám, ktoré Západ považuje za teroristické, napríklad Islamské revolučné gardy.¹²³ Môžeme teda konštatovať, že jadrový program je škodlivý pre ostatné odvetvia ekonomiky, a teda z ekonomického hľadiska vlastníctvo jadrového programu nestojí za náklady naň vynaložené. Preto je nutné na jadrový program nazerať z ideologického a bezpečnostného hľadiska.

Irán tvrdí, že jadrový program je nevyhnutný pre udržanie jadrovej rovnováhy v regióne. Bývalý hlavný vyjednávač jadrového programu Alí Larijání tvrdil, že: „*Pokiaľ ide o jadrový program, Irán má strategickú perspektívu. Ak sa ostatným krajinám na Blízkom východe ako napríklad Turecko a Egypt podarilo v tejto oblasti dosiahnuť pokroky, nie je dôvod, prečo by ho nemohol dosiahnuť aj Irán.*“¹²⁴ Tým nepriamo implikuje, že v porovnaní s ostatnými štátmi je jeho jadrový program regulovaný neprávom. Zatiaľ čo Larijání spomenul iba Turecko a Egypt, teda štáty, ktoré majú jadrové programy ale nemajú jadrové zbrane je dôležité spomenúť, že v blízkosti Iránu sú štáty (India, Pakistan a Izrael), ktoré majú aj priamo jadrový arzenál.

---

¹²² Six charts that show how hard US sanctions have hit Iran. 2019. [online]. In: *BBC* 2019. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-48119109>>

¹²³ *Iran Sanctions*. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí USA. 2020. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/iran-sanctions/>>

¹²⁴ BARZEGAR, Kayhan. The Paradox of Iran's Nuclear Consensus. [online]. In: *World Policy Journal*. Vol. 26, No. 3. 2009. s. 23. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/40468653?seq=1>>

Aj keď Izrael a USA sa viackrát pokúšali vykresliť Iránsku islamskú republiku ako národ, na ktorý sa jadrové zastrašovanie nevzťahuje, vôľa Iránu po získaní jadrových zbraní automaticky neznamená, že by ich Irán použil na útok. Akékoľvek ofenzívne použitie týchto zbraní by viedlo k hromadnej odvete a riziku zničenia Iránu samotného.¹²⁵ Je oveľa pravdepodobnejšie, že Irán túži po jadrových zbraniach prostredníctvom svojho programu iba kvôli zabezpečeniu vlastnej bezpečnosti, nie kvôli zlepšeniu vlastných ofenzívnych schopností, ktoré by potenciálne mohli viesť k jeho zániku. Existuje však politický názor, že vlastníctvo jadrových zbraní poskytne Iránu štít, ktorý by mu umožnil konať agresívnejšiu zahraničnú politiku. Tento postoj však priamo protirečí oficiálnemu vyhláseniu súčasného iránskeho prezidenta Hasana Rúháního, ktorý vyhlásil, že Irán nikdy netúžil po vlastníctve jadrových zbraní a či už s jadrovou dohodou alebo bez nej, nikdy nebudú jadrové zbrane vyhl'adávať.¹²⁶

Druhou oblasťou, ktorá vysvetľuje snahu o zachovanie jadrového programu je to, ako tento program nepriamo spája Irán s globálnymi a regionálnymi mocnosťami. Iránske podozrievanie súčasného medzinárodného poriadku súvisí s tým, prečo bola dohoda o odzbrojení neúspešná. Odzbrojenie totiž vyžaduje, aby sa štát vzdal určitej suverenity výmenou za svoju bezpečnosť. Pokiaľ ide o program zbraní hromadného ničenia, akonáhle sa štát vzdá svojho programu, mal by mať od medzinárodného spoločenstva ubezpečenie, že v prípade ohrozenia štátom, ktorý má v držbe jadrové zbrane mu bude poskytnutá primeraná ochrana.¹²⁷ Preto je pre Irán jediný logický spôsob, ako si ochrániť vlastné záujmy a vývoj jadrových zbraní. To samozrejme sťažuje prácu ostatným krajinám z hľadiska medzinárodných jadrových dohôd, pretože zaujaté strany sú si navzájom nedôverčivé, pričom tieto dohody sa spoliehajú na vzájomnú dôveru.

---

¹²⁵ MORGAN, Patrick. The Concept of Deterrence and Deterrence Theory. [online]. In: *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2017. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-572>>

¹²⁶ Iran will never seek nuclear weapons: President Rouhani. 2020. [online]. In: *Iran News, Al Jazeera*. 2020. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/01/22/iran-will-never-seek-nuclear-weapons-president-rouhani/>>

¹²⁷ O HENLON, Michael. Is a World Without Nuclear Weapons Really Possible? [online]. In: *Brookings*. 2010 [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.brookings.edu/opinions/is-a-world-without-nuclear-weapons-really-possible/>>

5.1.1 Spoločný komplexný akčný plán a jeho vplyv na Blízky východ

Jeden z najvýznamnejších príkladov angažovania sa svetových mocností v jadrovej politike Iránu je Spoločný komplexný akčný plán, neformálne známy ako iránska jadrová dohoda. Je to dohoda medzi Iránom a šiestimi svetovými mocnosťami s cieľom potlačiť nedostatočný medzinárodný dohľad nad iránskym jadrovým programom výmenou za hospodársku pomoc zo strany USA, EÚ a Bezpečnostnej rady OSN, ktorá má prehodnocovať veľkosť a význam sankcií uvalených na Irán.¹²⁸ Prezident Donald Trump 8. mája 2018 vyhlásil, že po zhodnutí, že obe strany nie sú schopné dospieť k vzájomnej dohode, už USA nebudú participovať na JCPOA a znovu zavedú sankcie, ktoré boli pod JCPOA pozastavené.¹²⁹ USA taktiež uviedli, že dohoda nerieši široké spektrum obáv z iránskeho správania sa a nebude trvalo brániť Iránu v rozvoji jadrových zbraní.¹³⁰ Aj napriek tomu, JCPOA je stále v platnosti Iránu, Ruskej federácie, Spojeného kráľovstva, Francúzska, Číny a Nemecka. Teda nie je v nej zahrnutá žiadna krajina v regióne Blízkeho východu, ktorá by potenciálne mohla byť jadrovým programom zasiahnutá. Napriek tomu má táto dohoda na región značný vplyv.

Jednou z krajín, ktoré vyjadrili znepokojenie nad znovuzavedením sankcií, je Saudská Arábia. Kráľ Salmán vyhlásil, že ide o výnimočnú dohodu, ktorá by mala priniesť výsledky.¹³¹ Nawaf Obaid, predseda Saudského národného bezpečnostného zhromaždenia vyhlásil za prvú bezpečnostnú prioritu Saudskej Arábie terorizmus a Al-Káidu. Za prioritu číslo dva označil práve iránsky jadrový program a prostredie iránskej vlády, pretože ich jadrový program má potenciál narušiť rovnováhu síl na Blízkom východe.¹³² Saudská Arábia cítila nad iránskym jadrovým programom znepokojenie, pretože Irán by po jeho ukončení z ich pohľadu mohol zvýšiť vojenskú a politickú silu a stať sa dominantnou regionálnou mocnosťou. Preto Saudská Arábia uviedla, že: „*ak budú existovať dobré úmysly, môže táto dohoda predstavovať prvý krok k dosiahnutiu kompletného riešenia iránskeho jadrového*

---

¹²⁸ Iran nuclear crisis in 300 words. 2020. [online]. In: *BBC* 2020. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-48201138>>

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ PASHA Aftab Kamal. Saudi Arabia and the Iranian Nuclear Deal. In: *Contemporary Review of the Middle East*. No. 3. 2016. s. 390. ISSN 2347-7989.

¹³² AARTS, Paul - VAN DUIJNE, Joris. Saudi Arabia After US-Iranian Détente: Left in the Lurch? [online]. In: *Middle East Policy*. 2009. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://mepc.org/journal/saudi-arabia-after-us-iranian-detente-left-lurch>>

programu.¹³³ Keďže rušenie niektorých sankcií môže zvýšiť vplyv Iránu z ekonomického aj politického hľadiska, je preň dôležité, aby dohodu dodržiaval. Saudská Arábia sa uspokojila s ubezpečením, že Irán sa nebude pokúšať o vytvorenie jadrových zbraní, no otázkou pre ňu ostáva, aká bude za to politická cena, pretože Irán neupúšťa od dosahovania svojich regionálnych cieľov, konkrétne od podpory radikálnych islamistických skupín ako napríklad Hamas a Hizballáh. V Saudskej Arábii však tiež existujú aj skeptické pohľady na dohodu a tvrdia, že dohoda môže byť vnímaná len ako prísľub Iránu, pri ktorom sa musíme spoliehať iba na jeho dobrú vôľu o tom, že svoje záväzky nebude porušovať.

Z ekonomického hľadiska Saudská Arábia v Iráne hrozbu na ropnom trhu nevidí. Pokles cien ropy je schopná Saudská Arábia vyrovnávať pomocou národných strategických rezerv približne štyri roky, zatiaľ čo rezervy Iránu sú oveľa nižšie a na vyrovnanie svojho rozpočtu je Irán závislý na cene ropy 135 USD/barel.¹³⁴ Keďže pokles cien ropy pokračuje aj po uzavretí dohody, ekonomika Saudskej Arábie trpí, zatiaľ čo Irán touto skutočnosťou ostáva takmer nezasiahnutý, pretože aj vďaka sankciám ropu vo veľkých množstvách neprodukuje.

Ďalšími aktérmi, ktorí sú JCPOA ovplyvnení sú krajiny oblasti Perzského zálivu. Politiku krajín na Blízkom východe vedú dva faktory. Politické záujmy režimov a ideologické boje. Jedným z príkladov pre toto tvrdenie je iránska podpora bahrajnských demonštrantov. Bahrajn, ako druhá krajina Blízkeho východu po Spojených arabských emirátoch normalizoval vzťahy s Izraelom, voči čomu sa Irán tvrdo ohradil. Ajatolláh Chameneí uviedol, že UAE a Bahrajn zradili moslimský svet a Irán dúfa, že sa čoskoro zobudia a vykompenzujú to, čo vykonali. Implikoval tiež rastúci hnev a trvalú nenávisť voči obyvateľom Palestíny, moslimov a slobodných národov sveta.¹³⁵ Palestínska otázka je pre región a samotný Irán veľmi dôležitá, keďže je to jediná krajina Blízkeho východu, ktorá podporuje Palestínu politicky aj vojensky.¹³⁶ Pre štáty oblasti Perzského zálivu teda iránsky

---

¹³³ KAYE, Dalia Dassa - MARTINI, Jeffrey. The Days After A Deal With Iran. [online]. In: *Rand Corporation: Perspective*. 2014. s. 15. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE122.html>>

¹³⁴ CLAES, Dag Harald. *The Politics Of Oil-producer Cooperation*. New York: Routledge. 2018. s. 15. eISBN 9780429495977.

¹³⁵ STAFF, Toi. Iran: With shameful normalization, Bahrain now a partner to Israel's crimes. [online]. In: *The Times of Israel*. 2020. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.timesofisrael.com/iran-bahrain-partner-to-israels-crimes-through-shameful-normalization-deal/>>

¹³⁶ SHAH. Hasan – RAB Nawaz. Iran Nuclear Deal: Its Political And Economical Implications For the Region As A Whole and For Pakistan. [online]. In: *Meždunarodnaja bezopasnost'* 2019. s. 4. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: https://www.academia.edu/40782809/IRAN_NUCLEAR_DEAL_ITS_POLITICAL_AND_ECONOMIC_I_MPLICATIONS_FOR_THE_REGION_AS_A_WHOLE_AND_FOR_PAKISTAN >

jadrový program predstavuje hrozbu v podobe ukončenia izraelského jadrového monopolu, či ohrozenia prístupu k Hormuzskému prielivu.

JCPOA nezabezpečuje, len to že Irán sa nedostane k jadrovým zbraňam, ale legitimizuje jadrový program. Postoj USA sa zakladal na predpoklade, že dohoda mala potenciál znížiť šance Iránu na vyvinutie jadrovej bomby, odradiť ďalšie krajiny od šírenia jadrových technológií, otvoriť dvere ekonomickej spolupráci USA s Iránom, zlepšiť obchodovanie s nerastnými surovinami. Región Blízkeho východu sa tým stane stabilnejší a bezpečnejší.¹³⁷

Niektorí analytici tvrdia, že JCPOA znížila riziko šírenia jadrových zbraní a odradila krajiny od výroby zbraní na Blízkom východe. Tamim Khallaf tvrdí, že Irán a Izrael sú neústupnými zástancami vytvorenia zóny bez zbraní hromadného ničenia na Blízkom východe a zároveň navzájom kritizujú svoje jadrové programy. „*Teraz, keď je v platnosti dohoda o iránskom jadrovom programe, mala by sa pozornosť sústrediť na jadrový program Izraela a jeho nedodržiavanie NPT.*“¹³⁸ Ajatolláh Chameneí uviedol: „*Počuli ste »Smrť Amerike«, počujete »Smrť Izraelu«*“ *Týmito heslami sa otriasa celý národ, nie iba Teherán. Preto opäť žiadame všemohúceho Boha, aby prijal modlitby obyvateľov Iránu.*“¹³⁹ Západné mocnosti a Izrael tieto slogany prudko odsúdili. Izrael vyjadril niekoľko obáv týkajúcich sa Iránu a jeho podpory Hamasu a Hizballáhu, ktoré predstavujú pre Izrael bezpečnostnú hrozbu.

Aj napriek vystúpeniu USA sa uskutočňujú stretnutia Spoločnej komisie založenej pod JCPOA, kde Irán viackrát argumentoval tým, že motivácia zostávajúcich účastníkov dohody nie je dostatočná na udržanie jej výhodnosti pre Irán, ktorý účastníckym krajinám avizoval, že ruší niektoré opatrenia plynúce z JCPOA. Zároveň však zdôraznil, že od dohody neodstupuje, no už viac necíti potrebu dodržiavania niektorých pravidiel.¹⁴⁰ Konkrétne išlo

---

¹³⁷ SAMORE, Gary. et al. *The Iran Nuclear Deal: A Definitive Guide*. [online]. Cambridge: Belfer Center. 2017. s. 6. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na:

<<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/IranDealGuide2017.pdf>>

¹³⁸ MOHSENI, Payam. *Iran and the Arab World after the Nuclear Deal: Rivalry and Engagement in a New Era*. [online]. Cambridge: Belfer Center. 2015. s. 6. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na:

<<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Impact%20on%20Arab%20World%20-%20Web.pdf>>

¹³⁹ ALCARO, Riccardo. The West and the Middle East After the Iran Nuclear Deal. In: *Istituto Affari Internazionali*. 2015. s. 9. ISSN 2280-4341.

¹⁴⁰ KERR, Paul. Iran's Nuclear Program: Status. [online]. In: *Congressional Research Service*. 2019. s. 67. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://fas.org/sgp/crs/nuke/RL34544.pdf>>

o pravidlo vývozu nízko obohateného uránu a oxidu deutéria z krajiny v rámci udržania limitov stanovených v JCPOA.

V roku 2020 iránska vláda oznámila ďalší krok nasmerovaný proti svojim záväzkom v rámci JCPOA, ktorým bolo zníženie počtu prevádzkových jadrových centrifúg.¹⁴¹ Prezident Rúhání vo svojom prejave zo 6. mája 2020 uviedol, že Irán odstupuje od obmedzení v spravodlivom rozsahu, avšak je plne pripravený k navráteniu sa k pôvodným limitom v prípade, ak budú voči Iránu zrušené ekonomické sankcie a Iránu budú z JCPOA opäť plynúť výhody.¹⁴²

5.2 Stupňovanie politického napätia (2019 – súčasnosť)

Americkí predstavitelia a oficiálne správy pravidelne označujú Irán, pre militantné ozbrojené frakcie pôsobiace na Blízkom východe, za významnú hrozbu pre americké záujmy. Po vystúpení z JCPOA USA prešli k politike marenia iránskych nákupov nových konvenčných zbraní a taktiež sa snažili zabrániť vývoju ich vlastných balistických rakiet. Vysokí predstavitelia americkej administratívy vysvetľujú americkú politiku ako aplikáciu čo najväčšieho tlaku na iránsku ekonomiku, aby prinútila Irán k opätovnému prerokovaniu JCPOA s cieľom vyriešiť široké spektrum záujmov USA, kvôli ktorým z dohody odstúpili. Zároveň žiadajú Irán o zníženie príjmov z exportu zbraní, čo by im zabránilo využívaniu svojich strategických možností v regióne.¹⁴³ USA tvrdo odmietajú, že cieľom tejto politiky je vyvolanie ekonomických nepokojov v krajine. Politika maximálneho tlaku uplatňuje sankcie nad rámec sankcií uvedených v JCPOA, čo spôsobilo významné zvýšenie bilaterálneho napätia. Niektoré z kľúčových udalostí, ktoré zvýšenie napätia spôsobili, sú nasledovné:

1. 8.4.2019 americká administratíva označila Islamské revolučné gardy za zahraničnú teroristickú organizáciu.¹⁴⁴ Je to vôbec prvý krát, čo boli za teroristickú organizáciu označené oficiálne vojenské sily zvrchovaného štátu.

---

¹⁴¹ Islamic Republic News Agency. 2020. *Iran takes final step by abandoning JCPOA restrictions*. [online]. 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://en.irna.ir/news/83622509/Iran-takes-final-step-by-abandoning-JCPOA-restrictions>>

¹⁴² Prejav iránskeho prezidenta Hasana Rúháního 6. mája 2020. [online]. Tehrán 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<http://www.president.ir/en/115157>>

¹⁴³ Prejav ministra zahraničných vecí Mikea Pompea na *Heritage Foundation* 21.5.2018. Washington. D.C.

¹⁴⁴ Ministerstvo zahraničných vecí USA, Úrad boja proti terorizmu. 2020. *Foreign Terrorist Organisations*. [online]. Washington. D.C. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>>

Oficiálne vyhlásenie uvádza, že Islamské revolučné gardy poskytujú finančnú a materiálnu podporu, výcvik a transfer technológií a konvenčných zbraní širokej škále teroristických organizácií vrátane Hizballáhu, Hamasu, Palestínskemu islamskému džihádu, al-Aštaru a ďalším teroristickým skupinám v Sýrii a v okolí Perzského zálivu.¹⁴⁵

2. Od 2.5.2019 administratíva ukončila americkú sankčnú výnimku pre ktorúkoľvek krajinu na nákup iránskej ropy, s cieľom minimalizovať jej vývoz. Zároveň administratíva od mája 2019 ukončila päť výnimiek z NPT,¹⁴⁶ ktoré umožňovali Iránu zostať v medziach stanovených JCPOA.
3. USA tvrdia, že disponujú správami o tom, že Irán a jeho spojenci sú pripravení kedykoľvek zaútočiť na americký personál alebo na americké objekty. Vláda preto oznámila, že urýchlí nasadenie lode *USS Abraham Lincoln* a pracovnej skupiny rýchleho nasadenia do oblasti Perzského zálivu.¹⁴⁷
4. Na konci mája oznámila administratíva kongresu okamžitý predaj obranných artiklov (výcvik vojakov, vojenská výstroj, zbrane a munícia) v celkovej hodnote 8 mld. USD do Saudskej Arábie a UAE. Minister zahraničných vecí Pompeo sa odvolal na núdzový dodatok v Zákone o kontrole vývozu zbraní a uviedol potrebu „*rýchleho odradenia Iránu od ich cvičení v Perzskom zálive a na celom Blízkom východe*“¹⁴⁸

Napriek všetkým sankciám a provokáciám, Irán stále na Blízkom východe zohráva ústrednú úlohu, najmä zapojením sa do snáh o ukončenie kríz v Iraku, Sýrii, Libanone a Afganistane. Aj napriek tomu že sa Irán drží zásady nezasahovania do vnútorných záležitostí iných krajín, je pripravený využiť svoj politický a náboženský vplyv k uľahčeniu procesov riešenia kríz v regióne.

---

¹⁴⁵ Biely dom. 2020. *Statement from the President on the Designation of the Islamic Revolutionary Guard Corps as a Foreign Terrorist Organisation*. [online]. Washington. D.C. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-designation-islamic-revolutionary-guard-corps-foreign-terrorist-organization/>>

¹⁴⁶ Ministerstvo zahraničných vecí USA. Úrad hovorca. 2020. *Advancing the U.S. Maximum Pressure Campaign*. [online]. Washington D.C. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/advancing-the-u-s-maximum-pressure-campaign-on-iran/>>

¹⁴⁷ Biely dom. 2020. *Statement from the National Security Advisor Ambassador John Bolton*. [online]. Washington D.C. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-national-security-advisor-ambassador-john-bolton-2/>>

¹⁴⁸ List ministra zahraničných vecí Mikea Pompea predsedovi Rady pre zahraničné vzťahy Jamesovi Rischovi. 2019. [online]. Washington D.C. 2020 [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://int.nyt.com/data/documenthelper/1109-pompeo-memo-arms-sales/0300852ef550787be7dc/optimized/full.pdf>>

Irán reagoval na kroky kampane maximálneho tlaku preukázaním svojej schopnosti poškodiť globálny obchod a vyvolať opätovné obavy z iránskych jadrových aktivít. Irán sa takto snažil spôsobiť, aby medzinárodní aktéri, vyvinuli tlak na USA, aby znížili sankčné tlaky. 13.5.2019 boli v Ománskom zálive útokom poškodené saudské, arabsko-emirátske a nórske ropné tankery. Irán účasť na útokoch odmietol. Správa OSN uvádza, že za útok môže pravdepodobne štátny aktér, no žiaden konkrétny štát uvedený nebol.¹⁴⁹ V júni toho istého roku boli v Ománskom zálive napadnuté ďalšie dva saudské tankery. Mike Pompeo uviedol, že: „*USA hodnotia, že za všetky nedávne útoky v Ománskom zálive je zodpovedný Irán, na základe spravodajských informácií, použitých zbraní, úrovne potrebných znalostí na vykonanie takejto operácie a skutočnosť, že žiadna zástupná skupina nemá zdroje znalosti na vykonanie útoku s tak vysokým stupňom sofistikovanosti.*“¹⁵⁰ Iránska odpoveď na stratégiu maximálneho tlaku bola podpora irackého raketového útoku na tzv. Zelenú zónu v Bagdade, ktorý však nespôsobil žiadne straty na životoch.¹⁵¹ Tento incident sa odohral štyri dni po čom, čo Ministerstvo zahraničných vecí USA nariadilo všetkým, okrem nevyhnutných pracovníkov, opustiť priestory veľvyslanectva, kvôli proklamovanej zvýšenej hrozbe zo strany iránskych spojencov.

V nasledujúcich týždňoch prepuklo napätie medzi Iránom a USA do priameho nepriateľstva, ako aj do ďalších iránskych akcií proti USA a ich spojencom. 20.6.2019 zostrelil Irán bezpilotné lietadlo *RQ-4A Global Hawk* neďaleko Hormuzského prielivu s tvrdením, že dron vstúpil do iránskeho vzdušného priestoru. USA však oponovali argumentom, že sa dron nachádzal v medzinárodných vodách.¹⁵² Donald Trump ako odpoveď okamžite nariadil letecký útok na tri iránske ciele, no ešte v ten deň útok odvolal, keďže by tento útok spôsobil straty na životoch, čo by bolo podľa jeho slov neprimerané

---

¹⁴⁹ FALK, Pamela. *Oil tankers attack probe reveals new photos, blame likely 'state actor.'* [online]. In: *CBS News*. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.cbsnews.com/news/oil-tanker-attacks-us-blames-iran-state-actor-photos-uae-saudi-arabia-norway-un/>>

¹⁵⁰ Vyjadrenie ministra zahraničných vecí USA Mikea Pompea 16.6.2019. [online]. Washington D.C. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://ir.usembassy.gov/remarks-secretary-of-state-michael-r-pompeo-remarks-to-the-press/>>

¹⁵¹ RASHEED, Ahmed - DAVISON, John. *Rocket fired in central Baghdad, U.S. coalition warns against attacks.* [online]. In: *Reuters*. 2019. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/us-iraq-security-idUSKBN1W82JG>>

¹⁵² Centrálné veliteľstvo ozbrojených síl USA. 2019. *U.S. Central Command Statement: Iranins shoots down U.S. drone.* [online]. Tampa. 2019. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.centcom.mil/MEDIA/STATEMENTS/Statements-View/Article/1881682/us-central-command-statement-iranians-shoot-down-us-drone/>>

k zostreleniu Global Hawku. USA ako odpoveď podnikli kybernetický útok na iránske zariadenia používané na sledovanie lodí v Hormuzskom zálive.¹⁵³

Napätie v regióne medzi Iránom a USA sa prenieslo aj na amerických spojencov, menovite Spojené kráľovstvo a Saudskú Arábiu. Gibraltársky Squadron podporovaný britským kráľovským námorníctvom v júli 2019 obkľúčili iránsky ropný tanker *Grace I* pri gibraltárskom pobreží pre údajné porušenie európskeho embarga pre export ropy do Sýrie. Irán toto zadržanie označil za pirátstvo a počas nasledujúcich dní odpovedal neúspešným pokusom o obsadenie tankeru *British Heritage*, no druhý pokus – obsadenie tankera *Stena Imperio* sa skončil úspešne. Plavidlo bolo obvinené z narušenia iránskych výsostných vôd a zo znečisťovania Perzského zálivu. Ministerstvá zahraničných vecí oboch krajín sa dohodli na prepustení oboch zadržaných lodí výmenou za prísľub, že Irán bude dodržiavať vyššie spomenuté embargo.¹⁵⁴

Saudská Arábia bola zasiahnutá útokmi na jeseň, keď sa pod útokom ocitli viaceré lokality kritickej saudskoarabskej energetickej infraštruktúry Khurais a Abqaiq. Aj napriek tomu, že sa k útokom prihlásilo jemenské hnutie Huítov, Mike Pompeo vo svojom vyhlásení uviedol, že neexistujú dôkazy o tom, že by útok pochádzal z Jemenu a že Irán začína bezprecedentné útoky na svetové dodávky energie aj napriek mnohým výzvam o deeskaláciu konfliktu.¹⁵⁵ USA ani Saudská Arábia v záujme vyhnutia sa ďalším konfliktom na tento útok vojensky neodpovedali, no USA zvýšili množstvo vojakov v regióne spoločne so zavedením nových ekonomických sankcií.

V decembri americké spravodajstvo zaznamenalo viacero nepriamych útokov na iracké vojenské zariadenia, v ktorých bolo umiestnené americké vojsko, vrátane irackej základne Kirkúku USA na túto situáciu reagovali vyhlásením, že každý útok akokoľvek poškodzujúci americké záujmy musí byť opätovaný.¹⁵⁶ USA zahájili odvetné nálety na tri iracké a dve sýrske vojenské základne využívané podľa USA teroristickou skupinou Kata'ib

---

¹⁵³ BARNES, Julian. U.S. Cyberattacks Hurt Iran's Ability to Target Oil Tankers. [online]. In: *New York Times*. 2019. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.nytimes.com/2019/08/28/us/politics/us-iran-cyber-attack.html>>

¹⁵⁴ SHAHLA, Arsalan. Iran Warns U.S. Against Seizing Oil Tanker Headed to Greece. [online]. In: *Bloomberg*. 2019. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-08-18/iranian-tanker-leaves-gibraltar-after-territory-rejects-u-s-bid>>

¹⁵⁵ Oficiálny status na twitteri Mikea Pompea z 14. septembra 2019. [online]. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://twitter.com/secpompeo/status/1172963091660910593?lang=en>>

¹⁵⁶ Ministerstvo zahraničných vecí USA. Úrad hovorca. 2020. *On Attacks by Iran's Proxies in Iraq*. [online]. Washington D.C. 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/on-attacks-by-irans-proxies-in-iraq/>>

Hizballáh, podporovanou Iránom. Jej vodca Abú al-Muhandis potvrdil zabitie desiatok bojovníkov a prisľúbil veľmi tvrdú reakciu. Dva dni na to prívrženci a priaznivci skupiny Kata'ib Hizballáh obklúčili americké veľvyslanectvo v Bagdade, vstúpili na jeho územie a spôsobili vonkajšie požiare niektorých budov.

5.2.1 Vyvrcholenie napätia

Toto napätie a vzájomné útoky vyvrcholili 3.1.2020, kedy americké bezpilotné lietadlo zabilo hlavného veliteľa Islamských revolučných gárd generála Gasíma Solejmáního. Túto akciu ministerstvo zahraničných vecí USA označilo za obrannú a Solejmáního za človeka, ktorý bol údajne zodpovedný za smrť stoviek Američanov, za prípravu plánov k útoku na amerických diplomatov v celom regióne Blízkeho východu.¹⁵⁷ Tento letecký útok zabil aj vodcu irackých *Ludových mobilizačných síl* Abú al-Muhandisa. Iránska odвета mala však v porovnaní s agresiou amerického konania len miernu formu. Operácia mala názov *Martýr Solejmání* a prišla 8.1.2020 vo forme útoku balistickými raketami na irackú základňu Ayn al-Asad a Kurdami ovládanú leteckú základňu neďaleko irackého Irbilu.¹⁵⁸ Irán vystrelil ešte niekoľko menších rakiet, ktoré však mali len demonštratívny charakter a nespôsobili žiadne škody.

Zabitie Solejmáního bolo a aj v súčasnosti je podrobované obrovskej kritike a podľa mnohých odborníkov bolo neuvážené, nezodpovedné a označené za prekročenie červenej čiary. USA svoje kroky neprediskutovali ani v Bezpečnostnej rade OSN, ani so spojencami NATO. Svoje konanie ospravedlňujú aj tým, že Solejmání predstavoval pre USA veľkú bezpečnostnú hrozbu a že sa chystal zaútočiť na americké ciele. Tieto tvrdenia však nie sú potvrdené priamymi dôkazmi. Dokonca vtedajší minister obrany USA Mark Esper uviedol, že o akciách pripravovaných Solejmáním proti USA nevidel žiadne dôkazy, ale je ochotný uveriť tomu, že to tak mohlo byť.¹⁵⁹

Po zabití Solejmáního sa v domácich aj zahraničných médiách vytvoril dojem, že na Blízkom východe a možno aj na celom svete hrozí tretia svetová vojna. Aj napriek symbolickej odpovedi Iránu na atentát však USA v regióne zvýšili počet vojakov, aj napriek tomu, že sa ich tam nachádzalo v tom čase vyše 50 000. Do regiónu umiestnili tiež

---

¹⁵⁷ BLANCHARD, Christopher. Iraq and U.S. Policy. [online]. In: *Congressional Research Service*. 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10404>>

¹⁵⁸ Ibid.

¹⁵⁹ ŠKVRNDA, František. *Vražda iránskeho generála obnažuje slabosť USA*. [online]. In: *Združenie slovenskej inteligencie KORENE*. 2020. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na: <<https://zsi-korene.sk/doc-phdr-csc-frantisek-skvrnda-vrazda-iranskeho-general-a-obnazuje-slabost-usa/>>

strategické bombardéry. Žiadna ďalšia ofenzívna akcia sa ani z jednej strany neuskutočnila. Situáciu ďalej skomplikovali aj nevojnové faktory, akými boli napríklad rozhodnutie irackého parlamentu o vypovedaní zahraničných vojsk z ich územia a následná takmer mediálna kampaň o tom, ktorý štát v Iraku svoje vojská ponechá a ktorý ich stiahne. Jednou z tragédií spôsobenou veľkým politickým napätím bolo aj zostrelenie Boeingu 737 Ukrainian International Airlines hneď po štarte z teheránskeho medzinárodného letiska Imama Chomejního, kde zahynulo všetkých 176 ľudí na palube. Irán po krátkom váhaní priznal svoju vinu a nehodu označil za ľudský omyl, keďže vojsko lietadlo nesprávne vyhodnotilo ako ohrozenie národnej bezpečnosti.¹⁶⁰

Je zrejmé, že ani zo strany USA, ani zo strany Iránu nie je záujem ďalej vyhrocovať napätie, keďže vojna by nebola prínosom ani pre jednu stranu. Aj napriek tomu však zaznievajú hlasy, ktoré si za bezprecedentné zabitie generála žiadajú odvetu. Člen Najvyššej rady sudcov v Iráne v novembri 2020 uviedol, že: *„aj napriek tomu, že bol z Bieleho domu vyhodенý terorista, Islamská republika sa nevzdá pevného rozhodnutia potrestať tých, ktorí sú zodpovední za vraždu generála a ekonomických teroristov, ktorí na Irán uvalujú sankcie.“*¹⁶¹ Ďalej nástupnícky veliteľ Islamských revolučných gárd Hossein Salami varoval USA, že Irán sa určite pomstí za atentát na generála bez ohľadu na aktuálne politické a súdne procesy a zdôraznil tiež to, že za Abú al-Muhandisa sa Irán pomstí samostatne.¹⁶²

5.2.2 O možnom budúcom vývoji vzťahov

Novozvolený prezident Biden sa ako senátor aj ako viceprezident hlboko angažoval na formovaní americkej diplomacie a vojenskej politiky na Blízkom východe. V nasledujúcej podkapitole si uvedieme jeho priority v regióne a stručne analyzujeme aj jeho vnímanie Iránu.

Biden bol počas celej svojej kariéry silným podporovateľom Izraela a sám seba označoval za sionistu. Tvrdí však, že USA musia na Izrael vyvíjať neustály tlak, aby vyriešil svoje konflikty. Na vyriešenie izraelsko-palestínskeho konfliktu podporuje riešenie dvoch

---

¹⁶⁰ Ibid.

¹⁶¹ Tasnim News Agency. 2020. *Iran's Top Judge Vows Punishment for Killers of Gen. Soleimani Even after Trump's Term*. [online]. Teherán. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na: <<https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/11/09/2386185/iran-s-top-judge-vows-punishment-for-killers-of-gen-soleimani-even-after-trump-s-term>>

¹⁶² Tasnim News Agency. 2020. *IGRC Chief Reiterates Resolve to Take Revenge on Gen. Soleimani's Killers*. [online]. Teherán. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na: <<https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/11/16/2390251/irgc-chief-reiterates-resolve-to-take-revenge-on-gen-soleimani-s-killers>>

štátov a podporuje udržanie amerického veľvyslanectva v Jeruzaleme. Tvrdí, že počas jeho administratívy bude vyzývať arabské štáty k normalizácii vzťahov z Izraelom po vzore UAE a Bahrajnu. Kritizuje však plány Izraela na anexiu západného brehu Jordánska, čo by podľa neho zničilo nádej na mier v regióne. Taktiež kritizuje stiahnutie amerických vojsk zo severnej Sýrie a navrhuje silnejšiu opozíciu Turecku. Negatívne sa tiež stavia k držaniu amerických jadrových zbraní na území Turecka. Biden vyzýva na prehodnotenie americkej podpory Saudskej Arábie v dôsledku vraždy novinára Chašúgdžího, saudskoarabskej vojny v Jemene a všeobecného porušovania ľudských práv v krajine. Ďalej chce zastaviť predaj zbraní do Saudskej Arábie kvôli tomu, že umožňuje prisun zdrojov do Islamského štátu. Čo sa týka Iránu, ten nazýva destabilizačnou silou v regióne.¹⁶³

Po Trumpovej politike uvalovania vln ekonomických sankcií, ktoré spôsobili pokles iránskeho finančného sektora a rast inflácie ako súčasť politiky maximálneho tlaku Biden prisľúbil zmenu smeru. Niektorí teoretici tvrdia, že Irán aj USA budú pokračovať v prvých mesiacoch Bidenovej administratívy aj kvôli blížiacemu sa koncu volebného obdobia Hassana Rúháního. Dosiaditeľná je však takzvaná dohoda *freeze for freeze*, ktorá by znamenala výmenu zastavenia alebo zrušenia niektorých aspektov iránskeho jadrového programu, najmä pokročilého vývoja centrifúg a jadrových testov, výmenou za zrušenie ekonomických sankcií, napríklad povolenie prístupu k medzinárodným úverovým linkám a legalizáciu exportu určitého objemu barelov ropy denne.¹⁶⁴

Očakávaný budúci vývoj JCPOA v budúcej Bidenovej administratíve je, že USA sa k jadrovej dohode vrátia, ak sa Irán aj naďalej bude dohodou riadiť. Recipročne prezident Rúhání a minister zahraničných vecí Zaríf vyhlásili, že Irán je s Bidenovou administratívou pripravený rokovať o obnove dohody, ak USA dodržia jej podmienky. „*Naším cieľom je odstrániť tlak sankcií z pliec našich obyvateľov. Kedykoľvek sa táto príležitosť naskytne, budeme konať v rámci svojich povinností.*“¹⁶⁵ Profesor medzinárodných vzťahov na teheránskej univerzite Mohsen Shariatnia tvrdí, že návrat k JCPOA nebude jednoduchý, aj kvôli nárastu posledných ekonomických sankcií, najmä na iránske Ministerstvo ropy,

---

¹⁶³ MCBRIDE, James. President-Elect Biden on Foreign Policy. [online]. In: *Council on Foreign Relations*. 2020. [cit. 2020-29-11]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker>>

¹⁶⁴ MOTAMEDÍ, Maziar. What will a Biden presidency mean for Iran? [online]. In: *Al Jazeera*. 2020. [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/11/8/what-will-a-biden-presidency-mean-for-iran>>

¹⁶⁵ DE LUCE, Dan. et al. Biden faces a race against the clock for U.S. to rejoin Iran nuclear deal. [online]. In: *NBC News*. 2020. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.nbcnews.com/politics/national-security/biden-faces-race-against-clock-u-s-rejoin-iran-nuclear-n1248356>>

Národnú iránsku ropnú spoločnosť a Národnú tankerovú spoločnosť, najmä kvôli možným politickým komplikáciám v americkom senáte. Predpokladá, že novozvolený iránsky prezident bude opatrný pragmatik, ktorý nebude mať antagonistický ani romantický pohľad na medzinárodnú politiku.¹⁶⁶

Potenciálnou budúcou možnosťou vývoja je aj stratégia *calm for calm*, kedy by Irán a USA vychádzali v ústrety spoločným záujmom v regióne, akými sú Irak a Afganistan. Je však náročné predstaviť si rozhovory medzi USA a Iránom o veľkej dohode o regionálnych otázkach. Tie by bolo nutné uskutočniť na multilaterálnom fóre a venovať sa každému aspektu jednotlivo. Netrúfame si odhadnúť pravdepodobnosť tohto scenára, aj kvôli ostatnému vyhláseniu hovorca iránskeho Ministerstva zahraničných vecí, ktorý uviedol, že jediné spojenie, ktoré je možné naviazať s americkou administratívou sa bude týkať jedine JCPOA. Odmietol akýkoľvek súčasný kontakt s tímom Bidena a dodal, že dôležité sú činy a nie slová, či špekulácie.¹⁶⁷

---

¹⁶⁶ MOTAMEDI, Maziar. What will a Biden presidency mean for Iran? [online]. In: *Al Jazeera*. 2020. [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/11/8/what-will-a-biden-presidency-mean-for-iran>>

¹⁶⁷ Tasnim News Agency. 2020. *No Contact with Biden Team*. [online]. Teherán. [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <<https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/11/09/2386016/no-contact-with-biden-team-iranian-spokesperson>>

Záver

Počas posledných štyridsiatic rokov sa USA a Irán navzájom konfrontovali (Iránsko-iracká vojna, medzinárodný terorizmus, Sýria, Izrael), no našli aj spoločného menovateľa (Afganistan, Islamský štát). Globálne a regionálne siete bezpečnostných komplexov vzájomne prepájajú obe krajiny v hospodárskych, politických a vojenských otázkach. Od počiatocnej nepriateľskej rétoriky, cez pragmatizmus, realizmus až po flexibilitu vzájomných vzťahov si Irán uvedomil, že ideovo orientovaný prístup k zahraničnej politike má vnútorné výhody, no môže pôsobiť kontraproduktívne k zahraničiu a môže dostať Irán do medzinárodnej izolácie. Od roku 1979 môžeme medzi Iránom a USA sledovať kontrastné prístupy k politike, no v konečnom dôsledku môžeme konštatovať, že Irán si dokázal presadiť ciele svojej národnej bezpečnosti, ako regionálna mocnosť. Rovnako si USA uvedomili, že od nepriateľstva, cez antipatiu až po angažovanosť, že americké regionálne ciele sú prepojené s iránskymi regionálnymi činnosťami. Preto sa obe krajiny v regióne navzájom potrebujú.

V prvých dvoch častiach práce sme si, okrem metodologických prístupov k práci predstavili Blízky východ ako jeden z dôležitých svetových regiónov a vymedzili jeho vnímanie z pohľadu viacerých akademikov. Taktiež sme si predstavili teoretické východiská práce v podobe konštruktivismu, realizmu a teórie regionálnych bezpečnostných komplexov. Túto teóriu sme považovali za veľmi výstižnú a odzrkadľujúcu svet taký, aký je. Z vyššie spomenutých teórii sme vybrali realizmus, ako smer, ktorým je naša práca pretkaná, z dôvodu lepšieho uchopenia reality v súčasnom svete.

Niet pochýb o tom, že rok 1979 bol z hľadiska vzťahu USA a Iránu kľúčový. Pre lepšie pochopenie ideologickej a historickej situácie sme považovali za potrebné čitateľom objasniť aj situáciu a politické okolnosti vedúce k islamskej revolúcii, preto sme tretiu kapitolu venovali práve islamskej revolúcii v Iráne a s ním súvisiaci fenomén anti-amerikanizmu, ktorý sa v islamskom svete prejavuje z dôvodu prelínania viery a politiky.

Štvrtá kapitola je venovaná najmä vývoju vzťahov USA a Iránu od roku 1979. Uvedomujeme si, že rozsah práce nám nedovoľuje popísať celý vývoj vzťahov medzi týmito mocnosťami, preto sme si vybrali historické míľniky, ktoré sme považovali nielen za zaujímavé, ale aj za dôležité. Tými boli kríza rukojemníkov, a najmä iránsko-iracká vojna. Tieto udalosti, podľa nášho názoru, ovplyvňujú vývoj vzťahov USA a Iránu do dnes. Ďalšou z historických udalostí, ktoré sme sa rozhodli popísať bolo čiastočné umiernenie napätia po

ukončení studenej vojny. V tomto období považujeme geopolitické podmienky za nevhodné na to, aby Irán dokázal ovplyvňovať dianie v regióne ako predtým, najmä z dôvodu škôd vzniknutých po iránsko-irackej vojne.

V poslednej kapitole sme analyzovali súčasné zahraničnopolitické smerovanie Iránu v kontexte vo vzťahu k USA v 21. storočí. V tejto súvislosti sme skúmali súčasný stav Spoločného komplexného akčného plánu a jeho vplyv na Blízky východ. Stručne sme definovali historické okolnosti vzniku a zavedenie JCPOA do praxe, no charakterizovali sme aj problémy s jeho plnením a odstúpením USA od zmluvy. Stručne sme sa pokúsili charakterizovať aj možný budúci vývoj JCPOA kvôli nedávnej zmene prezidenta Spojených štátov. V neposlednom rade sme považovali za potrebné objasniť čitateľovi aj medializovaný prípad vraždy generála Solejmáního, ktorá rozpútala vo svete búrlivú diskusiu a vyvolala mnoho otáznikov. Zabitie Solejmáního bolo a aj v súčasnosti je podrobované obrovskej kritike a podľa mnohých odborníkov bolo neuvážené, nezodpovedné a označené za prekročenie červenej čiary. USA svoje kroky neprediskutovali ani v Bezpečnostnej rade OSN, ani so spojencami NATO.

Napriek mnohým výzvam a problémom, obe krajiny v minulosti preukázali ochotu spolupracovať a normalizovať svoje vzťahy a vytvoriť dynamické regionálne bezpečnostné prostredie bez nadmerného zásahu zo strany tretích štátov. Začatie priamych rokovaní o iránskom jadrovom programe v septembri 2013 bolo skúškou ich politickej bystrosti a diplomacie. Intenzívne rokovania zamerané na dosiahnutie dohodnutého rámca prípadnej konečnej dohody boli pre mnohých prejavom nových začiatkov. Napriek relatívne veľkému odporu domácich inštitúcií kľúčové rozhodovacie orgány Iránu a USA ukázali, že cesta k normalizácii spočíva v dialógu a diskusii. Tento prístup by mohol byť opätovne použitý pri obnove zhoršených vzťahov ostatných rokov.

V rámci tejto diplomovej práce sme skúmali aj pravdivosť stanovenej hypotézy. V nej sme predpokladali, že vzťahy medzi Iránom a USA sú od čias islamskej revolúcie antagonické z dôvodu, že Blízky východ je dlhodobo dejiskom mnohých nedoriešených ale aj prebiehajúcich konfliktov, no aj napriek tomu existujú vyhliadky na umiernenie napätia. Po analýze historických, ekonomických a zahraničnopolitických aspektov musíme v závere konštatovať, že vyhliadky na zlepšenie americko-iránskych vzťahov jednoznačne existujú, aj napriek dlhodobým nezhodám a pretrvávajúcim ochladením vzájomných vzťahov. Obe administratívy by sa mali držať v minulosti nastavenej jadrovej dohody, ktorej dodržiavanie

by mohlo uľahčiť vznik strategického vzťahu USA s Iránom, ktorý obe strany za súčasných hospodárskych, bezpečnostných výziev a podmienok potrebujú. Strany sú si vedomé následkov potenciálneho konfliktu, preto sa mu racionálne snažia vyhnúť. Prezident Hassan Rúhání sa vo svojej politike snaží presadzovať rozširovanie vzťahov s globálnymi hospodárskopolitickými inštitúciami, ako prioritu svojej zahraničnej politiky a ako spôsob, akým je potrebné prispieť ku globálnemu stanoveniu noriem. To je v súlade so zahraničným smerovaním Bidenovej administratívy, ktorá sa usiluje o multilateralizmus, angažovanosť a to aj s Iránom a zároveň je podľa vyjadrení pripravená rokovať v dobrej viere a za dobrým účelom. To, čo obe strany potrebujú, je extrémna vôľa a trpezlivosť. Obe krajiny sa v minulosti, pri rokovaní o JCPOA, preukázali uspokojivo, preto konštatujeme, že by sa podobný úspech mohol zopakovať pri riešení návratu k jadrovej dohode, ale aj iných bezpečnostných otázkach spoločného záujmu. Jedným z možných riešení je dohodnúť sa na tom, že Irán by mal ako suverénny štát mať právo na obohacovanie uránu v prípade, ak je to na civilné účely a ak je to transparentný a overiteľný proces. Mali by sa tiež začať skúmať možné spôsoby spolupráce v oblasti boja proti terorizmu a riešenia konfliktov. V tomto procese by sa ani USA ani Irán nemali vyhýbať gestám prejavujúcim dobrú vôľu a skutočné úsilie o nájdení spoločnej reči, ktoré by nekompromitovali základné stanoviská a záujmy strán bez komplexného riešenia.

V rámci budúceho balíka opatrení na zmiernenie sankcií by Washington mohol otvoriť dvere hospodárskej spolupráci medzi Západom a Iránom, čo by Iránu umožnilo modernizovať svoje relatívne poškodené a zastarané hospodárstvo. Teherán by recipročne mohol ponúknuť pomocnú ruku Západu pri boji s militantnými skupinami v Sýrii, Iraku, Jemene, Libanone, Afganistane a na palestínskych územiach, čím by sa Západu ušetrili nie len finančné zdroje, ale aj angažovanosť spojeneckých vojsk.

Preto ak by USA a Irán dosiahli v spoločných rokovaní konsenzus, ich strategická angažovanosť by im umožnila riešiť širokú škálu hospodárskych a bezpečnostných výziev v širšom geopolitickom regióne, vrátane relatívne nestabilného transferu energetických zdrojov na území Iránu. Ako príklad môžeme uviesť už spomínaný Hormuzský prieliv, ktorý je často strategicky zneužívaný. Ďalšími výzvami by mohli byť obnova štátov postihnutých vojnami (Sýria, Líbya, Jemen, Afganistan), obchod s drogami, islamský radikalizmus a terorizmus a relatívna izolácia Iránu od globálnych trhov.

Konstruktívny a strategický vzťah medzi USA a Iránom by umožnil svetovým mocnostiam a krajinám širšieho Blízkeho východu bezpečnejšie, plynulejšie a rýchlejšie regionálne prepojenie s globálnym hospodárstvom a prispieť tak k efektívnejšiemu a spravodlivejšiemu svetovému poriadku. Výhodou pre USA by bolo potenciálne stiahnutie vojenských zdrojov v regióne, ktoré aj v súčasnosti nasadzuje pre udržanie rovnováhy síl. Účasť Iránu na rozvoji medzinárodného obchodu, energetiky a infraštruktúry by malo priame dôsledky na americkú politiku na Blízkom východe, vrátane rozmiestnenia vojenských základní a posilnenia inštitucionálnych a partnerských vojenských väzieb s vybranými regionálnymi krajinami. Do úvahy je nutné brať aj geopolitické zmeny, ktoré by mohli podnietiť potrebu nových misií v eurázijskom priestore vzhľadom na možný budúci vojenský rast Číny, Ruska a Indie ako rastúcich mocností s globálnymi aspiráciami. USA by preto mali byť pripravené čeliť nepriaznivým rizikám vyplývajúcim zo zmien geopolitických vzťahov na Blízkom východe po obnovení jadrovej dohody a aj po možnom strategickom zmierení. Týka sa to predovšetkým väzieb medzi sunnitskými a šiítskymi štátmi a taktiež aj strategického partnerstva USA so Saudskou Arábiou. Pri podpore strategických vzťahov v regióne by mali aj USA aj Irán podporovať taktiež rast vzájomnej dôvery. Ak by sa tak stalo prostredníctvom inštitucionálnych rámcov, napríklad v oblasti obrany. Zmluva alebo organizácia by dokázala minimalizovať dopad geopolitického napätia. Taktiež by takáto zmluva v teoretickej rovine dokázala zabrániť vonkajším mocnostiam v zneužití potenciálneho prehodnotenia vzťahov. USA by mali naďalej navrhovať procesy na obnovenie regionálnej rovnováhy síl vrátane Turecka. V tomto procese by mali USA jasne preukázať svoje odhodlanie na zabezpečenie stability, rozvíjaním platforiem spolupráce, aby sa minimalizovali vyhliadky na ďalší konflikt.

K zlepšeniu vzájomných vzťahov by mohla pomôcť kultivácia spoločných záujmov, výziev a určenie cieľov, ktoré by sa v budúcnosti mohli naplňať. V čase písania tejto diplomovej práce ešte nevieme, akým smerom sa vzťahy Iránu a USA budú vyvíjať v kontexte zmeny amerického prezidenta. Administratíva Joa Bidena však naznačuje, že je pripravená k obnove rokovaní, ktoré by mohli prispieť aspoň k čiastočnému zmierneniu napätia.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje:

ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. New York: Cambridge University Press. 2008. 228 s. ISBN-13 978-0521528917.

BACHMAN, Jeffrey. *The United States and Genocide: (Re)Defining Relationship*. Oxon: Routledge 2018. 220 s. ISBN 978-1-138-04795-2.

BROGAN, Patrick. *World Conflicts: A Comprehensive Guide to World Strife Since 1945*. Lanham: Scarecrow Press 1999. 704 s. ISBN-13 978-0810835511.

BRUMBERG, Daniel. *Reinventing Khomeini: The Struggle for Reform in Iran*. Chicago: University of Chicago Press. 2001. s. 320 ISBN-13 978-0226077581.

BUZAN, Barry - WAEVER, Ole. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge. Cambridge University Press. 2003. s. 598 ISBN-13 978-0521891110.

CLAES, Dag Harald. *The Politics Of Oil-producer Cooperation*. New York: Routledge. 2018. 427 s. eISBN 9780429495977.

DATTA, Monti Narayan. *Anti-Americanism and the Rise of World Opinion: Consequences for the US National Interests*. Cambridge: Cambridge University Press. 2014. 259 s. ISBN-13 978-1107032323.

FABER, David. *Taken Hostage*. Princeton: Princeton University Press 2006. 224 s. ISBN-13 978-0691127590.

FISK, Robert. *The Great War for Civilisation: The Conquest of the Middle East*. [online]. New York: Vintage Books of Random House, 2007 [cit. 2020-11-6]. 1136 s. eISBN 978-0-307-42871-4 Dostupné na: <https://libcom.org/files/The_Great_War_for_Civilisation.pdf>

FOLTZ, Richard. *Iran in World History*. Oxford: Oxford University Press. 2016. 176 s. ISBN-13 978-0199335497.

GHOBADZADEH, Naser. *Religious Secularity: A Theological Challenge to the Islamic State*. Oxford: Oxford University Press. 2016. 228 s. ISBN-13 978-0199391172.

HERINK, Josef. a kol. *Příručka k 3. vydání učebnice Zeměpis světa 2*. Praha, Nakladatelství České geografické společnosti. 2008. 41 s. ISBN 978-80-86034-70-6.

KARSH, Efraim. *The Iran – Iraq War, 1980-1988*. London: Osprey Publishing. 2002 96 s. ISBN-13 978-1841763712.

KEEGAN, John. *The Iraq War*. New York: Penguin Random House 2005. 304 s. ISBN-13 978-1400079209.

KHOMEINI, Ruhollah. *Islam and Revolution: Writing and Declarations of Imam Khomeini (1941-1980)*. Berkeley: Mizan Press. 1981. 460 s. ISBN 0-933782-04-7.

KINZER, Stephen. *All the Shah's Men: An American Coup and the Roots of Middle East Terror*. New Jersey. John Wiley & Sons. 2008. 296 s. ISBN 978-0-470-18549-0.

MARSCHAL, Christin. *Iran's Persian Gulf Policy – From Khomeini to Khatami*. London: Routledge. 2003. 272 s. ISBN-13 978-0415297806.

MEARSHIMER, John, WALT, Stephen. *Izraelská lobby a americká zahraničná politika*. Bratislava: Bodyart Press. 2015. 500 s. ISBN 9788087525319.

MILANI, Mohsen. Iran's Gulf Policy: From Idealism and Confrontation to Pragmatism and Moderation. In: *Iran and the Gulf: A Search for Stability*. Abu Dhabi: The Emirates Center for Strategic Studies and Research. 1996. 98 s. ISBN 1-86-0641-43-1.

MORGENTHAU, Joachim., THOMPSON, Kenneth. *Politics among nations: The struggle for power and peace*. New York, Alfred A. Knopf. 1984. 752 s. ISBN 978-03-94335-64-3.

POLLACK, Kenneth. *The Persian Puzzle: The Conflict between Iran and America*. New York: Penguin Random House 2005. 539 s. ISBN-13 978-0812973365.

SORBY, Karol. *Blízky východ v medzinárodnej politike. (1918-1945)*. Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM 2009. 186 s. ISBN 978-80-22527-35-4.

STRAKA, Jaroslav - KLAVEC, Jozef. *Medzinárodné vzťahy*. Sládkovičovo. Compacto, s.r.o. 2007. 300 s. ISBN 978-80-969677-0-4.

Časopisecké zdroje:

AARTS, Paul - VAN DUIJNE, Joris. Saudi Arabia After US-Iranian Détente: Left in the Lurch? [online]. In: *Middle East Policy*. 2009. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://mepc.org/journal/saudi-arabia-after-us-iranian-detente-left-lurch>>

ADLER, Emanuel. Seizing the Middle Ground: Constructivism in world politics. 1997. [online]. In: *European Journal of International Relations*. Vol. 3. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1354066197003003003>>

A History of Iran's Nuclear Program. 2016. [online]. In: *Iran Watch*. 2016. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <<https://www.iranwatch.org/our-publications/weapon-program-background-report/history-irans-nuclear-program>>

ALCARO, Riccardo. The West and the Middle East After the Iran Nuclear Deal. In: *Istituto Affari Internazionali*. 2015. ISSN 2280-4341.

AMINEH, Mehdi - HOUWELING, Henk. IR-Theory and Transformation in the Greater Middle East: The Role of the United States. [online]. In: *Perspectives on Global Development and Technology*. 2007. 31 s. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/233547675_IR-Theory_and_Transformation_in_the_Greater_Middle_East_the_Role_of_the_United_States>

BARNES, Julian. U.S. Cyberattacks Hurt Iran's Ability to Target Oil Tankers. [online]. In: *New York Times*. 2019. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.nytimes.com/2019/08/28/us/politics/us-iran-cyber-attack.html>>

BARZEGAR, Kayhan. The Paradox of Iran's Nuclear Consensus. [online]. In: *World Policy Journal* 2009. Vol. 26, No. 3. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <<https://www.jstor.org/stable/40468653?seq=1>>

BARZEGAR, Kayhan. Balance of Power in the Persian Gulf: An Iranian View. [online]. In: *Middle East Policy*. 2010. 13 s. [cit. 2020-11-9]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/228020300_Balance_of_Power_in_the_Persian_Gulf_An_Iranian_View?enrichId=rgreq-133e956ce31493eb6df3cbbf57690a32-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzIyODAyMDMwMDtBUzo3NzI1NjgxODExMzMTNAMTU2MTIwNjAxNjQzOQ%3D%3D&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf>

BLANCHARD, Christopher. Iraq and U.S. Policy. [online]. In: *Congressional Research Service*. 2020. 3 s. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF10404>>

BOWEN, Wyn. Rogues No More. [online]. In: *World Today*. 2000. Vol. 56. [cit. 2020-10-31]. Dostupné na: <<https://www.questia.com/read/1P3-58648631/rogues-no-more>>

BOWEN, Wyn - KIDD, Joanna. Iranian Nuclear Challenge [online]. In: *International Affairs*. Vol. 80. 2004. 276 s. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://academic.oup.com/ia/article-abstract/80/2/257/2434851?redirectedFrom=fulltext>>

BUCHAN, James. The Iranian Revolution of 1979. [online]. In: *Asian Affairs*. 2013. Vol 44. n. 3. 426 s. [cit. 2020-10-28]. Dostupné na: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03068374.2013.826016?journalCode=raaf> 20>

CNN. 2015. *Iranian leader: Death to America refers to policies, not nations*. 2015. [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné na: <<https://edition.cnn.com/2015/11/04/middleeast/ayatollah-death-to-america>>

DE LUCE, Dan. et al. Biden faces a race against the clock for U.S. to rejoin Iran nuclear deal. [online]. In: *NBC News*. 2020. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.nbcnews.com/politics/national-security/biden-faces-race-against-clock-u-s-rejoin-iran-nuclear-n1248356>>

ELIAS, Firas. Iranian Military Doctrine. In: *Washington Institute*. 2017 [online]. Washington D.C. [cit. 2021-03-21]. Dostupné na: <<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/iranian-military-doctrine> >

FALK, Pamela. *Oil tankers attack probe reveals new photos, blame likely 'state actor.'* [online]. In: *CBS News*. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.cbsnews.com/news/oil-tanker-attacks-us-blames-iran-state-actor-photos-uae-saudi-arabia-norway-un/>>

GHADDAR, Ahmad. Strait of Hormuz: the world's most important oil artery. [online]. In: *Reuters*. 2019. [cit. 2020-10-23]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/usa-iran-oil-strait/factbox-strait-of-hormuz-the-worlds-most-important-oil-artery-idUSL5N2254EM>>

GREGUŠ, Peter. Iránsko-iracká vojna. [online]. In: *Nové Slovo* 2003. [cit. 2020-11-1]. Dostupné na: <<https://www.noveslovo.sk/node/28773>>

GUZZINI, Stefano. 2000. A Reconstruction of Constructivism in International Relations. 2000. [online]. In: *European Journal of International Relations*. Vol. 6. 182 s. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/238164116_A_Reconstruction_of_Constructivism_in_International_Relations>

HUSSAIN, Nazir. U.S.-Iran Relations: Issues, Challenges and Prospects. 2015. Quaid-i-Azam University. [online]. In: *Policy Perspectives*. Vol. 12 No. 2. 19 s. [cit. 2020-18-10].

Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/296693571_US-Iran_Relations_Issues_Challenges_and_Prospets>

HURD, Ian. Constructivism. [online]. In: *Oxford Handbook of International Relations*. 2008. [cit. 2020-10-14]. 316 s. Dostupné na: <https://faculty.wcas.northwestern.edu/~ihu355/Home_files/17-Smit-Snidal-c17.pdf>

Iran nuclear crisis in 300 words. 2020. [online]. In: *BBC* 2020. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-48201138>>

JONES, Graham. Divisions evident in Islamic Mideast and North Africa. [online]. In: *CNN*. 2001. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://edition.cnn.com/2001/WORLD/meast/09/24/arab.standpoints/index.html>>

KAYE, Dalia Dassa, MARTINI, Jeffrey. The Days After A Deal With Iran. [online]. In: *Rand Corporation: Perspective*. 2014. 26 s. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.rand.org/pubs/perspectives/PE122.html>>

KERR, Paul. Iran's Nuclear Program: Status. [online]. In: *Congressional Research Service*. 2019. [cit. 2020-11-25]. 86 s. Dostupné na: <<https://fas.org/sgp/crs/nuke/RL34544.pdf>>

LENCZOWSKI, George. Iran: The Big Debate. [online]. In: *The Middle East Policy*. Vol. 3. 1994. 62 s. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1475-4967.1994.tb00109.x>>

MATTHEWS, Owen - DICKEY, Christopher. Triumph of the Turks. [online]. In: *Newsweek*. 2009. [cit. 2020-11-9]. Dostupné na: <<https://www.questia.com/magazine/1G1-213383749/triumph-of-the-turks>>

MCBRIDE, James. President-Elect Biden on Foreign Policy. [online]. In: *Council on Foreign Relations*. 2020. [cit. 2020-29-11]. Dostupné na: <<https://www.cfr.org/election2020/candidate-tracker>>

MORGAN, Patrick. The Concept of Deterrence and Deterrence Theory. [online]. In: *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. 2017. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <<https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-572>>

MOTAMEDI, Maziar. What will a Biden presidency mean for Iran? [online]. In: *Al Jazeera*. 2020. [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/11/8/what-will-a-biden-presidency-mean-for-iran>>

NAJI, Sadegh, JAYUM, Anak Jawan. The US Geopolitical Coden and its Influence on the US-Iran Relations: The Case of George W. Bush's Presidency. In: *Journal of Politics and Law*. 2011. ISSN 1913-9047.

O'HENLON, Michael. Is a World Without Nuclear Weapons Really Possible? [online]. In: *Brookings*. 2010. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.brookings.edu/opinions/is-a-world-without-nuclear-weapons-really-possible/>>

OLSON, Erik. Irans's Path Dependent Military Doctrine.[online.] In: *Strategic studies quarterly*. Montgomery: Air University 2016. 93 s. [cit. 2021-03-21]. Dostupné na: <https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/SSQ/documents/Volume-10_Issue-2/Olson.pdf>

OZCAN, Nihat Ali - ÖZDAMAR, Özgür. Iran's Nuclear Program And The Future of U.S. – Iranian Relations. 2009. [online]. In: *Middle East Policy Council*. [cit. 2020-23-10]. Dostupné na: <<https://mepc.org/irans-nuclear-program-and-future-us-iranian-relations>>

PASHA Aftab Kamal. Saudi Arabia and the Iranian Nuclear Deal. In: *Contemporary Review of the Middle East*. No. 3. 2016. ISSN 2347-7989.

PHAM, Peter. Iran's Threat to the Strait of Hormuz: A Realist Assessment. 2010. [online]. In: *Taylor & Francis*. [cit. 2020-10-23]. Dostupné na: <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/10803921003697542>>

RASHEED, Ahmed, DAVISON, John. Rocket fired in central Baghdad, U.S. coalition warns against attacks.[online]. In: *Reuters*. 2019. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.reuters.com/article/us-iraq-security-idUSKBN1W82JG>>

RUSPINI, Paolo. Iraq and the Strategy of Dual Containment. [online]. In: *Defence Analysis*. 1999. [cit. 2020-11-8]. 98 s. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/233022060_Iraq_and_the_Strategy_of_Dual_Containment>

SHAFAGEE, Seyed Masoud Mousavi. A constructivist view into the enmity between Iran and the west: Manifestation of the Islamic Revolution Identity in Iranian foreign policy behavior.

[online]. In: *Geopolitics Quarterly*. Vol. 6. 2010. 217 s. [cit. 2020-10-16] Dostupné na: <http://www.sid.ir/en/VEWSSID/J_pdf/108020112011.pdf>

SHAH. Hasan - RAB Nawaz. Iran Nuclear Deal: Its Political And Economical Implications For the Region As A Whole and For Pakistan. [online]. In: *Meždunarodnaja bezopasnost'* 2019. Dostupné na: <https://www.academia.edu/40782809/IRAN_NUCLEAR_DEAL_ITS_POLITICAL_AND_ECONOMIC_IMPLICATIONS_FOR_THE_REGION_AS_A_WHOLE_AND_FOR_PAKISTAN>

SHAHLA, Arsalan. Iran Warns U.S. Against Seizing Oil Tanker Headed to Greece. [online]. In: *Bloomberg*. 2019. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-08-18/iranian-tanker-leaves-gibraltar-after-territory-rejects-u-s-bid>>

Six charts that show how hard US sanctions have hit Iran. 2019. [online]. In: *BBC* 2019. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.bbc.com/news/world-middle-east-48119109>>

STAFF, Toi. Iran: With shameful normalization, Bahrain now a partner to Israel's crimes. [online]. In: *The Times of Israel*. 2020. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.timesofisrael.com/iran-bahrain-partner-to-israels-crimes-through-shameful-normalization-deal/>>

ŠKVRNDA, František. Irán – hlboká trauma USA. In: *Literárny týždenník* 27 – 28/2018 ISSN 0862-5999

ŠKVRNDA, František. *Vražda iránskeho generála obnažuje slabosť USA*. [online]. In: *Združenie slovenskej inteligencie KORENE*. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na: <<https://zsi-korene.sk/doc-phdr-csc-frantisek-skvrnda-vrazda-iranskeho-general-a-obnazuje-slabost-usa/>>

Tasnim News Agency. 2020. *IGRC Chief Reiterates Resolve to Take Revenge on Gen. Soleimani's Killers*. [online]. Teherán. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na: <<https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/11/16/2390251/irgc-chief-reiterates-resolve-to-take-revenge-on-gen-soleimani-s-killers>>

Tasnim News Agency. 2020. *Iran's Top Judge Vows Punishment for Killers of Gen. Soleimani Even after Trump's Term*. [online]. Teherán. [cit. 2020-11-28]. Dostupné na:

<<https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/11/09/2386185/iran-s-top-judge-vows-punishment-for-killers-of-gen-soleimani-even-after-trump-s-term>>

Tasnim News Agency. 2020. *No Contact with Biden Team*. [online]. Teherán. [cit. 2020-11-29]. Dostupné na: <<https://www.tasnimnews.com/en/news/2020/11/09/2386016/no-contact-with-biden-team-iranian-spokesperson>>

The Guardian. 2002. *Bin Laden's „letter to America*.“ [online]. [cit. 2020-10-24]. Dostupné na: <<https://www.theguardian.com/world/2002/nov/24/theobserver>>

WALT, Stephen. International Relations: one word, many theories. [online]. In: *Foreign Policy*. No.110. 1998. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <<http://ic.ucsc.edu/~rlipsch/pol160A/Walt.1998.pdf>>

WARRICK, Joby. Iran's supreme leader embraced concept of nuclear arms, archival document suggest. [online]. In: *The Washington Post*. 2012. [cit. 2020-11-16]. Dostupné na: <https://www.washingtonpost.com/blogs/checkpoint-washington/post/irans-supreme-leaderembraced-concept-of-nuclear-arms-archival-document-suggests/2012/04/20/gIQAnvMTWT_blog.html>

YAZDANI, Enayatollah - HUSSAIN, Rizwan. United States' Policy towards Iran after Islamic Revolution: An Iranian Perspective. [online]. In: *International Studies*. 2006. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/002088170604300302>>

Iné zdroje:

ARIF, Muhammad. *The Iranian Revolution: The Role and Contribution of Ayatollah Ruhollah Khomeini*. 2012. [online]. 28. s. [cit. 2020-10-28]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/283580147_THE_IRANIAN_REVOLUTION_The_Role_and_Contribution_of_Ayatollah_Ruhollah_Khomeini>

ASADZADE, Peyman. *Faith or Ideology? Religiosity, Political Islam and Anti-americanism in Iran*. [online]. Tempe: Arizona State University. 2018 16 s. [cit. 2020-24-10]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/325320040_Faith_or_Ideology_Religiosity_Political_Islam_and_anti-Americanism_in_Iran?enrichId=rgreq-6cb4c8667eab9350bcfc87e6e0927580-XXX&enrichSource=Y292ZXJQYWdlOzMyNTMyMDA0MDtBUzo3Mzg5MjM3MzUx>

NzUxNzVAMTU1MzE4NDU1NTgxMQ%3D%3D&el=1_x_2&_esc=publicationCoverPdf>

Biely dom. 2020. *Statement from the National Security Advisor Ambassador John Bolton*. [online]. Washington D.C. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-national-security-advisor-ambassador-john-bolton-2/>>

Biely dom. 2020. *Statement form the President on the Designation of the Islamic Revolutionary Guard Corps as a Foreign Terrorist Organisation*. [online]. Washington. D.C. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/statement-president-designation-islamic-revolutionary-guard-corps-foreign-terrorist-organization/>>

BUSH, George. *President Delivers State of the Union Adress (29. Január 2002)*. 2002 [online]. [cit. 2020-11-10]. Dostupné na: <<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>>

Centrálne veliteľstvo ozbrojených síl USA. 2019. *U.S. Central Command Statement: Iranins shoots down U.S. drone*. [online]. Tampa. 2019. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.centcom.mil/MEDIA/STATEMENTS/Statements-View/Article/1881682/us-central-command-statement-iranians-shoot-down-us-drone/>>

DAVENSON, Julian. *A Constructivist Approach to the US-Iranian Nuclear Problem*. Calgary: University of Calgary 2011. [online]. 226 s. [cit. 2020-10-14]. Dostupné na: <http://dspace.ucalgary.ca/bitstream/1880/48728/1/2011_Dawson_MSS.pdf>

Global Security: *Iran-Iraq War (1980-1988)*. [online]. [cit. 2020-11-2]. Dostupné na: <<https://www.globalsecurity.org/military/world/war/iran-iraq.htm>>

HARRISON, Ross. 2020. *The U.S. – Iran Showdown: Clashing Strategic Universes Amid a Changing Region*. [online]. Al Jazeera Centre for Studies 2020. 22 s. [cit. 2020-11-9]. Dostupné na: <<https://studies.aljazeera.net/sites/default/files/articles/documents/2020-04/The%20U.S.-Iran%20Showdown.pdf>>

Iran Sanctions. [online]. Ministerstvo zahraničných vecí USA. 2020. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/iran-sanctions/>>

Iran will never seek nuclear weapons: President Rouhani. 2020. [online]. In: *Iran News, Al Jazeera*. 2020. [cit. 2020-16-11]. Dostupné na: <<https://www.aljazeera.com/news/2020/01/22/iran-will-never-seek-nuclear-weapons-president-rouhani/>>

Islamic Republic News Agency. 2020. *Iran takes final step by abandoning JCPOA restrictions*. [online]. 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://en.irna.ir/news/83622509/Iran-takes-final-step-by-abandoning-JCPOA-restrictions>>

Kancelária riaditeľa Národnej spravodajskej služby. 2019. “Worldwide Threat Assessment of the US Intelligence Community.” <<https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/2019-ATA-SFR---SSCI.pdf>>

KELLEY, Stephen Andrew. *Better lucky than good: Operation Earnest Will as Gunboat Diplomacy*. [online]. Monterey, California: Naval Postgraduate School. 2007. 110 s. [cit. 2020-11-6]. Dostupné na: <<https://calhoun.nps.edu/handle/10945/3463>>

List ministra zahraničných vecí Mikea Pompea predsedovi Rady pre zahraničné vzťahy Jamesovi Rischovi. 2019. [online]. Washington D.C. 2020 6 s. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://int.nyt.com/data/documenthelper/1109-pompeo-memo-arms-sales/0300852ef550787be7dc/optimized/full.pdf>>

Medzinárodný menový fond. *Regional Economic Outlook: Middle East and Central Asia*. 2020. [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné na: <<https://data.imf.org/?sk=4CC54C86-F659-4B16-ABF5-FAB77D52D2E6>>

Ministerstvo zahraničných vecí USA. Sekcia záležitostí pre Blízky východ. 2020. *Countries & Areas*. [online]. [cit. 2020-19-10]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/bureaus-offices/under-secretary-for-political-affairs/bureau-of-near-eastern-affairs/#:~:text=Our%20Mission,prosperity%20of%20the%20American%20people>>

Ministerstvo zahraničných vecí USA, Úrad boja proti terorizmu. 2020. *Foreign Terrorist Organisations*. [online]. Washington. D.C. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/foreign-terrorist-organizations/>>

Ministerstvo zahraničných vecí USA. Úrad hovorca. 2020. *Advancing the U.S. Maximum Pressure Campaign*. [online]. Washington D.C. 2020. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/advancing-the-u-s-maximum-pressure-campaign-on-iran/>>

Ministerstvo zahraničných vecí USA. Úrad hovorca. 2020. *On Attacks by Iran's Proxies in Iraq*. [online]. Washington D.C. 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://www.state.gov/on-attacks-by-irans-proxies-in-iraq/>>

MOHSENI, Payam. *Iran and the Arab World after the Nuclear Deal: Rivalry and Engagement in a New Era*. [online]. Cambridge: Belfer Center. 2015. 100 s. [cit. 2020-11-21]. Dostupné na: <<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Impact%20on%20Arab%20World%20-%20Web.pdf>>

Národná bezpečnostná rada: Prezentácia o rizikách dodávok ropy z Perzského zálivu 22.5.1984 [online]. 21 s. [cit. 2020-11-1]. Dostupné na: <<https://web.archive.org/web/20160304041513/http://www.wpainc.com/Archive/Reagan%20Administration/WFM%20Papers%20from%20Reagan%20Archives/Iraq-Presentation%20on%20Gulf%20Oil%20Disruption%205-22-84.pdf>>

Oficiálny status na twitteri Mikea Pompea z 14. septembra 2019. [online]. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<https://twitter.com/secpompeo/status/1172963091660910593?lang=en>>

PÁNEK, Jiří - ŠENKERŤÍKOVÁ, Martina. *Kde leží Blízky východ? Srovnání definic a mentální mapy regionu očima vysokoškolských studentů*. [online]. Olomouc. Univerzita Palackého 2018. 41 s. [cit. 2020-19-10]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/328192316_Kde_lezi_Blizky_vychod_Srovnani_definic_a_mentalni_mapy_regionu_ocima_vysokoskolskych_studentu>

PATERSON, Annabel Christina Mary. *A clash of civilisations? Culture and ideology in US-Iran relations since 1979*. Durham: Durham University 2002. [online]. 145 s. [cit. 2020-10-31]. Dostupné na: <<http://etheses.dur.ac.uk/3972/>>

Prejav iránskeho prezidenta Hasana Rúháního 6. mája 2020. [online]. Tehrán 2020. [cit. 2020-11-25]. Dostupné na: <<http://www.president.ir/en/115157>>

Prejav ministra zahraničných vecí Mikea Pompea na *Heritage Foundation* 21.5.2018. Washington. D.C.

RAKEL, Eva. *The Iranian Political Elite, State and Society Relations, and Foreign Relations since the Islamic Revolution*. [online]. Amsterdam: University of Amsterdam 2008. s. 166. [cit. 2020-11-8]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/206868207_The_Iranian_Political_elite_state_and_society_relations_and_foreign_relations_since_the_Islamic_Revolution>

SAMORE, Gary. et al. *The Iran Nuclear Deal: A Definitive Guide*. [online]. Cambridge: Belfast Center. 2017. 82 s. [cit. 2020-11-21] Dostupné na: <<https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/IranDealGuide2017.pdf>>

VASAPOLLO, Samuele. *Causes of the Iranian 1979 revolution: historical and political aspects*. 2020. [online]. 13 s. [cit. 2020-28-10]. Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/341578936_Causes_of_the_Iranian_1979_revolution_historical_and_political_aspects>

Vyhlasenie bývalého člena Národnej bezpečnostnej rady USA Howarda Teichera pre Okresný súd Južný dištrikt, Florida. 1995. [online]. 7 s. [cit. 2020-11-1]. Dostupné na: <<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB82/iraq61.pdf>>

Vyjadrenie ministra zahraničných vecí USA Mikea Pompea 16.6.2019. [online]. Washington D.C. [cit. 2020-11-24]. Dostupné na: <<https://ir.usembassy.gov/remarks-secretary-of-state-michael-r-pompeo-remarks-to-the-press/>>

QUTB, Sayyid. 1951. *The America I Have Seen*. [online]. Kashf ul Shubuh Publications. 21 s. [cit. 2020-10-24]. Dostupné na: <https://www.cia.gov/library/abbottabad-compound/3F/3F56ACA473044436B4C1740F65D5C3B6_Sayyid_Qutb_-_The_America_I_Have_Seen.pdf>